

© SOUTHERN CAUCASUS

THE CAUCASUS

SCIENTIFIC JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH

MULTIDISCIPLINARY JOURNAL
REFEREED & REVIEWED JOURNAL

JANUARY– FEBRUARY 2017 VOLUME 16 ISSUE 01

ISSN: 2298-0946, E-ISSN: 1987-6114

**ECONOMY AND MANAGEMENT OF A NATIONAL ECONOMY
HISTORICAL SCIENCES AND HUMANITIES
PHILOSOPHY AND PHILOLOGY SCIENCES
BIOPHYSICS AND BIOCHEMISTRY
ECONOMIC SCIENCE
CLINICAL MEDICINE
GEOGRAPHY**

"An investment in knowledge always pays the best interest." Benjamin Franklin

ISSN: 2298-0946, E-ISSN: 1987-6114

JANUARY- FEBRUARY 2017 VOLUME 16 ISSUE 01

© SOUTHERN CAUCASUS

THE CAUCASUS

SCIENTIFIC JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH

MULTIDISCIPLINARY JOURNAL
REFEREED & REVIEWED JOURNAL

DOI prefix: 10.23747

GIF 2016 – 1.7443

<http://sc-science.org/>

JOURNAL INDEXING

© SOUTHERN CAUCASUS

ISSN: 2298-0946, E-ISSN: 1987-6114

THE CAUCASUS

SCIENTIFIC JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH

MULTIDISCIPLINARY JOURNAL

REFEREED & REVIEWED JOURNAL

Editors-in-chief:

Historical and Natural Sciences

Lienara Adzhyieva

Tubukhanum Gasimzadeh

Social, Pedagogy Sciences & Humanities

Eka Avaliani

Medicine, Veterinary Medicine, Pharmacy and Biology Sciences

Mariam Kharaishvili

Technical, Engineering & Applied Sciences

Nikolay Kurguzov

Regional Development and Infrastructure

Lia Eliava

Economic, Management & Marketing Sciences

Badri Gechbaia

EDITORIAL BOARD LIST SEE PAGE 60

ISSN: 2298-0946; E-ISSN: 1987-6114; DOI prefix: 10.23747; UDC: 3/K-144

©**Publisher:** Representation of Azerbaijan International Diaspora Center in Georgia. SCSJAR.

©**Executive and founder of organization:** Namig Isayev. Academician Doctor in Business Administration.

©**Editorial office:** Marneuli municipality. Village Takalo, 0165, Georgia.

Tel: +994 51 864 88 94; +994 55 241 70 12

Website: <http://sc-science.org/>

E-mail: engineer_namik@mail.ru, gulustanbssjar@gmail.com

©**Typography:** Representation of Azerbaijan International Diaspora Center in Georgia. SCSJAR.

Registered address: Marneuli municipality. Village Takalo, 0165, Georgia.

Representation of Azerbaijan International Diaspora Center in Georgia registered by Public register of Georgia, on 28/05/2013, R/C 434161097. <http://public.reestri.gov.ge>

Reproduction of any publishing of Southern Caucasus Scientific Journals permitted only with the agreement of the publisher. The editorial board does not bear any responsibility for the contents of advertisements and papers. The editorial board's views can differ from the author's opinion. The journal published and issued by SCSJAR.

TABLE OF CONTENTS

Лилпар Алиева	
РАЗНООБРАЗИЕ ТЕМ В ТВОРЧЕСТВЕ АШУГОВ	04
Мирон Гордийчук	
СЕТЬ КНИЖНЫХ МАГАЗИНОВ В. А. МЕНЧИЦА (1837-1916)	06
Юлія Дем'янчук	
ТЕМАТИЧНА ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СПОЛУЧЕНЬ СОТ	11
Герасим Кізін	
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА НЕДОЛІКИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	16
Anton E. Kompanets	
SUBURBAN AREA OF KYIV AND ITS TERRITORIAL AND RECREATIONAL STRUCTURE	21
Lamara Qoqiauri	
STABILIZATION MECHANIZMS OF GEORGIAN LARI	23
Мар'яна Курбан	
ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ ГІПЕРГОМОЦИСТЕЇНЕМІЇ У ПАЦІЄНТІВ З АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ ТА HELICOVACTER PYLORI АСОЦІЙОВАНИМ ГАСТРИТОМ	25
Ekaterine Lomia	
THE ISSUES OF CULTURAL DIVERSITY IN COMMUNICATION	30
Огульджан Саитмуратова, Наиль Сагдиев	
ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА VER-MOL-2	32
Юрій Скіра	
ДІЯЛЬНІСТЬ ІЄРОМОНАХА ГЕРМАНА (БУДЗІНСЬКОГО) У ПОРЯТУНКУ ЄВРЕЇВ ПІД ЧАС ГОЛОКОСТУВ СЕЛІ УНЕВІ ТА У ЛЬВОВІ	38
Любов Ліпич, Оксана Хілуха	
СУТНІСТЬ ТА ВЛАСТИВОСТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	43
თემური გვეტაძე	
საინვესტიციო პროექტის ეფექტიანობის შეფასების მეთოდები და მისი სრულყოფის გზები	49
Олена Клімова	
ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	55

РАЗНООБРАЗИЕ ТЕМ В ТВОРЧЕСТВЕ АШУГОВ

Алиева Лилпар Гашам к.

Азербайджанский Государственный Аграрный Университет, преподаватель азербайджанского языка и культуры речи (Азербайджан)

ABSTRACT

The article speaks about the variety of topics in ashug art. It also covers lyric poems, alongside with the works of art, which carry satirical and critical meaning. Social imperfections and defects of the times, struggle against exploitation and cruelty spoken about in this article. Moral precepts for audience also given in these literary works, which have social motives.

Keywords: ashug art, written literature, love lyrics, description of the beauty, local ethnographic features, description of nature, social motives.

ÖZET

Mə qələ də aşiq yaradıcılığının qə dim tarixində n, yazılı ə də biyyatla ə laqə sində n, aşiq yaradıcılığında mövzu müxtə lifliyində n – aşiqanə – lirik şeirlə rlə yanaşı satirik-tə nqidi mahiyyə t daşıyan, zamanın ictimai eyib və nöqsanlarını açan, zülmə və istismar ə leyhinə mübarizə aparan, dinlə yicilə rinə ə xlaqi nə sihə tlə r verə n ictimai motivli ə sə rlə rin də olduđu haqqında mə lumat verilir.

Açar sözlər: aşiq yaradıcılığı, yazılı ə də biyyat, mə hə bbə t lirikası, gözə lin tə sviri, yerli etnoqrafik xüsusiyyə tlə r, tə biə t tə sviri və ictimai motivlə r.

РЕЗЮМЕ

В статье идет речь о многообразии тем в ашугском искусстве, также охвачены лирические стихи, наряду с произведениями искусства, которые несут сатирический и критический смысл. В этой статье раскрывается о социальных несовершенствах и недостатках времени, борьбе с эксплуатацией и жестокостью. Моральные заповеди для аудитории также даются в этих литературных произведениях, которые имеют социальные мотивы.

Ключевые слова: ашугское творчество, письменная литература, любовная лирика, описание красавицы, местные этнографические особенности, описание природы и общественные мотивы.

История ашугской поэзии в Азербайджане очень древна. В века, когда письменная литература ещё не была развита, уже были прешественники их, - три вида творчества, которые объединяли ашугское творчество – стихи, музыка и танец. Озаны, которые участвовали в разных традиционных мероприятиях династий и племен увековечивали важные события, выражая их творческим языком.

Не сохранились старинные произведения наших предков в письменной форме. Но в последующей литературе сохранились “следы” устного народного творчества, и по этим “следам” можно рассуждать о творчестве ашугов.

Самые старинные образцы стихов ашугов мы встречаем в наследии XI века.

Ещё в средние века этнограф-исследователь Гошгарлы Махмуд посвятил свою жизнь исследованию языка тюркских племен и наконец, в 1077 году в Багдаде завершил знаменитое произведение “Дивани-люгат-тюрк”. Этот труд – результат многолетних исследований, огромного желания возродить и сохранить тюркские наречия, богатое наследие языка. И это ему удалось потому, что он возродил огузские, тюркменские, кыпчакские устные и письменные литературные произведения, которые входят в этнический состав творчества азербайджанского народа.

Огромное место в творчестве ашугов, народных поэтов занимала тема любви. Это связано с тем, что тема любви в литературном творчестве доказывает высокое сознание, возвышенность души, человечность.

В то же время в устном народном творчестве находит своё отражение зависимости этих прекрасных чувств от законов общества, законов религии. Сколько поломанных судеб, неисполненных мечтаний!

Ашуг в своей песне воспевае любовь и в то же время часто – невозможность воссоединения любящих сердец из-за несправедливых законов феодального общества.

Если мы обратим внимание на творчество представителя ашугского искусства Ашуга Алескера оставившего глубокое литературного наследия, то увидим что в теме любви Ашуг Алескер сравнивает любящих друг друга девушки и парня с Лейли и Меджнун. Несбывшиеся мечты, слезы, тоска, жалоба на разбитую судьбу – эти выражения находят своё отражение в четверостишиях Ашуга Алескера.

В лирике Ашуга Алескера печаль и радость – близнецы. Эта особенность сближает его лирику с лирикой народного поэта XVII века ашуга Аббаса Туфарганлы и великого Физули.

В лирических стихах Ашуга Алескера красота девушки описывается “словенской кистью”, и создаётся живой портрет. Поэт описывает красавиц так же, как М.П.Вагиф, раскрывает этнографические особенности, описывает национальные украшения и одежду, которые носят девушки Азербайджана.

Природа Азербайджана прекрасна, ашуг воссоздает её прекрасными сравнениями: ключи – с журавлиными очагами, высокие горы – в обнимку с туманами и т.д.

Но поэзия Ашуга Алескера – это не только тема любви и природы. Ашуг переживает и печаль и радость народа. И поэтому он раскрывает тему общественных недостатков общества.

Пядь за пядью обошел ашуг родину, видел несправедливость богатых беков по отношению к бедному народу, двуличность представителей религии, жестокость судей.

Ашуг Алескер не мог спокойно лицезреть пороки общества, он в своих стихах описывал все недостатки трудности времени, борьбу против эксплуатации народа.

В стихах ашуга мы слышим призыв к объединению, к борьбе против местных и чужих захватчиков. Он призывал к уважению к родному языку, обычаям, традициям к чести, совести и т.д.

Ашуг Алескер не занимается в тесном кругу проблем, в своём творчестве он касается общественно-политических событий своего времени революции 1905 года, I-й мировой войны, женского бесправия, он выразил своё отношение к этим несправедливостям общества.

В этом отношении его произведения несут в себе злободневные темы общественно-политической жизни страны.

Ашуги Азербайджана с любовью воспевают героизм продолжателей знаменитых народных героев – Дели Алы, Гачаг Наби, Гачаг Керем и др.

Дастаны, песни, баяты о героизме нашего народа в борьбе за свои земли, за честь живут веками, они воспевают борьбу с внутренними и внешними врагами родины. Примером являются дастаны “Деде Горгуд” – X-XII “Кероглы” - конца XVI, начала XXII веков. Гачаг Наби – конца XIX, – эти знаменитые произведения воспевают крестьянские восстания народа.

Азербайджанские дастаны воспевают и духовную жизнь. Эти произведения – ответ на важные события общественной жизни страны.

Ашугское творчество отличается от письменной литературы большей чувственностью, очень быстрой ответной реакцией всего народа на общественные события.

Ашуг – это очень грамотный, всесторонне знающий историю своего народа, певец. Устное народное творчество ашугов даёт направление развития письменной литературе. В общем культурном развитии ашугское творчество оставляет неизгладимый след в творческом наследии.

Немалое значение имели дастаны Деде Горгуд в развитии творчества Низами, они оказали сильное неизгладимое положительное влияние на него.

Ашугский стих дал сильный толчок к творчеству Шах Исмаил Хатаи, Видади, Вагифа, Самед Вургун и Османа Сарывелли.

Самые знаменитые произведения творчества ашугов заняли в искусстве оперы главенствующие места.

Основоположник азербайджанской оперы Узеир Гаджибеков написал оперу “Асли и Керем”, ещё до революции, и последнюю знаменитую оперу “Кероглы”, опираясь на ашугскую литературу.

Первая опера Муслима Магомаева “Шах Исмаил”, Зульфигара Гаджибекова “Ашыг Гариб”, Глиэра “Шахсенем”, – все эти произведения созданы на основе ашугских дастанов.

Таким образом, ашугское творчество по своей форме и богатству тематики развивалась связью с письменной литературой, и в результате созданы шедевры азербайджанской устной ашугской поэзии.

СЕТЬ КНИЖНЫХ МАГАЗИНОВ В. А. МЕНЧИЦА (1837-1916)

Гордийчук Мирон Григорьевич

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, аспирант исторического факультета (Украина)
e-mail: myronio1991@gmail.com**РЕЗЮМЕ**

Статья посвящена личности украинского фольклориста и общественного деятеля В. Менчица (1837-1916) и его вкладу в народное просвещение благодаря распространению книг, в том числе и украинофильской литературы. В. Менчиц родился в семье православного священника местечка Вчерайше Сквирского уезда Киевской губернии. Он был родственником известного украинского историка Михаила Грушевского. Высшее образование В. Менчиц получал в Киевской духовной академии, затем в Петербургском университете, но так и не окончил учебу ни в одном из этих заведений.

В это время он стал членом Украинской петербургской громады, первой громадской (украинофильской) организации в XIX веке в Российской империи. Выдающимися представителями этого кружка украинофилов были Тарас Шевченко, Николай Костомаров, Пантелеймон Кулиш, Василий Билозерский и другие.

Эти знакомства впоследствии станут причиной создания собственной сети магазинов, что будет возможным после брака В. Менчица. В конце 1860-х гг. начинает создаваться сеть книжных магазинов В. Менчица, которая была известна как для киевских громадцев, так и для львовской интеллигенции. Книжные магазины В. Менчица были в Киеве, Белой Церкви, Житомире, Елисаветграде, Аккермане, Николаеве, Херсоне. Благодаря своей сети книжных магазинов стал важным звеном в распространение идей украинского просвещения во второй половине XIX в.

Его последнем и самым известным был магазин в Елисаветграде (теперь Кропивницкий, до декоммунизации 14.07.2016 - Кировоград). Со временем книжное дело В. Менчица принимает на себя его дочь и жена. Трагическая смерть дочери стала одной из причин закрытия этого книжного магазина в Елисаветграде.

В статье также приводятся также сведения о существовании в Киеве типографии, которая принадлежала В. Менчицу в период вероятного его сотрудничество с киевскими украинофилами. Бурная деятельность по распространению книг сделала его в 80-90-х годах XIX века авторитетом в области литературного дела и издательства среди украинофилов Елисаветграда.

Ключевые слова: В. Менчиц, книготорговля, сеть книжных магазинов, просветительская деятельность, громадское движение, украинофилы.

ABSTRACT

The article is dedicate to a Ukrainian specialist in folklore and Hromada activist V. Menchyts (1837-1916) and his role in public education with the help of book distribution including distribution of Ukrainian literature. V. Menchyts was born in a family of orthodox priest of a small town Vchoraishe of Skvyra district in Kyiv governorate. He was a relative of a famous Ukrainian historian Mykhailo Hrushevskiy. V. Menchyts got higher education in Kyiv Theological Academy and later in Petersburg University but never finished studying in either of these institutions.

This time he became a member of Ukrainian Petersburg Hromada, the first hromada's (Ukrainofiles') organization in the XIX century in the Russian Empire. Outstanding representatives of this society of Ukrainofiles were T. Shevchenko, M. Kostomarov, P. Kulish, V. Bilozerskyi and others.

Later on these relations were the reason to set up his own bookstore chain which became possible after V. Menchyts' marriage. At the late 1860-s V. Menchyts started to create bookstore chain which was known both for Kyiv Hromada members and Lviv intellectuals. V. Menchyts had his bookstores in Kyiv, Bila Tserkva, Zhytomyr, Yelisavethrad, Akkerman, Mykolaiv, Kherson. Because of the bookstore chain, he became an important figure in the promotion of the ideas of Ukrainian education in the second half of the XIX century.

His last and most well known bookshop was the one in Yelisavethrad (till the decommunization on 14.07.2016 – Kirovohrad, today – Kropyvnytskyi). In some time, his daughter and wife started to run the business of V. Menchyts. Tragic death of the daughter became one of the reasons to close the bookstore in Yelisavethrad.

The article also gives the information about a print shop in Kyiv owned by V. Menchyts in the period of his likely cooperation with Kyiv Ukrainofiles. The activity in book distribution made him an authority in literature and publishing among Ukrainofiles of Yelisavethrad in 1880-1890s.

Keywords: V. Menchyts, bookselling, bookstore chain, educational activities, hromada movement, Ukrainofiles.

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена постаті українського фольклориста та громадівського діяча В. Менчиця (1837-1916) та його внеску в народну освіту завдяки книгопоширенню, зокрема і українофільської літератури. В. Менчиць народився у сім'ї православного священника містечка Вчерайше Сквирського повіту Київської губернії. Він був родичем відомого українського історика Михайла Грушевського. Вищу освіту В. Менчиць

отримував у Київській духовній академії, згодом в Петербурзькому університеті, але так і не закінчив навчання в жодному із цих закладів.

В цей час він став членом Української петербурзької громади, першої громадівської (українофільської) організації в XIX столітті в Російській імперії. Видатними представниками цього гуртка українофілів були Тарас Шевченко, Микола Костомаров, Пантелеймон Куліш, Василь Білозерський та інші.

Ці знайомства як наслідок стануть причиною створення власної мережі магазинів, що стало можливим після одруження В. Менциця. Наприкінці 1860-х років починає створюватись мережа книжкових магазинів В. Менциця, яка була відома як для київських громадівців, так і для львівської інтелігенції. Книжкові магазини В. Менциця були в Херсоні, Білій Церкві, Житомирі, Єлисаветграді, Акермані, Миколаєві, Херсоні. Завдяки власній мережі книжкових магазинів В. Менциць став важливим елементом у поширенні ідей українського просвітництва у другій половині XIX століття.

Його останньою і найбільш відомою була книгарня в Єлисаветграді (тепер Кропивницький, до декомунізації 14. 07. 2016. – Кіровоград). З часом книжкову справу В. Менциця на себе його дочка і дружина. Трагічна смерть дочки стала однією з причин закриття цього книжкового магазину в Єлисаветграді.

В статті також наводяться відомості про існування в Києві типографії, що належала В. Менцицю в період його ймовірної співпраці з київськими українофілами. Бурхлива діяльність щодо книгорозповсюдження зробила його у 80-90-их роках XIX століття авторитетом в галузі літературної справи та видавництва в середовищі українофілів Єлисаветграду.

Ключові слова: В. Менциць, книжна торгівля, мережа книжкових магазинів, просвітницька діяльність, громадівський рух, українофіли.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Личность Владимира Амвросиевича Менцица (1837-1916) – выдающегося фольклориста, библиофила и члена громадского движения является малоизвестной в украинской историографии. Большинство упоминаний о нем связаны с его вкладом в этнографический сборник М. Драгоманова «Малорусские народные предания и рассказы» [1, с. 14]. В некрологе В. Чаговец отмечал, что имя В. Менцица «занимает почетное место среди деятелей тогда еще молодой плеяды народолюбцев» [2, 3]. Он указывал, что знания у В. Менцица «носили характер универсальный, особенно во всех отраслях, имевших отношение к Украине и ее прошлому. Это универсализм книголюбца, библиофила, каким был В. А. [Владимир Амвросиевич - М. Г.] все время» [4, л. 11].

В историографии личность В. Менцица освещена в отдельных исследованиях Н. Бракер [5], и С. Паньковой [6, с. 424-444], заметках Л. Стеценко [7; 8]. Н. Бракер отмечала, что В. Менциц считал образование за первую народную потребность, поэтому решил распространять книги через книжные магазины и библиотеки и через их бесплатную раздачу [5, 198]. С. Панькова утверждала, что первичной в деле развития собственной сети книжных магазинов была образовательная деятельность [6, с. 438].

Сеть книжных магазинов В. Менцица является неисследованной в историографии. Ее изучение дает возможность проиллюстрировать как мировоззрение самого В. Менцица, так и важную часть деятельности украинофилов в XIX в. – распространения книг.

ИЗЛОЖЕНИЕ ОСНОВНОГО МАТЕРИАЛА ИССЛЕДОВАНИЯ

В. Менциц родился 1837 году в местечке Вчерайше Сквирского уезда на Киевщине в семье священника Амвросия Федоровича Менцица. Его мать Агриппина Ивановна Оплокова была родной сестрой Захария Ивановича Оплокова, деда выдающегося историка М. Грушевского [6, с. 428]. В. Менциц был первенцем в семье. Амвросия Менцица. М. Грушевский характеризует его отца как «чудаковатого священника что грезил о различных изобретениях, вроде мельницы perpetuum mobile [с вечным двигателем - М. Г.]» [9, с. 120-121]. Отец не бил против чтобы сын выбрал светский путь в жизни. Начальное образование В. Менциц получил дома, затем учился в Киево-Подольском духовном училище. В августе 1857 года он заканчивает Киевскую духовную семинарию и поступил в Киевскую Духовную Академию (далее - КДА). 5 августа 1859 года оставил учебу (на 3-ем году) в КДА [6, 429-430]. Причиной этого стало его участие в студенческом продовольственном бунте. Об этом сохранились сведения в воспоминаниях М. Грушевского [9, с. 121] и архиепископа Иеронима Экземплярского [10, с. 55-56].

После КДА В. Менциц переезжает в Петербург, где становится вольнослушателем лекции в университете. Благодаря своему дяде протоиерею П. Менцицу, знакомится с членами Петербургской украинской громады и редакцией журнала «Основа». В этот период В. Менциц приобщается к Громаде, знакомится с Н. Костомаровым, П. Кулишом, В. Белозерским и другими известными представителями украинства в Петербурге. Эти знакомства сыграли важную роль в формировании украинофильского мировоззрения В. Менцица. В воспоминаниях В. Менциц писал, что восхищался деятельностью старших громадцев, по сравнению с которыми он выглядел «пигмеем» [11, с. 66].

Следует заметить, что в Петербурге от июня 1857 года действовала «Типография П. А. Кулиша», ставшей первой и единственной в XIX в. украинской типографией в истории подросийской Украины [12, с. 126-127]. Деятельность этого издательства, а также усилия громадцев по распространению книг ради увеличения образовательного уровня крестьянства сформировали у В. Менцица желание посвятить свою жизнь просветительской деятельности.

Через студенческие беспорядки В. Менчиц вынужден оставить университетские занятия [13, с. 54]. В 1862 году начинаются странствия В. Менчиц Западной Европой, откуда вернулся вдохновленный европейской культурой [14, л. 1]. В результате этих путешествий В. Менчиц получил разностороннее образование, знал 12 языков, среди них немецкий, французский, латынь, греческий и санскрит [5, с. 196]. Во время путешествий В. Менчиц налаживает контакты с деятелями украинского национального движения в Галиции. Интересные сведения находим в письме Н. Вахнянина к Д. Тяньчевичу от 12 сентября 1868 года. Н. Вахнянин утверждал, что «видел Кулишова в Вене [Ганну Барвинок, жену П. Кулиша, украинскую писательницу – М. Г.] ... И Ивана Белозерского видел там в глаза и Имшанецкого (с Борзны), Менчица» [15, с. 32]. Среди названных Вахнянином личностей: Имшенецкий - владелец книжной лавки в уездном городке Борзна на Черниговщине, И. Белозерский – издатель, двоюродный племянник Ганны Барвинок и книгопродавец В. Менчиц.

После заграничных странствий В. Менчиц женился, и, получив почти 900 десятин земли, продает эту землю и вкладывает денежные средства в книжные магазины [5, с.198]. О создании сети книжных магазинов свидетельствует письмо выдающегося украинского композитора Н. Лысенко от 2 января 1869 года. к И. Миките, редактору львовского журнала «Правда». В нем композитор просит выписать некоторые чешские и сербские книги для магазина В. Менчица в Житомире. Он также просит представить его местным книготорговцам и посоветовать ему книги на выписку. Кроме этого Н. Лысенко обращался к адресату, чтобы тот написал названия лучших украинских изданий, чтобы через В. Менчица пропагандировать их на продажу [16, с. 105-106]. Нам удалось найти штамп магазина В. Менчица в Житомире. Этот штамп мы нашли в Государственной научно-педагогической библиотеке Украины имени В. А. Сухомлинского на экземпляре труда Бока «Гигиена школы» [17] с инвентарным номером 44440.

О том, что В. Менчиц был известным книготорговцем для львовской интеллигенции свидетельствует письмо Н. Вахнянина к П. Кулишу от 1 марта 1869 года. Автор письма отмечает, что «в Москву и к Менчицу писал сейчас» [18, с. 66]. В. Менчиц был известным также и для Киевской Старой громады. Известно, что С. Литов, один из самых влиятельных книготорговцев Киева, выкупил тираж двух этнографических изданий И. Рудченко у В. Менчица [19, с. 45]. Источниками для изучения ассортимента книжной продукции в магазинах В. Менчица есть соответствующие каталоги: киевский за 1872 [20] и житомирский за 1876 год [21] (оба хранятся в РНБ им. М. Салтыкова-Щедрина). В житомирском каталоге читаем о книжном магазине «под фирмою: волынский книгопродавец В. А. Менчиц». Из названия каталога также узнаем, что в 1876 г. этот магазин был в аренде Т. Кириченко [21, с. 1]. При издании своей популярной брошюры того же года В. Менчиц позиционирует себя как «киевский книгопродавец» [22, с. 1].

В 1873-1876 гг. деятельность В. Менчица была связана с Юго-Западным отделом Русского географического общества и Киевской Старой громадой. Важным элементом сотрудничества В. Менчица с киевскими украинофилами стала его сеть книжных магазинов. С. Тобилевич отмечала, что В. Менчиц «для распространения полезных книг среди простого люда, завел магазины по малых городах Киевщины и Подолии» [23, с. 381]. О. Менчиц вспоминала, что ее отец в 70-х годах XIX века перед переездом в Елисаветград раскинул сеть библиотек и книжных магазинов. Она отметила, что книжных магазинов и библиотек было около 12. Среди упомянутых - в Харькове, Симферополе, Одессе, Аккермане, Мариуполе, Житомире [4, л. 18]. Н. Бракер констатировала, что у В. Менчица были также книжные магазины в Николаеве и Херсоне [5, с. 198]. Б. Гринченко в дневнике за 1887 год отмечал, что в Херсоне «был в четырех магазинах - украинских книг мало, только в Менчица есть все самое главное ...» [24, с. 38]. О книжном магазине В. Менчица в Петербурге вспоминал А. Михалевич [25].

Удалось установить, что газету «Киевский телеграф» на протяжении 1875-1876 годов можно было купить в книжных магазинах В. Менчица в Киеве, Елисаветграде, Житомире, Белой Церкви [26, с. 209]. Об этом свидетельствуют доступные в Отделе газетных фондов Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского выпуски за указанный период, где на первой странице мы находим эту информацию. Хронологически распространение газеты «Киевский телеграф» в магазинах В. Менчица совпадает с периодом его редактирования представителями Киевской Старой громады.

В. Менчиц 1876 году переезжает в Елисаветград. Н. Бракер отмечает, что В. Менчиц потерпел неудачи в вопросах финансовой успешности, позволяя приказчикам бесконтрольно хозяйничать в магазинах. Он был больше выступающим и советчиком в магазине, чем лавочником [5, с. 198]. Книжный магазин Менчица был хорошо известный для елисаветградского кружка украинофилов. И. Карпенко-Карый в 1890 году в письмах к В. Левицкому просит писать ему письма в книжный магазин В. Менчица [27, с. 303-305]. П. Саксаганский отмечал по состоянию на 1883 год, что у В. Меница был собственный книжный магазин, которым руководила его молодая дочь [28, с. 82]. Трагическая смерть дочери стала одной из причин закрытия этого книжного магазина в Елисаветграде. Н. Романюк отмечает большой вклад В. Менчица в развитие дела распространения книг Елисаветграде, называя его одним из самых оригинальных книгопродавцов города. Она утверждает, что В. Менчиц открыл первый в Елисаветграде книжный магазин [29, с. 221]. Почетным членом елисаветградского кружка украинофилов и большим авторитетом в области литературного труда и издательства называет В. Менчица Л. Филоретова [30, с.127].

В. Менчиц после 1876 года. значительно меньше внимания уделял собственным книжным магазинам. И в это время управления книжным делом постепенно принимает на себя его жена Неонила Константиновна из рода Гришинских. Нам удалось отыскать в Российском государственном архиве литературы и искусств письмо Н. Менчиц (датирован приблизительно 1878 г.) к петербургскому книгопродавцу И. Глазунову с просьбой выписать для нее книги [31]. На этом листе присутствует штамп «Книжная торговля. Н. К. Менчиц».

В Елисаветград». Как источник, подтверждающий существование этого книжного магазина и права собственности на нее в Неонилы Константиновны, следует рассматривать упоминания о нем как месте, где можно приобрести определенную книгу или журнал. Они датируются 80-тыми [32, с. 705] и серединой 90-тых годов XIX века [33, с. 75].

Н. Бракер отмечает, что Неонила Константиновна получила в наследство дом в Киеве, устроила там книжный магазин и забрала лучшие книги своего мужа [5, с. 198]. В подтверждение непростых отношений в семье Менчиц есть упоминание С. Тобилович о В. Менчице, что он жил в Елисаветграде сам без семьи [23, с. 382]. Упадок книжного дела, которым управляла уже Н. К. Менциц в доступных источниках не прослеживается.

Известно, что в Киеве в 1870-х гг. была типография, принадлежавшая семье Менчицов. Ее существование подтверждается наличием не менее двух книг, где указано «Типография В. А. Менчиц». Первая книга - это «Положение о государственном ополчении» 1877 года, где кроме года и типографии указано «Подол д. Миклашевского» как адрес типографии [34, с. 2.]. Вторая – переиздание философского труда С. Гогоцкого [35], которое вышло тиражом 500 экземпляров [32, с. 156].

ВЫВОДЫ

Сеть книжных магазинов В. Менчица была реализацией его просветительских идеалов и свидетельством сотрудничества с громадским движением. Она требует дальнейших научных исследований, так как это может раскрыть новые страницы истории украинофильства в Российской империи.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ И ЛИТЕРАТУРЫ

1. Драгоманов М. П. Предисловие. Замечание о систематическом издании произведений малорусской народной словесности // Малорусские народные предания и рассказы: Свод М. Драгоманова. — К.: Типография М. П. Фрица, 1876. — С. 14-24.
2. Чаговец В. Владимир Амвросиевич Менчиц (некролог) // Киевская мысль. — 1916. — 20 марта. — №80. — С. 3.
3. Чаговец В. Владимир Амвросиевич Менчиц (некролог) // Исторический вестник. — 1916. — Май. №15. — С. 574.
4. Інститут Рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. (Далі ІР НБУВ). ф. Х., Спр. 30728. — 26 арк.
5. Бракер Н. Володимир Амвросійович Менчиц (1937-1916) // За сто літ. Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків XX століття. — 1929. — кн. 4. — С. 196-200.
6. Кучеренко М. О., Панькова С. М., Шевчук Г. В. Я був їх старший син (рід Михайла Грушевського) / Наук. ред. Л. Винар; відп. за випуск Т. Хоменко. — К.: Вид-во «Київ», 2006. — 662 с.
7. Стеценко Л. В. В. А. Менчиць (до 50-річчя з дня смерті) // Народна творчість та етнографія. — 1966. — №2. — С. 87-88.
8. Стеценко Л. В. Забута сторінка минулого // «Дніпро». — 1967. — №3. — С. 132-135.
9. Грушевський М. С. Спомини. Публікація С. Білоконя // «Київ». — 1988. — №9. — С. 115-149.
10. Высокопреосвященный архиепископ Иероним Экземплярский (1836-1905): Биограф. очерк, некоторые ст. и несколько проповедей усопшего владыки. — Киев: тип. т-ва И. Н. Кушнерев и К°, 1906. — 702 с.
11. Костомаров в петербургській громаді 1860-х. 3 споминів Вол. Менчиця (Спогади записані А. Михалевичем) // Україна. Науковий двомісячник українознавства. — 1925. — кн. 3. — С. 66-68.
12. Нахлік С. К. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: У 2 т. — т.1: Життя Пантелеймона Куліша. — К.: Український письменник, 2007. — 463 с.
13. Українська ідентичність і мовне питання в російській імперії: спроба державного регулювання (1847-1914). Збірник документів і матеріалів. — К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. — 810 с.
14. ІР НБУВ, ф. Х. Спр. 14679 — 13 арк.
15. Студинський К. Й. До історії взаємин Галичини з Україною в рр. 1860-1873 // Україна: науковий двохмісячник українознавства. — 1928. — Кн. 2. — С. 6-40.
16. Студинський К. Й. Галичина й Україна в листуванні 1862-1884 рр. Матеріали до історії української культури в Галичині та її зв'язків з Україною. — Харків. — Київ, 1931. — 604 с.
17. Бок К. Е. Гигиена школы: Руководство для родителей, учителей и школьного начальства. — К.: Тип. Е. Я. Федорова, 1872. — 84 с.
18. Вахнянин А. Листи до Пантелеймона Куліша (1869). Видав К. Студинський. — Львів, 1908. — 120 с.
19. Архів Михайла Драгоманова. Серія праць Комісії дослідження українського руху. — Т.1. Листування київської старої громади з М. Драгомановим (1870-1895). — Варшава, 1939. — 446 с.
20. Каталог Библиотеки для чтения книгопродавца В. А. Менчица. — К., 1872. — 30 с.
21. Каталог книг и периодических изданий, выдаваемых для чтения из книжного магазина (под фирмою: вольнский книгопродавец В. А. Менчиц), арендуемого Трифоном Григорьевым Кириченко в Житомире. — Житомир: Тип. С. П. Бродовича, 1876. — 66 с.
22. Менчиц В. А. Киевская сказка про діда Неурожайка и бабусю Недоимку. — К., 1876. — 30 с.
23. Тобилович С. В. Житє Івана Тобиловича (Карпенка-Карого) // Літературно-науковий вістник. Річник XVI, т. LXIII, кн. IX. — К., 1913, Друкарня 1-ої Київської друкарської спілки. — С. 375-387.

24. Мовчун А. І. Народнопросвітні обрії Бориса Грінченка // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (VII Грінченківські читання). – К., 2014. – С. 36-54.
25. ІР НБУВ, ф. 209, спр. 103. – 1 арк.
26. Гациский А. С. Нижегородка: путеводитель и указатель по Нижнему Новгороду и по нижегородской ярмарке. – Нижний Новгород : Типография губернского правления, 1875. – 226 с.
27. Карпенко-Карий І. (І. К. Тобілевич). Твори в трьох томах. – Т. 3. Драматичні твори, статті, листи. – К., 1985. – 376 с.
28. Саксаганський П. К. (Тобілевич П. К.) По шляху життя. Мемуари. – Харків : Державне літературне видавництво, 1935. – 235 с.
29. Романюк Н. С. Книгорозповсюдження в Єлисаветграді наприкінці XIX – на початку XX ст. // Наукові записки інституту журналістики. – т. 55, 2014. – квітень-червень. – С. 221-224.
30. Філоретова Л. Єлисаветградська громада // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2012. – Вип. 9. (Серія №6: Історичні науки). – С. 123-130.
31. Российский государственный архив литературы и искусств (РГАЛИ). ф. 1561 оп. 1 ед. хр. 48. – 1 арк.
32. Межов В. И. Третье прибавление к систематической росписи книгам, продающимся в книжных магазинах Ивана Ильича Глазунова. Составлено за время с 1873 по январь 1881 года. – Спб. : Типография Глазунова, 1882. – 936 с.
33. Сведение о существующих в России типографиях, литографиях, металлографиях, заведениях, производящих и продающих принадлежности тиснения, фотографических, а равно местах книжной торговли, публичных библиотеках и общественных читальнях, составленные по 1-е января 1894 года: Из «Правительственного вестника» №№271-284 за 1894 г. и №№26-67 за 1895 г. – СПб. : Типография министерства внутренних дел. – СПб., 1894. – 78 с.
34. Положеніе о государственномъ ополченіи. – К., тип В. А. Менциц. – 1877. – 24 с.
35. Гогоцкий С. С. Критическое обозрение сочинения М.Троицкого "Немецкая психология в текущем столетии, историческое и критическое исследование с предварительным очерком успехов психологии со времен Бэкона и Локка". – К. : тип. В. А. Менциц, 1877. – 156 с.

**ТЕМАТИЧНА ТА ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ
ТЕРМІНОЛОГІЧНИХ СПОЛУЧЕНЬ СОТ**

Дем'янчук Юлія Ігорівна

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, кандидат економічних наук, викладач кафедри
технічного перекладу (Україна)

e-mail: y.demianchuk@gmail.com

РЕЗЮМЕ

У статті здійснюється класифікація та лексико-граматичний розподіл економічних колокацій СОТ. На основі корпусного паралельного перекладу спеціалізованих міжнародно-торгівельних документів, здійснюється виділення ідіоматичних термінологічних сполучень. Вказується на важливість типу офіційного економічного документа (із врахуванням експортно-імпоротної політики, логістичної та екологічної безпеки, захисту прав споживачів, тощо). Тому, при здійсненні корпусного перекладу документів СОТ, береться до уваги багатозначна економічна термінологія, що може відповідати суміжним міжнародно-правовим сферам (НАТО, ООН, ОБСЄ).

Ключові слова: колокація, диференціація, економічна термінологія, ідіоматичний сталий вираз, міжнародна торгівля, СОТ.

ABSTRACT

In article the classification and lexical and grammatical distribution of economic collocation the WTO. Based on the corpus parallel translation of specialized international trade documents carried allocation terminology idiomatic combinations. Highlights the importance of such economic official document (taking into account the export-import policy, logistics and environmental safety, consumer protection, etc.). The author proposed to carry out a parallel corpus translation of the WTO documents annexed Reverso Context. Therefore, the implementation of the WTO documents translated corpus, takes into account economic ambiguous terminology that may correspond to adjacent areas of international law (NATO, the UN, the OSCE).

Keywords: collocation, differentiation, economic terminology, idiomatic expression sustainable, international trade, the WTO.

РЕЗЮМЕ

В статье осуществляется классификация и лексико-грамматическое распределение экономических коллокаций ВТО. На основе корпусного параллельного перевода специализированных международно-торговых документов, осуществляется выделение идиоматических терминологических сочетаний. Указывается на важность типа официального экономического документа (с учетом экспортно-импортной политики, логистической и экологической безопасности, защиты прав потребителей и т.д.). Поэтому, при осуществлении корпусного перевода документов ВТО, принимается во внимание многозначная экономическая терминология, которая может соответствовать другим международно-правовым сферам (НАТО, ООН, ОБСЕ).

Ключевые слова: коллокация, дифференциация, экономическая терминология, идиоматическое устойчивое выражение, международная торговля, ВТО.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Корпусний двомовний переклад економічної міжнародної термінології відіграє вагому роль в розвитку економічних відносин між державами-учасниками світової торговельної спільноти, юридичними і фізичними особами. Терміни СОТ класифікуються за різними сферами діяльності: промисловістю, сільським господарством, торгівлею, біржею, зв'язком тощо. Відповідно, існує тісний тематичний взаємозв'язок термінологічних сталих виразів СОТ з колокаціями НАТО, ООН. Водночас, кожна галузь економіки має свої специфічні одиниці, які вимагають пошуку найбільш точного перекладу та виведення колокацій, враховуючи економічні, юридичні, політичні та культурні реалії конкретної країни. Дослідженням економічної термінології займалися М. В. Ванслав, В. О. Крюковський, Т. Ю. Дукуп [1], І. Г. Федотова [7] тощо. Проте тематичний взаємозв'язок термінології СОТ з іншими спеціалізованими колокаціями, залишається недослідженою проблемою корпусної лінгвістики.

Мета статті – проаналізувати тематичний та лексико-граматичний розподіл економічно-політичної термінології СОТ. **Концептуальні завдання:** розглянути класифікацію міжнародно-правових економічних термінів СОТ; вивести економічні колокації на основі корпусного паралельного перекладу; порівняти колокації офіційних документів СОТ із схожими спеціалізованими сталими виразами (НАТО, ООН).

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Переклад економічної термінології створює ряд неточностей у вживанні і тлумаченні спеціальних понять і термінів торговельної політики, аббревіатур, що неминуче стало ускладнювати інформаційний обмін у

сфері міжнародної торгівлі, створювати перешкоди в процесі навчання і підготовки кадрів для роботи в умовах членства в СОТ.

На сьогодні офіційними мовами СОТ є англійська, французька та іспанська. Торгівельне право СОТ розвивається переважно англійською мовою. Правові документи ГАТТ/СОТ (їх понад 50) вважаються надзвичайно складними, об'ємними текстами, тому для спеціалізованої роботи актуальним є паралельний корпусний переклад (дивись рис. 1) [6].

English Text	Russian Text
Lusaka Agreement on Co-operative Enforcement Operations Directed at Illegal Trade in Wild Fauna and Flora.	Лусакское соглашение о совместных операциях по пресечению незаконной торговли дикой фауной и флорой.
agreements on transboundary waters.	многосторонних соглашений по трансграничным водам.
The Agreement on Combating Organized Crime and its protocols, the agreements on cooperation in emergency situations and the agreements on simplification of visa procedures for business-people and for professional lorry driver nationals are some examples.	В качестве примеров можно привести Соглашение о борьбе с организованной преступностью и протоколы к нему, а также соглашения о сотрудничестве в чрезвычайных ситуациях и об облегчении визового режима для представителей деловых кругов и профессиональных водителей грузовых автомобилей.
Other parts of the WTO Agreement include the General Agreement on Tariffs and Trade 1994, the Agreement on Agriculture and the General Agreement on Trade in Services.	Другие элементы Соглашения по ВТО включают Генеральное соглашение по тарифам и торговле 1994 года, Соглашение по сельскому хозяйству и Генеральное соглашение по торговле услугами.

Рис. 1. Корпусний паралельний переклад офіційних документів СОТ (додаток Reverso Context)

В даному випадку, здійснювалося виведення спеціалізованих ідіом із ключового слова «agreementon» (сільськогосподарський) [4]: Agreementon Agriculture – Угода (СОТ) по сільському господарству (укладено в ході Уругвайського раунду, встановлює нові правила і зобов'язання в торгівлі сільгосппродукцією щодо доступу на ринок, внутрішньої підтримки та експортних субсидій); Agreementon the Applicationof Sanitaryand Phytosanitary Measures (SPS Agreement) – Угода (СОТ) про застосування санітарних та фітосанітарних заходів (призначено для того, щоб санітарні заходи не використовувалися як метод невинуватого дискримінації між різними країнами); Agreement on Basic Telecommunications Services – Угода (СОТ) з основних телекомунікаційних послуг (набула чинності з 1 січня 1998 року, містить зобов'язання з доступу на ринок основних телекомунікацій 69 країн-учасниць); Agreementon Customs Valuation (ACV) – Угода СОТ про митну оцінку (формальна назва – Угода про застосування статті VII ГАТТ); Agreement on Dispute Settlement (ADS) – домовленість про правила і процедури (БРМ), врегулювання суперечок.

Як наголошує І. Г. Федотова, адекватний переклад економічного терміна прискорює процес обміну інформацією між фахівцями з усього світу [6, с. 141]. При перекладі лексичної одиниці потрібно враховувати особливості економічної лексики в цілому, а саме – точність інформації, відсутність емоційного забарвлення, стислість і систематичність. Основна ж проблема полягає в тому, що велика кількість лексичних одиниць, що належать до сфери економіки, володіє декількома варіантами перекладу і в більшості випадків це стосується не виразів, а окремих слів.

Економічну лексику можна поділити на однозначну та багатозначну. Однозначні терміни – мають один еквівалент в мові перекладу, а багатозначні, відповідно, мають кілька еквівалентів при перекладі. Наприклад, термін «account» має кілька варіантів перекладу [4]: 1) рахунок; запис на рахунок; 2) звіт (фінансовий); 3) період, коли біржові угоди укладаються із закриттям позиції в розрахунковий день; 4) запис брокера про угоди, здійснені за дорученням клієнта; 5) звітність; 6) бухгалтерські рахунки; 7) ділові книги. Такі багатозначні терміни стають основою для виведення спеціалізованих колокацій в Національних корпусах (зокрема в НКРМ). Тому, варто розглянути приклад з офіційного документу СОТ, який вміщує в себе вузькоспеціалізовану статтю [4; 5]:

A. Across the country, myriad independent contractors and small service firms have sprung up to supply streamlined corporations with skills ranging graphic design to bill collecting and executive recruiting.

В. По всій країні виникла велика кількість незалежних фірм-підрядників і дрібних обслуговуючих фірм для задоволення потреб раціоналізованих корпорацій в професійних послугах, починаючи з графічного дизайну і закінчуючи отриманням грошей за векселями та наймом службовців на роботу.

В розглянутому корпусі термін «corporation» має кілька варіантів перекладу [4]: 1) об'єднання; 2) корпорація; 3) Товариство з обмеженою відповідальністю. Наприклад, три різних терміни вживаються в українською мовою для вираження концепту «trade facilitation»: (А) спрощення процедур торгівлі (simplification of trade procedures), термін, що набув широкого використання в ЄЕК ООН, а також в різних колах, що працюють у сфері спрощення процедур торгівлі. Водночас, цей термін є офіційно прийнятим в ООН. Він має більш вузьке значення, ніж загальноприйняте визначення «спрощення процедур торгівлі», зокрема гармонізація, стандартизація (відповідно до міжнародних стандартів) і автоматизація торгових процедур, що робить переміщення товарів швидшим і надійнішим; (В) сприяння торгівлі; (С) полегшення торгівлі (цей термін є дослівним перекладом, проте з точки зору української мови цей термін не зовсім коректний і не приймається ООН). Ідіоматичний сталий вираз «trade and transport facilitation» все частіше вживається для позначення спрощення, гармонізації, стандартизації та автоматизації торгових процедур, в яких транспорт є основним каналом для здійснення міжнародної торгівлі. Даний аспект охоплює чотири сфери [3; 4]: (А) раціоналізацію і автоматизацію торгових інформаційних потоків; (Б) встановлення партнерських відносин між приватним і державним сектором, включаючи всі сторони, зацікавлені у спрощенні процедур торгівлі в країні; (В) спрощення транзитних перевезень і (Г) спрощення процедур перетину кордонів і прикордонного контролю.

Спрощення, стандартизація та автоматизація інформаційних потоків в торгівлі вміщує в себе спрощення та стандартизацію торгових документів і елементів даних, а також удосконалення і розробку нових електронних методів для обміну інформацією. Основна проблема, на рішення якої направлено спрощення процедур торгівлі, пов'язана з тим, що для здійснення міжнародної торгівлі торговець або його агент повинні заповнити безліч різних форм, що містять практично ідентичну інформацію. Для здійснення торгівлі торгова компанія повинна була надати в середньому 40 різних форм документів, які містять схожі дані. Для вирішення цієї проблеми експертами були розроблені такі нормативні документи, як: модель для формату міжнародних торгових і транспортних документів (зокрема, представлені в формулярі-зразку ООН для торгових документів і описані в Рекомендації 1 ЄЕК ООН та СЕФАКТ ООН); міжнародні коди (код місць ЛОКОД ООН); стандарти для гармонізації визначень елементів даних і обміну інформацією.

Спрощення процедур торгівлі охоплює безліч різних процесів, і передбачає участь різних контрольних агентств, бізнес партнерів, фінансових установ, перевізників, експедиторів та інших. Варто наголосити, що в даному процесі представлені інтереси різних сторін, у зв'язку з чим основною складністю є визначення відповідної форми співпраці між ними.

Саме тому, зацікавлені в процесі спрощення торговельних процедур сторони, почали засновувати національні комітети щодо спрощення процедур торгівлі і транспорту. Ці комітети організовані у вигляді форумів для обміну думками, обговорення проблем і можливостей їх рішень з метою спрощення документарних і торгових процедур. Виходячи з цього поняття, виділяються три рівня еквівалентності перекладу економічних ідіоматичних сталих виразів: повний збіг, частковий збіг і повне неспівпадіння.

Терміни повної еквівалентності, є основою правової і економічної комунікації на міжнародному рівні. Наприклад, слова: аудит, імпорт стали загальноживаними. Натомість, виникає проблема з перекладом англійських термінів COT, що частково є еквівалентними українській. Наприклад: термін, що має кілька значень «provision» [3; 4]: резерв на покриття витрат, збитків; забезпечення; стан договору. Найчастіше цей термін вживається в бухгалтерському обліку, рідше – як юридичний. Тому терміни, які частково збігаються з еквівалентом, вимагають більш уважного підходу. Такі ідіоми можуть істотно відрізнятися за своїми другорядними ознаками. Наприклад [3; 4]: «passing off» в точній відповідності означає – використання окремими фірмами в складі своїх товарних знаків елементів популярних товарних знаків інших фірм; в українському перекладі – недобросовісна конкуренція. Проблема є переклад складних термінів, що складаються з декількох основ іменників. В даному випадку, потрібно враховувати колігаційні властивості спеціалізованих ідіом. Спочатку необхідно визначити, до якої категорії відносяться частини складного слова. Якщо вони позначають предмети, то перша частина слова перекладається як іменник в називному відмінку однини, а друга – як іменник в родовому відмінку однини. Наприклад, «ships manifest» – декларація суднового вантажу. Перший компонент слова позначає якість особливості другого предмета: вираз «customs territory» характеризує митну територію. Тому, перший предмет є частиною другого, він перекладається за допомогою прикметника. Водночас, не дивлячись на те, що компоненти складного слова пишуться окремо, вони не є самостійними словами, це лише основи, які не виражають кількість предметів, тому, щоб вжити іменник в потрібному числі, потрібно знайти англійський еквівалент і перевести його в граматичне число. В цьому випадку набагато легше переводити стійкі термінологічні сполучення, ніж складні слова-колокати, тому що в стійких сполученнях визначити граматичну форму можна за: суфіксальною основою – reasonable care; закінченням – related parties або основою – port of import.

Потрібно враховувати й інші особливості, корпусного паралельного перекладу: словосполучення, що складаються з слів з переносним значенням а також лексично неподільні: «tombstone ad» – напис на надгробному пам'ятнику (калькування його не передає значення даного терміна); означає також: кількість учасників готівкового кредиту; коротку рекламу або оголошення про обов'язків випуск іменних цінних паперів (описовий переклад). Ідіоматичний сталий вираз «Red herring prospectus» перекладається як проспект «копченого оселедця» (буквальне значення); економічний відповідник: попередній варіант проспекту випуску акцій або кредиту (описовий переклад).

В окремих документах СОТ, слова-колокати настільки передбачувані, що втрачають своє стилістичне значення, а його неправильне встановлення може призвести до неточностей або спотворення змісту наприклад: Financial Fraud Institute – інститут по боротьбі з фінансово-економічними злочинами; defective delivery – доставка дефектного товару. Такі варіанти створюють відмінності у використанні економічної термінології в британському та американському варіантах англійської мови. Ось характерний приклад: у американському варіанті економічної термінології шляховий індекс називається «routine code», а в Британському – «sort code»; Бухгалтерська книга, в американському варіанті називається «private ledger», тоді як в британському вона звучить «bought ledger». Таким чином, при відсутності посилання на національний варіант мови, може виникнути суттєве спотворення в розумінні економічно-юридичного тексту, переклад якого вимагає особливої точності. Наприклад, слово-коловат «inventory», в американському варіанті ділової англійської мови використовується в значенні «товарно-матеріальних запасів», а в британському варіанті зустрічається виключно в значенні «інвентаризації». Водночас, британський варіант терміна «товарно-матеріальні запаси» stock в американському варіанті використовується в значенні «акції».

Виділяються в окрему групу англійські економіко-правові терміни СОТ, які не мають еквівалентів в українській та російській мовах. Це – безеквівалентні ідіоми, переклад яких практично неможливий. В даному випадку, необхідно шукати термін у схожих спеціалізованих документах і, якщо такої не знаходиться, то можна утворити новий, з використанням запозичень, калькування, описового перекладу або створити колокації на основі близьких за значенням слів, наприклад: «securitization»: просте запозичення: сек'юритизація; одокументування; одна з форм залучення фінансування шляхом випуску цінних паперів, забезпечених активами, генеруючими стабільними грошовими потоками; заборона права продажу активів кредитної організації спеціальній юридичній особі для подальшого випуску цінних паперів. В інших випадках, можна виводити колокації зі багатозначних ключових термінів. Наприклад, зі слова-колоката «advance» (аванс, прогрес, позика, просування) виводимо ідіоматичні сталі вирази економічно-правової та мілітаризаційної тематики [2;4]: advance against document (loan made on the security of the documents covering the shipment) – аванс під заставу документів (позика, надана під забезпечення документами, які підтверджують відправку товару); Advance Cargo Information System (ACIS) (ACIS electronic system gives information on cargo, in advance of its arrival, across different modes and interfaces. By making appropriate) – система попереднього повідомлення про пересування вантажів (АКІС) (Електронна система АКІ, яка дає можливість отримати інформацію про вантаж до його прибуття по відношенню до information available, it allows the effective logistics management of a transport chain (UNCTAD) різних видів транспорту інтерфейсів); advance ruling (on the basis of all required data and documents submitted in advance, Customs makes an advance ruling on the payments due for the specific consignment; the ruling is then binding, if the consignment corresponds to what is described in the documents) – попереднє рішення (на основі всіх необхідних даних і документів, які попередньо надаються. Митна служба приймає попереднє рішення про належні платежі за конкретну поставку товару; попереднє рішення стає обов'язковим, якщо поставка товару відповідає опису в документах); advice of distribution of documents (Document in which the party responsible for the issue of a set of trade documents specifies the various recipients of originals and copies of these documents, with an indication of the number of copies distributed to each of them (UN/ECE/FAL) – повідомлення про розподіл документів (Документ, в якому сторона, яка відповідальна за випуск комплектів торгових документів, вказує різних отримувачів оригіналу та копій цих документів, а також кількість примірників, що відправляються кожному з них (ЄЕК ООН/ФАЛ); advance submission of information – попереднє представлення інформації. У мілітаризаційних документах НАТО: advance (Stage in force deployment) – висування військ (етап розгортання військового формування); advance account – авансовий рахунок; advance party – передова група (щодо підготовки розгортання військ); advance planning funds (APF) – фонди перспективного планування. Практика виведення декількох тематичних колокацій із ключових слів, стає основою для створення порівняльного спеціалізованого словника ідіом, як особливого додатка паралельного корпусу НКРМ.

ВИСНОВКИ

Таким чином, паралельний переклад економічно-правових документів СОТ, дає можливість виявити різницю між словниковим еквівалентом і перекладним еквівалентом. Завдяки корпусному перекладу, існує можливість виведення термінологічної колокації (на основі ключових слів-колокатів). Класифікація розглянутих колокацій СОТ, дає можливість стверджувати про їх спільні значеннєві властивості з іншими спеціалізованими ідіомами (наприклад, термінами НАТО, ООН, ОБСЄ).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ванслав М. В. Перевод терминов в сфере внешней торговли с английского на русский язык [Текст] / М. В. Ванслав, В. О. Крюковский, Т. Ю. Дукуп // Филология и лингвистика: проблемы и перспективы: материалы II междунар. науч. конф. (г. Челябинск, апрель 2013 г.). – Челябинск: Два комсомольца, 2013. – С. 94-96.
2. Офіційний сайт архівних документів «НАТО»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/ru/natohq/official_texts.htm.

3. Офіційний сайт архівних документів «ООН»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/index.html>.
4. Офіційний сайт документів «СОТ»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.wto.org>.
5. Сайт Национального корпуса русского языка: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ruscorpora.ru/corpora-biblio.html>.
6. Сайт паралельного перекладу юридичних документів «Reverso Context»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://context.reverso.net/перевод/русский>.
7. Федотова И. Г. Юридические понятия и категории в английском языке: Учебное пособие. Изд. 4-е, перераб. и доп. / И. Г. Федотова, Г. П. Толстопятенко. – Дубна: Феникс, 2008. – 376 с.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА НЕДОЛІКИ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Кізін Герасим Васильович
Львівський торговельно-економічний університет, аспірант (Україна)
e-mail: zayarnaya3@rambler.ru

РЕЗЮМЕ

На основі структурного і порівняльного аналізу забезпеченості інвестиційної та інноваційної функціональних складових економічної безпеки національного господарства доведено наявність кількісних та якісних недоліків.

Ключевые слова: економічна безпека національного господарства, інвестиційна складова, інноваційна складова, індикатори, джерела фінансування.

ABSTRACT

Based on structural and comparative analysis of the provision of investment and innovation functional components of the economic security of the national economy proved availability of quantitative and qualitative shortcomings.

Keywords: economic security of the national economy, investment component, innovative component, indicators, sources of funding.

РЕЗЮМЕ

На основі структурного та порівняльного аналізу забезпеченості інвестиційної та інноваційної функціональних складових економічної безпеки національного господарства доведено наявність кількісних та якісних недоліків.

Ключові слова: економічна безпека національного господарства, інвестиційна складова, інноваційна складова, індикатори, джерела фінансування.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Економічна безпека держави передбачає стійкість функціонування, сталий розвиток реального сектору економіки та його захищеність від внутрішніх і зовнішніх економічних ризиків та загроз. Зміцнення економічної безпеки національного господарства досягається вирішенням комплексу завдань, серед яких важливе місце належить інтенсифікації інвестиційно-інноваційного процесу для стимулювання раціональних структурних змін.

Не випадково питання економічної безпеки держави останнім часом привертають активну увагу науковців і практиків і знайшли своє відображення у працях таких вчених, як О. М. Анісімова, Т. Г. Васильців, З. Б. Гук, С. В. Євтушенко, О. І. Захаров, А. В. Ігнатенко, Н. В. Караєва, О. С. Картечева, О. Д. Кирилов, О. А. Кириченко, В. М. Кудрявцев, С. М. Лаптев, А. О. Межевич, Н. М. Побережна, П. Я. Пригунов, В. С. Сідак, Т. О. Скрипко, М. І. Флейчук, А. І. Юр'єва, О. М. Ястремська та інші. Разом з тим, проблеми зміцнення та забезпечення економічної безпеки національного господарства України з кожним роком загострюються і потребують нагального вирішення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні економічні умови, що характеризуються розвитком глобалізаційних процесів, загостренням конкуренції, ускладненням кредитно-фінансових відносин вимагають активного впровадження державної інноваційної політики, яка, власне і сприятиме зміцненню економічної безпеки України. Разом з тим, однією із обов'язкових умов інноваційного розвитку на будь-якому рівні є розробка і впровадження інвестиційних проектів. Адже інвестиціям в інновації належить особлива роль, оскільки вони спрямовані на забезпечення позитивних темпів розширеного відтворення, реструктуризацію економіки, реконструкцію, розширення і технічне переозброєння підприємств.

З метою виявлення тенденцій розвитку, загроз і проблем економічної безпеки України для оцінки рівня її інвестиційно-інноваційного забезпечення вважаємо за необхідне досліджувати його стан відокремлено, а саме, інвестиційну та інноваційну складові економічної безпеки вітчизняної економіки. На нашу думку саме такий підхід дозволить отримати висновки відносно поточних передумов та недоліків комплексної інвестиційно-інноваційної діяльності.

В методичних рекомендаціях оцінювання рівня економічної безпеки України від 2013 р. виділено індикатори інвестиційної та інноваційної складових базових видів економічної діяльності (див. табл. 1), які і покладено в основу нашого дослідження.

За результатами діагностики основних критеріїв інвестиційної складової економічної безпеки економіки України стало очевидним, що інвестиційна діяльність більшості суб'єктів базових видів економічної діяльності в Україні, до яких належать сільське господарство, мисливство, лісове господарство; промисловість;

будівництво; діяльність транспорту та зв'язку, є недостатньою.

Так, рівень зносу основних засобів є важливою характеристикою інвестиційної забезпеченості суб'єктів господарювання. Підприємства, що мають надмірно високий рівень зносу основних засобів, по-перше, є менш економічно ефективними, адже мають гіршу амортизаційну політику та спрямовують частину коштів на більш витратне обслуговування фізично і морально застарілих основних засобів, а, відтак, обмежують власні фінансові можливості, що могли б бути скеровані з-поміж іншого на інноваційну діяльність; по-друге, не дбають про належний рівень власної техніко-технологічної безпеки, що в значній мірі залежить і від створення чи придбання сучасних високих технологій, а отже визначається інноваційною активністю. Як бачимо, така ситуація (щодо недостатньої інвестиційно-інноваційної діяльності) характерна для основних видів економічної діяльності і, особливо, для вітчизняних підприємств транспорту та зв'язку, рівень зносу основних засобів яких становив у 2015 р. 97,9 % при критичному значенні цього показника у 35 % [4, с.250]. Притому тенденція до підвищення рівня зносу основних засобів характерна для цього виду економічної діяльності упродовж всього аналізованого періоду.

Таблиця 1

Індикатори інвестиційної та інноваційної складової економічної безпеки економіки України [1]

Індикатори	Критичні значення або напрями покращення
Інвестиційна складова економічної безпеки	
Рівень зносу основних засобів, %	35
Частка обсягу інвестицій у вартості основних засобів, %	6
Частка обсягу інвестицій в основний капітал до обсягу реалізованої продукції, %	25
Індекс відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до приросту ВВП, %	05-1
Частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій, %	20
Індекс захищеності інтересів інвесторів	4,5
Інноваційна складова економічної безпеки	
Частка інноваційно активних промислових підприємств, %	50
Частка принципово нової продукції у загальних обсягах реалізованої інноваційної продукції, %	Збільшення
Коефіцієнт винахідницької активності (кількість отриманих охоронних документів на 1 млн осіб наявного населення), од.	400
Темпи збільшення кількості інноваційно активних підприємств, %	100
Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції, %	5
Відношення кількості впроваджених об'єктів промислової власності до зареєстрованих, %	90
Частка видатків державного бюджету на науку у ВВП, %	1,7
Індекс зміни активності створення зразків нової техніки (до попереднього року), %	100
Індекс зміни активності освоєння нових видів продукції (до попереднього року), %	100

Ці тенденції частково негативно позначилися й на такому індикаторі інвестиційної безпеки економіки України як «частка інвестицій у вартості основних засобів». Так, при граничному значенні цього індикатора у 6 %, у 2015 р. частка інвестицій у вартості основних засобів вітчизняного транспорту і зв'язку становила лише 0,1 %, а промисловості – 4,5 %. Позитивно, що в інших видах економічної діяльності цей показник був вищим. До прикладу, у сільському господарстві – 17,6 %, будівництві – 67,5 % [4, с. 250].

Також доцільно звернути увагу на низький рівень інвестицій в основний капітал до обсягу реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг). Так, при граничному значенні цього показника на рівні 25,0%, у 2015 р. лише в будівництві фактичне значення індикатора знаходилося близько зазначеного рівня – 28,9 % та протягом останніх років зростає, що позитивно. На противагу, у промисловості показник становив лише 5,0 %, у сільському господарстві – 12,6 %, у сфері транспорту і зв'язку – 5,8 % [4, с.370].

Разом з тим спостерігаються певні позитивні зрушення щодо приросту прямих іноземних інвестицій в основні види діяльності. Так, в Україні індекс відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до приросту ВВП упродовж останніх десяти років перебував у прийнятних межах – 0,5-1. Але цього все ще недостатньо, адже частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій становила у 2015 р. лише 3,9 % та з 2008 р. щорічно зменшувалася на 1,0 %, а індекс захищеності інтересів інвесторів (за методикою Світового Банку (Рейтинг «Doing business»)) становив лише 5,7 (максимальне значення – 10,0) [6], що негативно та засвідчує невисокий рівень захищеності нерезидентів, які здійснюють інвестування в Україні.

Об'єктивно, що недоліки в інвестиційній сфері позначилися й на результатах інноваційної діяльності

вітчизняних суб'єктів реального сектору національного господарства. Так, попри граничне значення індикатора «частка інноваційно активних промислових підприємств» у 50,0 % у 2015 р. таких суб'єктів господарювання у вітчизняній промисловості було лише 17,3 %, а частка принципово нової продукції в загальних обсягах інноваційної продукції становила 31,6 %, що було на 11,6 в. п. менше, ніж у 2005 р. Відтак, не зважаючи на зростання інноваційної активності промислових підприємств України (частка інноваційно активних суб'єктів господарювання збільшилася у 2015 р. до 2014 р. на 1,2 в. п., а до 2005 р. – на 5,4 в. п.), обсяги інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів реального сектору все ще залишаються малими [розраховано за 3, с.64; 4].

Серед чинників, які обумовили такий стан, крім об'єктивних (нестача фінансово-інвестиційних ресурсів, брак підтримки з боку суб'єктів інноваційної та науково-дослідної інфраструктури, небажання здійснювати та неусвідомлення об'єктивної потреби в розробці і впровадженні інновацій), виокремимо й низьку винахідницьку активність населення (так, кількість отриманих охоронних документів на 1 млн осіб наявного населення у 2015 р. становила 107,0 од. та зменшилася до 2005 р. на 56,1 од., тоді як прийнятне значення цього показника згідно методичних рекомендацій має становити не менше 400 од.), наявність частих випадків недоведення вже створених і зареєстрованих об'єктів права інтелектуальної власності до комерціалізації (так, коефіцієнт відношення кількості впроваджених об'єктів промислової власності до чисельності зареєстрованих у 2015 р. становив 67,0 %, тобто близько 33 % таких об'єктів після створення не використовувалися або використовувалися без належного обліку), малу частку видатків державного бюджету на науку у ВВП (у 2015 р. на вказані цілі було скеровано 0,62 % коштів, тоді як науково обґрунтована мінімальна квота мала б становити 1,7 %; більше того, частка видатків на науку та дослідження в Україні щороку знижується, що негативно) [розраховано за 3, с.141; 4].

Таким чином дещо парадоксальною є ситуація, коли зростає індекс зміни активності створення зразків нової техніки (2,2 р. до попереднього року), але частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції зменшується (на 1,1 в. п. (з 2,5 % до 1,4 %) за цей же період). Це, скоріше, свідчення невисокої ефективності інвестиційно-інноваційної діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, а також її нестабільності, обумовленої водночас й недоліками планової роботи у цій сфері. До прикладу, попри стабільне щорічне покращення індексу зміни активності створення зразків нової техніки, аналогічний показник, але вже щодо освоєння нових видів продукції украї нестабільний – у 2012 р. показник становив 105,1 % (до попереднього року), тоді як у 2013-2015 рр. вже мав спадну тенденцію (98,4%, 70,9 % та 89,3 % відповідно) [розраховано за 3, с.169,170; 4].

Звернімо увагу на такий аспект. На нашу думку, вивчення кількісних параметрів (показників стану забезпеченості структурних індикаторів) розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів економіки є недостатнім для системних і комплексних висновків та потребує доповнення якісними характеристиками (розвитком та дієвістю інституційної інфраструктури, раціональністю залучення і використання джерельної бази фінансування інноваційної діяльності тощо). Лише таким чином можна отримати повноцінну інформаційну базу за результатами вертикально-горизонтального аналізу структурних складових інвестиційного та інноваційного забезпечення розвитку економіки, достатню для прийняття виважених і дієвих управлінських рішень в системі забезпечення економічної безпеки національного господарства.

Відтак, щодо інституційної інфраструктури підтримки, забезпечення та сприяння інвестиційно-інноваційній діяльності в економіці України, то доводиться констатувати про обмежену чисельність таких структур та їх низьку спроможність. В нашій державі питаннями сприяння інноваційній діяльності займаються регіональні наукові центри Національної академії наук України і Міністерства освіти і науки України, регіональні підрозділи Українського науково-дослідного інституту науково-технічної і економічної інформації, що останніми роками переросли у комерційні структури, які надають послуги у сфері науково-технічної інформації та інновацій. В Україні на належному рівні взагалі не ведеться діяльність зі створення технопарків та інноваційних структур (інноваційних кластерів, венчурних фондів, академічних інноваційних бізнес-інкубаторів). Таким чином, із задекларованих 70 технопарків, інноваційних центрів, бізнес-інкубаторів, центрів комерціалізації інтелектуальної власності, інноваційних венчурних фондів у західних областях України функціонують (причому з надто активно та з незначними обсягами діяльності) не більше 15 таких організацій.

Спостерігаємо також і недостатньо раціональні структурні співвідношення за джерелами інвестування інноваційної діяльності в Україні (табл. 2.). Так, на наш погляд, позитивно, що найбільшу частку в структурі витрат (13,4 млрд грн та 97,2 %) обіймає інвестування за власні кошти підприємств. Це відповідає практиці економічно розвинених держав, адже цільовий характер та ефективність приватного інвестування завжди вищі.

За результатами оцінювання джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні виокремлено такі недоліки:

- малими залишаються як обсяги, так і частка фінансування інноваційної активності суб'єктів господарювання за кошти державного бюджету (0,4 % та лише 55,1 млн грн у 2015 р.);
- мізерними є обсяги коштів на підтримку інвестиційно-інноваційної діяльності, що виділяються в Україні з місцевих бюджетів (0,3 % та 38,4 млн грн у 2015 р.) та практично не використовуються в цих цілях позабюджетні фонди (у 2015 р. було скеровано лише 1,4 млн грн, коли ще у 2000 р. з цього джерела залучалося 33,4 млн грн інвестицій);

Таблиця 2

Обсяги та структура джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні у 2000, 2005, 2014-2015 рр. [2, с. 151; 3, с. 183]

Джерела фінансування	Роки								Темпи зростання за обсягами, %		Абсолютні відхилення за структурою, %	
	2000		2005		2014		2015		2015 до 2000	2015 до 2014	2015 до 2000	2015 до 2014
	Обсяги, млн грн	Структура, %	Обсяги, млн грн	Структура, %	Обсяги, млн грн	Структура, %	Обсяги, млн грн	Структура, %				
Всього	1757,1	100,0	5751,6	100,0	7695,9	100,0	13813,7	100,0	7,9 р.	179,5	-	-
Власні кошти	1399,3	79,6	5045,4	87,7	6540,3	85,0	13427,0	97,2	9,6 р.	2,1 р.	+17,6	+12,2
Державний бюджет	7,7	0,4	28,1	0,5	344,1	4,5	55,1	0,4	7,2 р.	16,0	-	-4,1
Місцеві бюджети	1,8	0,1	14,9	0,3	5,7	0,1	38,4	0,3	21,3 р.	6,7 р.	+0,2	+0,2
Позабюджетні фонди	33,4	1,9	0,3	0,0	32,9	0,4	1,4	0,0	4,2	4,3	-1,9	-0,4
Вітчизняні інвестори	49,4	2,8	79,6	1,4	8,2	0,1	74,3	0,6	150,4	9,1 р.	-2,2	+0,5
Іноземні інвестори	133,1	7,6	157,9	2,7	138,7	1,8	58,6	0,4	44,0	42,2	-7,2	-1,4
Кредити	109,9	6,3	409,7	7,1	561,1	7,3	113,7	0,8	103,5	20,2	-5,5	
Інші джерела	22,5	1,3	15,7	0,3	64,9	0,8	45,1	0,3	2,0 р.	69,5	-1,0	

– низькою є активність інвесторів з підтримки інвестиційно-інноваційної активності суб'єктів вітчизняної економіки (так, вітчизняні інвестори профінансували у 2015 р. інвестиційно-інноваційних проектів на суму 74,3 млн грн, що складало лише 0,6 % від загальних обсягів фінансування; при цьому частка цього джерела інвестицій упродовж 2000-2012 рр. скоротилася на 2,2 в. п. (з 2,8 % до 0,6 %). Значно вищою, але все ще недостатньою була активність іноземних інвесторів, які у 2015 р. профінансували проектів на 58,6 млн грн, що становило 0,4 % від загальних обсягів інвестицій; за період 2000-2015 рр. обсяги іноземних інвестицій, що спрямовувалися на реалізацію вітчизняними підприємствами інвестиційно-інноваційної діяльності, скоротилися на 57,8 %, а в структурі – на 7,2 %).

Особливо суттєвим недоліком вбачаємо низьку інвестиційну активність держави та місцевих громад у фінансовій підтримці інноваційної сфери. Звичайно, бюджетні ресурси, тим більше за умов кризи, обмежені. Але ж держава надто мало використовує такі інструменти як бюджетне кредитування та інвестування інноваційно активних суб'єктів бізнесу, надання пільгової фінансово-кредитної підтримки (на поворотній основі) через цільові фонди за переважаною частини держави і місцевих громад, підтримка інноваційної діяльності у комунальному секторі тощо.

ВИСНОВКИ

Узагальнимо результати аналізу структурних складових інвестиційного та інноваційного забезпечення економічної безпеки базових видів економічної діяльності в Україні у вигляді кількісних та якісних недоліків (див. рис. 1). Таким чином, виправлення цих недоліків має стати цільовим орієнтиром державної політики з удосконалення інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки України.

Особливу увагу слід звернути на стимулювання збільшення обсягів інвестицій на інноваційні цілі і покращення структури джерел їх формування і використання, розбудову дієвої інфраструктури підтримки і розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності. З огляду на те, що малі обсяги інвестицій є свідченням того, що суб'єкти господарювання скоріше схильні скеровувати їх у цілях виробничого інвестування (на капіталовкладення), аніж на створення і впровадження інновацій, державі слід приділити увагу стимулюванню збільшенню інвестиційних витрат вітчизняних суб'єктів реального сектору задля зміцнення таким чином їх інвестиційної та економічної безпеки в цілому.

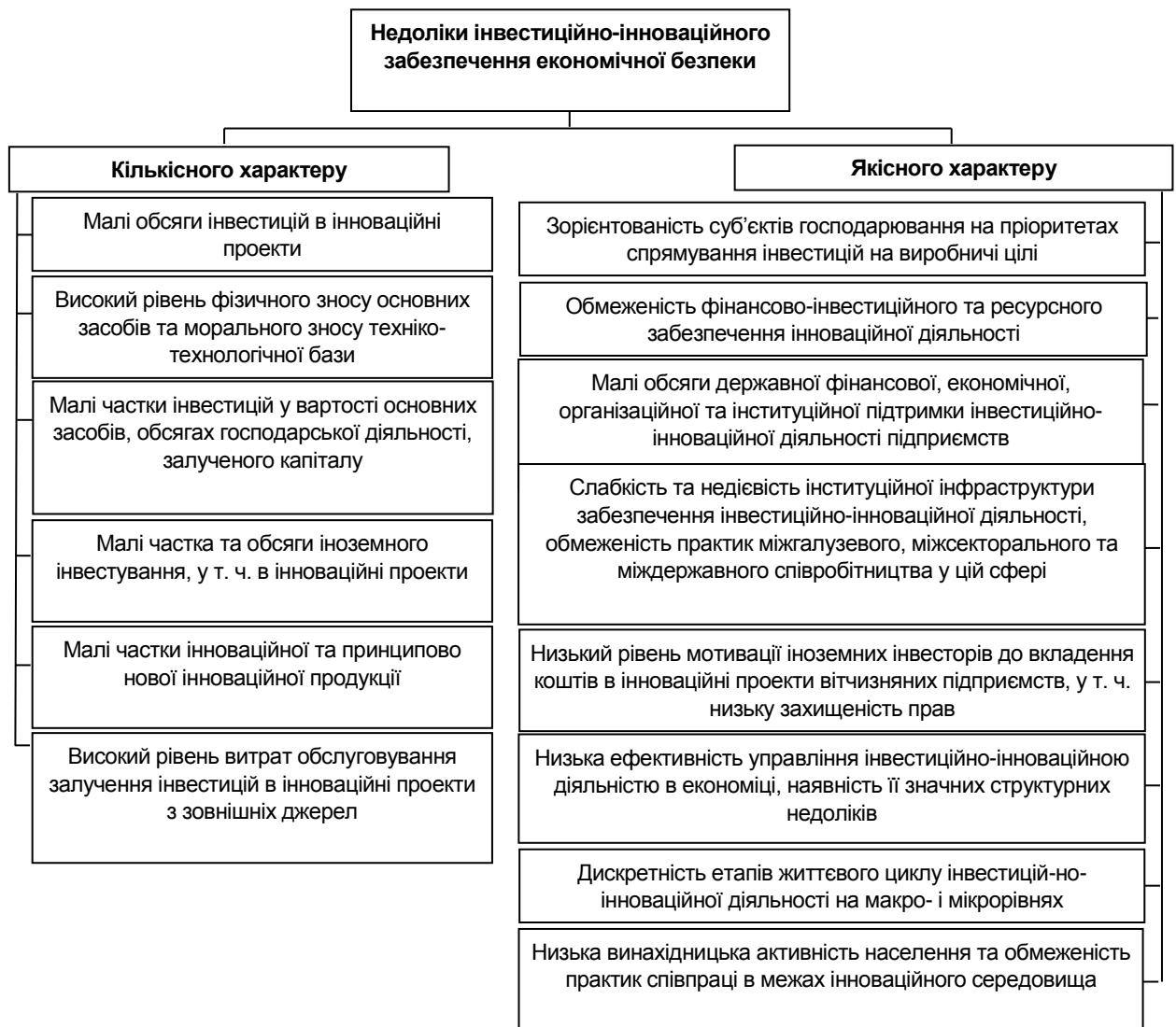

Рис. 1. Результати структурного аналізу інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки національного господарства України (авторська розробка)

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Україна. Міністерство економіки. Наказ. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України № 1277 від 29.10.2013 р. [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2012 р. : Статистичний збірник. – К.: Державна служба статистики України, 2012. – 288 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні за 2014 р. : Статистичний щорічник / Державна служба статистики України. – К.: Август Трейд, 2015. – 255 с.
4. Статистичний щорічник України за 2015 рік / Держкомстат України. – К. : Август Трейд, 2016. – 575 с.
5. Інтернет-ресурс Державного комітету статистики України // <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Інтернет-ресурс Світового Банку. Рейтинг «Doing business» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org>.

SUBURBAN AREA OF KYIV AND ITS TERRITORIAL AND RECREATIONAL STRUCTURE

Kompanets E. Anton

National Pedagogical Dragomanov University, Institute of geographical and environmental education, postgraduate
(Ukraine)

e-mail: kompanetsanton@gmail.com

OBJECTIVE

Analyze the territorial structure of suburban area of Kiev city and review the current status and development trends of the recreational areas of Kiev suburban area.

METHODS

Typical methods used for constructive-geographical research.

RESULTS

Cities suburbs serve for the rest of the townspeople and are the objects of studying. In its borders, they must ensure the unity of recreational and environmental functions, which leads to consideration of environmental, recreational, historical, cultural, aesthetic, scientific, educational and other values of natural systems and facilities located thereon. Starting with the study was to determine the concept of Kyiv suburban zone. It based on a definition that given in General Plan materials of Kyiv city. Suburban area of Kiev - a territory within, which developed and developing active systemic connections that form and cover all activities related to the joint use of land, water and recreation and other resources. In the suburbs of Kiev, according to the Master Plan, geographically consists of six cities of regional importance and 9 administrative districts. Kyiv Suburban area relates mainly to the short rest - and a neighbor of public entertainment in the last days of the week and during holidays. In the suburbs of Kyiv, used as the foundation resort complex of medical facilities, recreational or sporting nature, depending on the number of beds. These systems work throughout the year and are not only used by residents of Kyiv, but also from other regions of Ukraine and abroad. Development of landscape and recreational areas helps by the presence of cultural heritage on them. For now Kyiv region has about 6,000 such cultural monuments, such as 1194 monuments of ancient villages different epochs, settlements, cemeteries, burial mounds, places of battles and historical events that are significant layers of history that created the foundation for thousands of years modern civilization in the region. In 2010, the field of archaeological sites listed in the Register of Monuments, eight cities in the region referred to the Ukrainian cities of historical importance. Separately, in the list of monuments of Kyiv suburbs inscribed 24 monuments of national importance, including a significant number of religious buildings XVI-XIX., palaces, architecture, parks, including park "Alexandria" in Bila Tserkva and many others. In the plans proposed to create 12 recreational areas in the territory of suburbs around the Kyiv city.

CONCLUSIONS

Suburban area of Kyiv is formed in a radius of 60 km and geographically covers 9 administrative districts and 6 cities of regional significance. In the recreational area of Kyiv suburbs gradually formed a territorial resort and tourist complexes.

The area of suburbs is actively developing. The current state and prospects of landscape and recreational areas Kyiv suburbs natural and cultural values are considered. They clearly require further studies of development and prospects for the future.

REFERENCES

1. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навчальний посібник / О.О.Бейдик. – 2-е вид. перероб. і доп. – К.: Альтерпрес, 2010. – 404 с.
2. Генеральний план м. Києва. – <http://kga.gov.ua/generalnij-plan>.
3. Генеральний план м. Києва. – <http://kiev4you.org/gif/genplan2025.pdf>.
4. Веденин Ю.А. Динамика территориально-рекреационных систем / Ю.А.Веденин– М.: Наука, 1982. – 260 с.
5. Кілінська К. Природні умови – основа рекреаційно-туристичної різноманітності/ К. Кілінська, Т. Скутар // Туристичні ресурси як чинник розвитку території. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції – семінару. – Тернопіль. – 2012. – С. 121–124.
6. Котляров Е.Н. География отдыха и туризма / Котляров Е.Н. – М.: Мысль, 1978. – 235 с.
7. Кулик М.В. Класифікація факторів розвитку рекреаційної сфери регіону / М.В.Кулик // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. - 2012. - Випуск 1. – С. 67-71.

8. Мироненко Н. С. Теоретические основы рекреационного районирования / Н. С. Мироненко, И. И. Пирожник, И. Т. Твердохлебов // Теоретические проблемы рекреационной географии / АН СССР. Ин-т географии. – М., 1989. - С. 80- 90.
9. Преображенский В. С. Основы ландшафтного анализа. / В.С. Преображенский, Т. Д. Александрова. – М., 1988. – 192 с.
10. Тютюнник Ю.Г. К методологии антропогенного ландшафтоведения // География и природ. ресурсы. – 1989. – № 4. – С. 130–135.
11. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Фоменко Н.В. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
12. Шищенко П.Г. Принципы и методы ландшафтного анализа в региональном проектировании. – К. : Фитосоциоцентр, 1999. – 284 с.
13. Шищенко П.Г. Основные направления развития специальных географических исследований / П. Г. Шищенко, Н. Г. Игнатенко, Н. Д. Пистун, И. Т. Тведохлебов и др. // Основы научных исследований: География / Под ред. Н. Д. Пистуна и Г. И. Швевса. - К., 1988, - С. 55-81/
14. Шмагина В.В. Рекреация и туризм в системе современных приоритетов социально-экономического развития / В.В. Шмагина, С.К. Харичков. – Одесса: Институт проблем рынка и экономико-экологических исследований НАН Украины, 2000. – 70 с.

STABILIZATION MECHANIZMS OF GEORGIAN LARI

Lamara Qoqiauri

Academician of Economics Academy of Georgia, Doctor of Economic Sciences, Professor (**Georgia**)

ABSTRACT

Scientific work "Searching complex way of suspension devaluation of Georgian Lari in Georgia" is an original research, which is dedicated to the solution of the theoretical and practical issues of Georgian monetary unit-Lari. The topic is actual, as today as never before it has become essential to research current changes in the economy of Georgia, identify and eliminate subjective and objective reasons for decrease of Georgian national currency.

Global circumstances, i.e. long-term nature of Gel exchange rate of external and internal factors, as well as the political economic processes of neighbouring countries of Georgia, the country's unstable economic development, investment "famine", wrong monetary and fiscal policy and other objective and subjective reasons caused the drop of Georgian national currency. In the work scientifically, based on the practical materials is explained the need and the inevitable of devaluation of Georgian Lari in Georgia.

In the work, on the basis of analysis of devaluation processes of Georgian Lari, there is given by the authors the recommendations of suspension of created an extreme situation in country's economy, to avoid expected inflation, as well as emergency facilities of survival of the national currency.

In the work the results are presented as problem solving economic recommendations, which promote economic development of Georgia, suspension of impairment and reinforce of Georgian Lari.

Key words: Economic situation, Georgian national, Objective and subjective reasons, Lari, real sector of the economy, Foreign direct investments, Investment activity, Dollarization system, devaluation, Currency devaluation, Monetary policy.

CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS

Generally, the national currency reflects all the country's economic situation. In Georgia, since 2014 exchange rate of Georgian Lari goes down and it's no wonder. Absolutely everything affects on our national currency devaluation. As long as the economy does not improve, there will always be such a difficult situation. We consider it necessary to urgently implement economic policy adjustment by the government, not far to go the process of devaluation, Gel does not devalue more and this process does not lead to higher inflation rates. This is extremely important, because in the long period, currency devaluation causes inflation with its inner nature.

– The price decline on the world market will have a positive effect on the economy and on the trade balance of our country. It will also help the lower outflow of foreign currency from Georgia.

– We'd emphasize the Russian Ruble from external factors, as well as the Ukrainian market will start recovery. Because of entering Russia's economy in recession phase, developments in Syria, and confrontation with Turkey, may cause update the direct aggression from Russia. Therefore, suspension of the Ukrainian currency devaluation and increase the buying capacity will have distinct influence on export growth in this country from Georgia.

– Gradually, the active enforcement of the EU Association may be considered as external economic factors. Generally, the process of integration with Euro-Atlantic and ultimately, establishment of a visa-free regime. This will help to revive business environment of Georgia (especially the small and medium entrepreneurship) and increasing export capacity.

The National Bank and the Government must work synchronously. The important issues should be resolved expeditiously: The National Bank has to do the measured foreign exchange interventions, together with the tightening of monetary policy; Monetary and Fiscal policy should be in unison, in order to make successive steps by the Ministry of Finance of Georgia, as well as by the National Bank and contribute stability in the short term and avoid inflation.

– The main thing is diagnosis, to be made by the government. It shall have accurate uptake of the task and in such case, decisions may be respective. Ministry of Economy, National Bank, Ministry of Finance and respective agencies shall work together to the direction guarantying irreversible process, everything shall be made to recover currency inflow, to have high economic growth, expressed in the growth of real incomes.

– Improvement, development of mechanism of export promotion shall be implemented within shortest terms.

– Activities shall be pursued at the target markets, this in the first place is monitoring of portfolio existed in direction of infrastructure and on the other hand, planning schedule projects, in order to implement additional projects, and promote the economy.

– Every hastily adopted restriction shall be cancelled.

– We shall wait to see how the budget is fulfilled and how newly formed negative factors in currency inflow are eliminated.

– Cycle of reforms shall be processed and concluded, stimulating and creating mechanisms and preconditions for attraction of long-term investments, Georgian Lari will not simply stand such incompetence.

– Changes shall be started from the Tax Code and they shall be completed with the mechanisms, which are approved in the developed countries.

– Inflation control shall be provided at the expense of economic growth, when it maintains artificial price-deficit and price of production is not changed. Shall not an entrepreneur have motivation for working?

– Government intended stabilization of situation from the sums accepted from the monetary fund, there is logic –entering currency in cash would partially improve balance of demand –delivery at the currency markets and later would prevent or alleviate devaluation. Though, this is a single event and such process would not have been stopped. Today's problems would be shifted until full spending of borrowed or gifted money.

– It is necessary to increase income in maximal extent, which is a direct responsibility of the government, will not increase export potential of the country (how can we do it? L.Q.), but work may be provided to the mechanism of promoting exports.

– Inflation expectation may be worse than the inflation itself, because inflation expectation is excess load and pressure on Georgian Lari. In such case, not with standing the fact that if the bank client needs currency or not, he keeps purchasing it for some reason and this gives rise to the negative results.

– For the purpose of maintaining purposeful index of inflation during middle-term period, National Bank of Georgia shall activate instruments of monetary policy in 2015-2017 refinancing loans, depository certificates, operations with governmental securities, currency interventions, standing instruments, minimal reserve requirements, etc.

– Currency conduct of large trade-partner states of Georgia shall be studied and parallels shall be made in relation with Georgian Lari, of course, for pursuing correct monetary policy.

– We shall set the essential task to increase exports, we can even make use of the weakness of the National currency in some cases and replace imports with local production. Otherwise, we shall continue living in virtual reality, take new debts, etc.

– To do everything for recovering currency inflow, have high economic growth, which, of course, is expressed in growth of incomes.

REFERENCES

1. Archvadze, I. 2015. In Search of the Protagonist of Devaluation of Georgian Lari/ The Republic of Georgia, March 21. Pg.9. <http://globalresearch.ge/research/qartuli-laris-gaufasureba.html>
2. Archvadze, I. 2016. Undeclared Devaluation Chronicle. <http://geworld.ge/NEW/?page=view&art=9115-gamoucxadebeli-devalvacis-qronika>
3. Basilaia, T. 2015. Is not this the Subject the Government Should be Interested in? The Republic of Georgia, 120, July 1. Pg.2.
4. Basilaia, T. 2015. Present State of Banking Sector Does not Allow Positive Assessment of the Supervisory Service. www.BFM.ge. #419. August, pg. 3.
5. Gotsiridze, R. 2015. What Will Happen With Georgian Lari? Premieri. 02(068) January, 29- February 4. Pg. 14.
6. Gotsiridze, R. Gel Depreciated to the Point that Caused the Negative Processes. <http://www.interpressnews.ge/ge/politika/308121-roman-gociridze-lari-im-donemde-gaufasurda-romelsac-negatiuri-procesebi-mohyveba.html?ar=A>
7. Kakulia, M. 2015. Speculative Transactions are Noted between Banks at the Currency Market, www.BFM.ge <http://www.BFM.ge> #394. Pg. 3.
8. Kakulia, M. 2016. Currency Devaluation Will Continue. We don't Have Positive Expectation Grounds. <http://businesscontract.ge/ka/article/merab-kakulia-laris-devalvacia-gagrdzeldeba-pozitiuri-molodinis-safudzveli-ar-gvaqvs/1136>
9. Kalandadze, I. 2015. Monetary Machinations in the "Winged" Angels' Country/ The Republic of Georgia, 98, May 30, pg.3.
10. Kovzanadze, I. Monetary Policy Should be Tightened. http://commerciant.ge/?m=5&news_id=46150&cat_id=5
11. Kovzanadze, I. 2015. Partnership Fund will Provide Market in 2015 150Million US Dollars in the Form of Capital. www.BFM.ge#408. May. pg. 9.
12. Toqmajishvili, M. 2015. Why is Lari Predicted to Have Hard Autumn/ Kviris Palitra, August 10-16. pg. 33.
13. Pavliashvili, S. 2017. Mistakes, Problems or Sabotage- Whose Responsibility is Evident in the Drop of the Exchange Rate of Georgian Lari? <http://marshalpress.ge/archives/21628>
14. Annual Report of the National Bank of Georgia, 2014. Tb.: National Bank of Georgia. pg. 8.
15. National Statistics Office of Georgia : Foreign Direct Investment. www.geostat.ge, info@geostat.ge
16. Silagadze, A. 2015. Only "Tightening Belts" Will Not Be Enough For Crisis Overcoming/ Kviris palitra, March 15.
17. Sadikovi, A. 2015. It Was Impossible to Avoid Devaluation of Lari. www.BFM.ge. #395, pg. 5. Financial. news.ge.
18. Qoqiauri, L. Financial Crisis and Adventures of the Georgian Lari. Published by Nova Science Publishers, Inc., New York. pg. 131.
19. Qoqiauri, L. Gechbaia, B. 2016. For Completion of Monetary and Fiscal Politics in Georgia. *Kuiv. Personal.* pp. 106-134.
20. Qoqiauri, L. 2016. The main Tendency of Investments in the Process of Reforms in Georgia. Baki. "Black Sea". Vol. 2. pp. 8-19.

ШЛЯХИ КОРЕКЦІЇ ГІПЕРГОМОЦИСТЕЇНЕМІЇ У ПАЦІЄНТІВ З АРТЕРІАЛЬНОЮ ГІПЕРТЕНЗІЄЮ ТА HELICOBACTER PYLORI АСОЦІЙОВАНИМ ГАСТРИТОМ

Курбан Мар'яна Миколаївна

Асистент кафедри пропедевтики внутрішньої медицини №1 Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького (Україна)

e-mail: kurbanm@ukr.net

ABSTRACT

This study showed effect of lowering homocysteine levels in patients with arterial hypertension comorbidity with chronic gastritis. Was examined level of homocysteine, lipids and vitamin B12 levels ambulatory blood pressure monitoring before and after treatment in 61 patients with. The effectiveness of the additional use of vitamin B12 together with successful eradication of *H.pylori*, confirmed significant reduction in homocysteine levels, lipid profile and blood pressure.

KEYWORDS: Helicobacter pylori, homocysteine, vitamin B12.

РЕЗЮМЕ

С целью изучения эффективности снижения уровня гомоцистеина у пациентов с коморбидной ходом артериальной гипертензии (АГ) и хронического гастрита (ХГ), было обследовано 61 пациента, при этом определялись уровень гомоцистеина, показатели липидограммы и суточный профиль артериального давления до и после лечения. Эффективность дополнительного использования витамина B12 вместе с успешной эрадикации *H.pylori*, подтвержденная существенным снижением уровня гомоцистеина (ГЦ), показателей липидного профиля и профиля артериального давления.

Ключевые слова: Helicobacter pylori, гомоцистеин, витамин B12.

РЕЗЮМЕ

З метою вивчення ефективності зниження рівня гомоцистеїну у пацієнтів з коморбідним перебігом артеріальної гіпертензії (АГ) та хронічного гастриту (ХГ), було обстежено 61 пацієнта, при цьому визначалися рівень гомоцистеїну, показники ліпідограми та добовий профіль артеріального тиску до та після лікування. Ефективність додаткового використання вітаміну B12 разом з успішною ерадикацією *H.pylori*, підтверджена істотним зниженням рівня гомоцистеїну (ГЦ), показників ліпідного профілю та профілю артеріального тиску.

Ключові слова: Helicobacter pylori, гомоцистеїн, вітамін B12.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Наявність тривалої персистенції гелікобактерної інфекції у слизовій оболонці шлунку (СОШ), призводить не лише до локальних запальних змін, а й до розвитку атрофії [1]. За даними деяких авторів, у більш ніж половини хворих на ХГ до 50 річного віку незалежно від статі розвивається атрофічний гастрит [2]. Атрофія - це не лише зміна клітинної структури СОШ, а й зміна функціонального стану шлункового епітелію, що призводить до порушеного всмоктування вітамінів [3]. Вторинна гіпергомоцистеїнемія (ГГЦ), що виникає на фоні нестачі вітаміну B12 при тривалій персистенції *H.pylori* служить додатковим чинником ризику серцево-судинних захворювань при ХГ. На жаль, практикуючі лікарі не завжди проводять не лише ерадикаційну терапію, а й зрідка проводять діагностику *H.pylori*, що, безумовно, призводить до хронізації гастриту та розвитку системних впливів *H.pylori*. Низка проведених досліджень, метою яких було вивчення шляхів корекції ГГЦ, продемонстрували ефективність застосування полівітамінних комплексів (вітамінів B6, B12 та фолієвої кислоти) [4; 5]. Однак низка інших досліджень показала протилежні результати. Так, дослідження Norvit (2005), WAFACS (2006), VITATOPS (2005) продемонстрували відсутність ефекту використання фолієвої кислоти та групи вітамінів В у первинній та вторинній профілактиці серцево-судинних захворювань [4; 6]. Розбіжності у результатах проведених досліджень, підтверджують актуальність вивчення даної проблематики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Матеріали та методи. Нами було проведено комплексне обстеження 61 пацієнта з поєднаним перебігом *H.pylori* асоційованого хронічного гастриту та артеріальної гіпертензії. Усім пацієнтам з *H.pylori* асоційованим ХГ проводилася ерадикаційна терапія. Згідно з рекомендаціями Маастрихт-IV [7], та зважаючи на тривалий анамнез ХГ, пацієнтам було призначено чотирьохкомпонентну терапію другої лінії, так як більшість раніше вже приймали антибіотики з приводу гелікобактерної інфекції. Згідно з літературними даними, приєднання препаратів вісмуту підвищує успішність ерадикації *H.pylori* до 93 %. Класична схема ерадикації: (інгібітор протонної помпи (ІПП) з двома антибіотиками) не забезпечує повної ерадикації *H.pylori* і не чинить впливу на морфологічні ознаки ураження СОШ. Є дані, що за наявності резистентності до одного з препаратів антигелікобактерної терапії, частота ерадикації знижується на 30-50 %, а у випадку резистентності до двох препаратів частота ерадикації не перевищує 10–15 %. Використана нами схема ерадикаційної терапії включала: 1) ІПП рабепразол у дозі 20 мг 2 рази на добу, 2) кларитроміцин 500 мг 2 рази на добу, 3) амоксицилін 1000 мг 2 рази на добу та 4) препарат вісмуту Де-нол 120 мг 2 рази на добу по 2 таблетки.

Тривалість антигелікобактерної терапії відповідає рекомендаціям Маастрихт IV – 10 днів. Як зазначається в матеріалах консенсусу, дворазовий прийом ІПП підвищує ефективність терапії на 8 % [7]. Обґрунтованість застосування ІПП полягає у антисекреторній дії, що дозволяє підтримувати рН шлункового середовища в межах 4,0-6,0, та сприяє максимальному накопиченню антибіотика у СОШ [1; 7]. Саме на цьому фоні досягається максимальний антибактеріальний вплив. Критеріями обрання рабепразолу з ІПП були його найбільш потужна та тривала дія, відсутність впливу на метаболізм антибіотика (не взаємодіє з системою цитохромів печінки P450) та здатність самостійно пригнічувати уреазу *H.pylori* [2].

Антигелікобактерна дія препаратів вісмуту полягає у безпосередньому контакті з бактерією, за рахунок чого досягається максимальна локальна концентрація з деяким бактерицидним ефектом. Окрім цього, препаратам вісмуту властива цитопротективна та протизапальна дії, вони пригнічують синтез бактеріальної протеази та уреазу, а здатність потенціювати дію антибактеріальних препаратів є перевагою для призначення пацієнтам, які вже попередньо отримували антигелікобактерну терапію. Також препарати вісмуту знижують в'язкість муцину, що обмежують здатність *H.pylori* продукувати токсини, перешкоджають адгезії бактерії у СОШ, пошкоджуючи їх мембрану. Подовження ерадикаційної терапії з 7 до 10 днів дозволяє підвищити ерадикацію до 95 %, при цьому достовірних даних про збільшення ефективності при подовженні тривалості терапії до 14 днів не зафіксовано. За літературними даними, амоксицилін низку ряд переваг для вибору в якості складової схеми антигелікобактерної терапії. Зокрема, це ушкодження синтезу стінки бактерії за рахунок протейніцилінів'язуючої функції. За різними даними, резистентність до амоксициліну становить до 1%. На користь вибору кларитроміцину, свідчили менший відсоток резистентності в регіоні до цього антибіотика, стійкість його у кислому середовищі, високоселективна дія стосовно *H.pylori* та синергічна дія з ІПП [1]. Тривалий прийом ІПП в якості монотерапії при загостреннях ХГ сприяє підвищенню рН, що сприяє розповсюдженню *H.pylori* та розвитку активного запалення. Окрім цього, прийом ІПП зумовлює гіпохлоргідрію, що необхідно враховувати у пацієнтів з нестачею вітаміну В12 та ГГЦ [5]. Пацієнти приймали базову антигіпертензивну терапію (діуретики – індапамід, антагоністи кальцію – амлодипін, інгібітори ангіотензинперетворювального ферменту - еналаприл). Дозування та режим прийому антигіпертензивних препаратів проводилося, зважаючи на величину артеріального тиску (АТ) та частоту серцевих скорочень.

Метою комплексної терапії даної коморбідної патології були успішна ерадикації та корекція рівнів ГЦ. Так дослідник А. Мігнесо з співдослідниками (2003), продемонстрували зниження діастолічного артеріального тиску (ДАТ) після успішної ерадикації [4].

В результаті нашого дослідження виявлено ряд специфічних змін даної коморбідної патології, зокрема підвищення рівня ГЦ на фоні зниженого вмісту вітаміну В12 у пацієнтів з атрофічним гастритом, дисліпідемія, яка кореляювала з ГГЦ та наявністю *H.pylori*. Усе це безумовно, відображалось на перебігу АГ. Зокрема, у пацієнтів з наявністю *H.pylori* спостерігалось недостатнє зниження тиску у нічний час, що служить раннім предиктором розвитку ускладнень серцево-судинних захворювань, таких, як інсульт чи інфаркт.

Ефективність антигелікобактерної терапії оцінювалася через 2 місяці від початку лікування, але не швидше ніж за 2 тижні після прийому останньої дози ІПП. Оцінка успішності проведеної терапії, проводилася на основі позитивних змін клінічної, лабораторної та інструментальної картини.

При порівнянні клінічної картини до лікування та після, позитивна динаміка спостерігалася у 96,2 % пацієнтів, у яких зменшувалися прояви диспепсичного, астеноневротичного та больового синдрому. Більшість пацієнтів (69,12 %) відмічали покращення клінічної симптоматики вже на 3-4 день терапії. Майже у всіх пацієнтів комплаєнс становив 100 %. Однак у 2 пацієнтів спостерігалася відсутність позитивної динаміки, протягом усього лікування, стан пацієнтів був без позитивної динаміки, залишались больовий, диспепсичний синдром та астеноневротичний, що може бути зумовлено неуспішною антигелікобактерною терапією, наявністю коморбідної патології чи розвитком резистентності до призначених препаратів, так як ці пацієнти в минулому мали досвід застосування як і амоксициліну так і кларитроміцину.

Усі пацієнти з гіпергомоцистеїнемією були поділені на 2 групи:

Група А (n = 31) – отримувала ерадикаційну терапію (ІПП+кларитроміцин+амоксицилін) та вітамін В12;

Група Б (n = 30) – отримувала лише ерадикаційну терапію (ІПП+кларитроміцин+амоксицилін).

Характеристика груп А та Б наведена у табл.1.

При комплектації досліджуваних груп в порядку поступлення, враховувалася вікова, статевая структура, іфікованість *H.pylori*, вихідні дані рівні ГЦ та вітаміну В12.

Обрані схеми терапії були безпечними, та добре переносилися пацієнтами. Побічних реакцій на проведене лікування у пацієнтів не виявлено.

Для оцінки терапевтичного ефекту обраних схем було проведено повторне визначення рівня ГЦ, вітаміну В12. У 68,5 % випадків групи А спостерігалася позитивна динаміка клінічної картини (зменшення проявів диспепсичного синдрому, больового та астеноневротичного) в порівнянні з першопочатковими значеннями. Динаміка рівня ГЦ до лікування та після нього представлена на рис. 1

Таблиця 1

Порівняльна характеристика груп А та Б

Показник	Група А (n = 31)	Група Б (n = 30)	p
Середній вік, років	64,20±1,49	65,20±1,56	p>0,05
Жіноки (%)	15 (48,39%)	15 (50,00%)	p>0,05
Чоловіки (%)	16 (51,61%)	15 (50,00%)	p>0,05
Гомоцистеїн, мкмоль/л	19,30±2,03	18,90±1,81	p>0,05
Вітамін В12, пг/мл	245,40±18,61	247,70±16,98	p>0,05
ЗХС, ммоль/л	6,40±0,16	6,30±0,12	p>0,05
ХС ЛПНЩ, ммоль/л	4,30±0,17	4,20±0,14	p>0,05
ХС ЛПВЩ, ммоль/л	1,35±0,03	1,40±0,02	p>0,05
ТГ, ммоль/л	1,90±0,02	1,80±0,02	p>0,05
КА	5,70±0,30	5,70±0,37	p>0,05
СРП	7,56±0,18	7,41±0,12	p>0,05

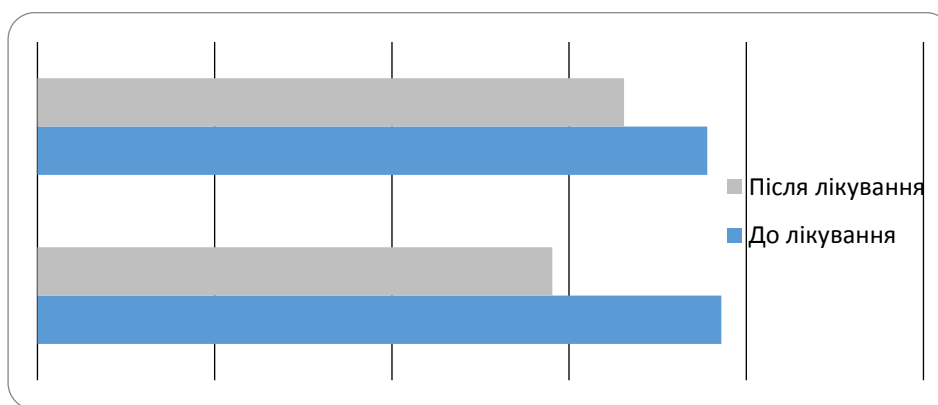

Рис. 1. Плазмовий рівень ГЦ у пацієнтів групи А до та після лікування

Середній рівень ГЦ у пацієнтів з групи А після отриманого лікування достовірно знизився з $19,30 \pm 2,03$ мкмоль/л до $13,53 \pm 3,7$ мкмоль/л ($p < 0,05$). У групі Б спостерігалася менш позитивна динаміка ($18,9 \pm 1,81$ мкмоль/л до лікування та $16,55 \pm 2,12$ мкмоль/л після лікування, $p > 0,05$). Таким чином, після проведеного лікування у групі А рівень ГЦ знизився на 24,72 %, у групі Б – 12,44 % (див. табл. 2.), що свідчить про високий ефект комплексної терапії в якості гомоцистеїнзнижуючої дії.

Таблиця 2

Динаміка рівня ГЦ до та після лікування

Показник	Група А (n = 31)		Група Б (n = 30)	
	Абс.	%	Абс.	%
Гомоцистеїн ммоль/л	-4,77	24,72 %	-2,35	12,44 %

Підвищеними (більше 15,0 мкмоль/л) ГЦ залишався у 12,9 % пацієнтів з групи А, та у 26,66 % пацієнтів групи Б, при цьому у всіх цих пацієнтів спостерігалася важка стадія атрофічних змін СОШ. Аналіз динаміки рівня вітаміну В 12, засвідчив, про високу ефективність обраної схеми лікування у група А, так рівень вітаміну В 12, у цій групі зріс на 43,26 %, в той час, як у групі Б, лише на 12,62 % ($p < 0,05$) (див. рис. 2).

Повторне визначення показників ліпідного обміну, дало можливість встановити, що в результаті комплексної терапії, вдалося досягнути зниження рівнів загального холестерину (ЗХС) (з $7,4 \pm 0,16$ ммоль/л до $5,5 \pm 0,11$ ммоль/л, $p > 0,05$), холестерину ліпопротеїдів низької щільності (ХС-ЛПНЩ) (з $4,3 \pm 0,17$ ммоль/л до $3,5 \pm 0,11$ ммоль/л, $p > 0,05$) при цьому в результаті лише ерадикаційної терапії у групі Б і знизився лише рівень ЗХС ($7,3 \pm 0,12$ ммоль/л до $6,1 \pm 0,05$ ммоль/л).

Динаміка показників ліпідного обміну у абсолютному та відсотковому співвідношенні представлена у табл. 3

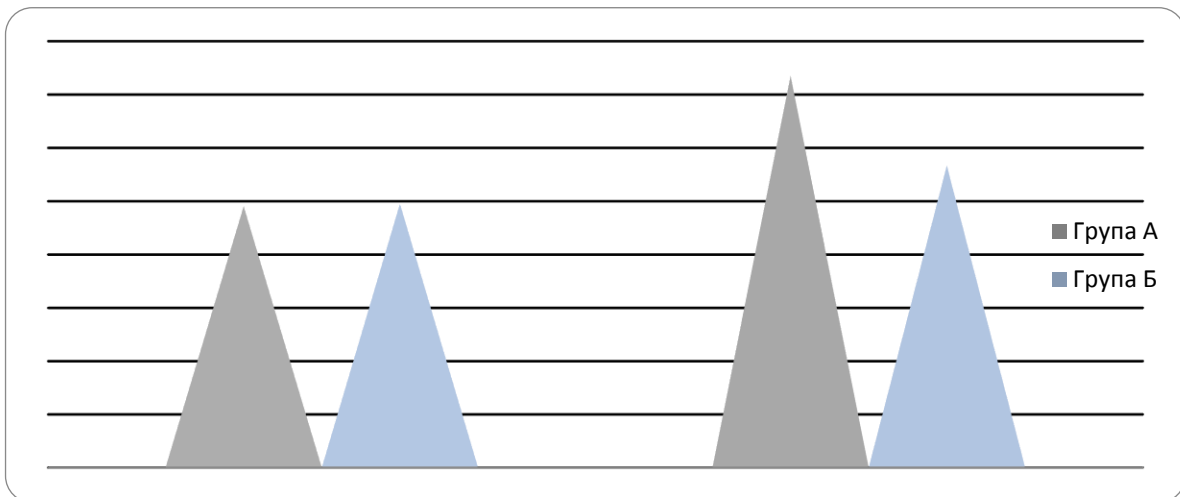

Рис. 2. Рівні вітаміну В12 до та після лікування

Таблиця 3

Динаміка рівнів ліпідного обміну до та після лікування

Показник	Група А (n = 31)		Група В (n = 30)	
	Абс.	%	Абс.	%
ЗХС, ммоль/л	-1,9	25,67 %	-0,9	12,33 %
ХС ЛПНЩ, ммоль/л	-0,8	10,2 %	-0,5	11,9 %
ХС ЛПВЩ, ммоль/л	+0,12	8,1 %	+0,1	6,7%
ТГ, ммоль/л	-0,1	5,2 %	-0,1	5,6%
КА	-0,7	12,28 %	-0,1	1,7 %

Для з'ясування вияву успішної ерадикації та зниження вмісту гомоцистеїну на перебіг АГ, пацієнтам повторно проведено добовий моніторинг артеріального тиску (ДМАТ). В результаті, якого було встановлено, зниження середньнічного систолічного артеріального тиску (САТ) у пацієнтів обох груп: у групі А – з $129,13 \pm 7,75$ до $116,24 \pm 7,75$, ($p < 0,05$), у групі Б – з $130,43 \pm 10,16$ до $115,21 \pm 7,56$ ($p < 0,05$). Динаміка показників ДМАТ наведена у табл. 4.

Таблиця 4

Середні показники САТ та ДАТ

Показник, мм рт. ст.	Група А (n=31)		Група Б (n= 30)	
	До лікування	Після лікування	До лікування	Після лікування
САТ (24)	$167,93 \pm 10,65$	$153 \pm 8,17$	$165,17 \pm 10,49$	$163,24 \pm 10,41$
ДАТ (24)	$89,95 \pm 11,18$	$85,33 \pm 7,15$	$86,20 \pm 9,38$	$85,21 \pm 6,44$
САТ(ДН)	$173,15 \pm 8,7$	$165 \pm 12,43$	$175,17 \pm 16,43$	$168,41 \pm 15,31$
ДАТ (ДН)	$92,74 \pm 7,41$	$92,4 \pm 10,51$	$90,22 \pm 10,4$	$85,12 \pm 8,26$
САТ (Н)	$129,13 \pm 7,75^*$	$116,24 \pm 7,75$	$130,43 \pm 10,16^*$	$115,21 \pm 7,56$
ДАТ (Н)	$68,81 \pm 7,85$	$65,63 \pm 8,22$	$67,5 \pm 11,81$	$66,4 \pm 10,62$

Примітка: * - різниця істотна між показниками до лікування та після лікування.

В результаті проведеного порівняння динаміки показників добового профілю АТ, встановлено, що серед пацієнтів, які приймали комплексну терапію, вдалося досягнути зниження показників середньнічного САТ.

Отримані в ході дослідження істотні зниження показників ДМАТ у пацієнтів групи А, свідчать про ефективність проведеної терапії, так індекс часу (ІЧ) САТ за добу вдалося знизити до 41,83 %, ІЧ САТ за ніч до 49,33 %, ступінь нічного зниження САТ до 8,69 %. У пацієнтів групи А виявлено істотну різницю ІЧ ДАТ за ніч з $89,35 \pm 21,96$ до $32,35 \pm 12,45$ ($p < 0,05$), та ступенем нічного зниження ДАТ з $5,18 \pm 2,17$ до $10,23 \pm 3,02$ ($p < 0,05$).

Усім пацієнтам проводилося лікування за однією з схем: група А (ІПП + кларитроміцин + амоксицилін + вітамін В12) чи група Б (ІПП + кларитроміцин + амоксицилін). Контроль ерадикації та рівня ГЦ здійснювали через 2 місяці після проведеного лікування. Середній рівень ГЦ у пацієнтів з групи А після отриманого лікування достовірно знизився з $19,30 \pm 2,03$ мкмоль/л до $13,53 \pm 3,7$ мкмоль/л ($p < 0,05$). У групі Б спостерігалася менш позитивна динаміка ($18,9 \pm 1,81$ мкмоль/л до лікування та $16,55 \pm 2,12$ мкмоль/л після лікування, $p > 0,05$). Таким чином після проведеного лікування у групі А рівень ГЦ знизився на 24,72 %, у групі Б – 12,44 %. Повторне визначення показників ліпідного обміну, дало можливість встановити, що в результаті комплексної терапії, вдалося досягнути істотного зниження рівнів ЗХС (з $7,4 \pm 0,16$ ммоль/л до $5,5 \pm 0,11$ ммоль/л), ХС-ЛПНЩ (з $4,3 \pm 0,17$ ммоль/л до $3,5 \pm 0,11$ ммоль/л) при цьому в результаті лише ерадикаційної терапії у групі Б істотно знизився лише рівень ЗХС ($7,3 \pm 0,12$ ммоль/л до $6,1 \pm 0,05$ ммоль/л). Отримані в ході дослідження істотні зниження показників ДМАТ у пацієнтів групи А, свідчать про ефективність проведеної терапії, так ІЧ САТ за добу вдалося знизити до 41,83 %, ІЧ САТ за ніч до 49,33 %, ступінь нічного зниження САТ до 8,69 %. У пацієнтів групи А виявлено істотну різницю ІЧ ДАТ за ніч з $89,35 \pm 21,96$ до $32,35 \pm 12,45$ ($p < 0,05$), та ступенем нічного зниження ДАТ з $5,18 \pm 2,17$ до $10,23 \pm 3,02$ ($p < 0,05$).

ВИСНОВКИ

Використання вітаміну В12 у комплексі з ерадикаційною терапією дозволяє знизити рівень гомоцистеїну у пацієнтів з коморбідним перебігом артеріальної гіпертензії та хронічного гастриту. Середній рівень ГЦ у таких пацієнтів після отриманого лікування достовірно знизився з $19,30 \pm 2,03$ мкмоль/л до $13,53 \pm 3,7$ мкмоль/л ($p < 0,05$). Таким чином після проведеного лікування у групі А рівень ГЦ знизився на 24,72 %, тоді як, у групі Б – 12,44 %. Аналіз динаміки рівня вітаміну В12, засвідчив, про високу ефективність обраної схеми лікування у група А, так рівень вітаміну В12, у цій групі зріс на 43,26 %, в той час, як у групі Б, лише на 12,62 % ($p < 0,05$).

Обрана схема лікування дозволяє знизити кардіоваскулярний ризик у пацієнтів з гіпергомоцистеїнемією.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Guidelines for the management of Helicobacter pylori infection in Italy: The III Working Group Consensus Report 2015 / R. M. Zagari, M. Romano, V. Ojetti [et al.] // Dig. Liver Dis. – 2015. – P. 378-383.
2. Kato C. Diagnosis for Helicobacter pylori infection / C. Kato, T. Sugiyama // Nihon Shokakibyō Gakkai Zasshi. – 2015. – Vol. 112 (6). – P. 994-999.
3. Mahmood L. The metabolic processes of folic acid and Vitamin B 12 deficiency / L. Mahmood // Journal of Health Research & Reviews. – 2014. – Vol. 1. – P. 5-9.
4. Eradication of Helicobacter pylori infection improves blood pressure values in patients affected by hypertension / A. Migneco, V. Ojetti, L. Specchia [et al.] // Helicobacter. – 2003. – №8 (6) – P. 585-589.
5. Effect of physiological doses of oral vitamin B₁₂ on plasma homocysteine: a randomized, placebo-controlled, double-blind trial in India / U. S. Deshmukh, C. V. Joglekar, H. G. Lubree [et al.] // Eur. J. Clin. Nutr. – 2010. – Vol. 64. – № 5. – P. 495-502.
6. Prospective relations between Helicobacter pylori infection, coronary heart disease, and stroke in middle aged men / P. H. Whincup, M. A. Mendall, I. J. Perry [et al.] // Heart. – 1996. – P. 568-572.
7. Management of Helicobacter pylori infection – the Maastricht IV / Florence Consensus Report / P. Malfertheiner, F. Megraud, C. O'Morain [et al.] // Gut. – 2012 – Vol. 61. – P. 646-664.
8. Rodgers C. A meta-analysis of the success rate of Helicobacter pylori therapy in Canada / C. Rodgers, S. V. van Zanten // Can. J. Gastroenterology. – 2007. – Vol. 21(5). – P. 295-300.

THE ISSUES OF CULTURAL DIVERSITY IN COMMUNICATION

Ekaterine Lomia

Master student of University of Porto, (Portugal).

Faculty of Arts: History, international relations and cooperation

E-mail: Eka_lomia@yahoo.com

The present article is related with the issues of cultural diversity in communication. The challenges of the 21st century enable the societies to interact with one another on a more frequent basis than they used to do several years ago. Evolution of the mankind, on the other hand, has enormously increased the possibilities for the various nations to mix with culturally diverse teams. However, if we take a pretty dim view of the mentioned subject, we will definitely see the sophisticated picture of the global reality with number of complications existed.

The purpose of the paper is to study the principal obstacles caused by working or studying in different cultural environments from our own. Ultimately, the article aims to examine the pros and cons of the cultural diversity in a modern world of today, under the conditions of high and low diversity.

Cultural diversity is one of the most challenging parts of our time. In order to lead an effective communication with people belong to different cultural societies, certain norms should obviously be taken into account. For instance: which culture they are coming from, how they communicate, what they consider racist, homophobic, sexist etc. More concretely, the communication among culturally diverse groups of people should definitely be based on mutual understanding. Additionally, basic knowledge of the general background of the target culture might also be a great help in a broader sense.

The author tried to support her conclusion by taking an example, based on a real fact. She has participated "Erasmus Mundus" program in Porto, Portugal. Erasmus Mundus is one of the most inspiring programs among the many others in an educational space. The project gives a wonderful opportunity to international students to pursue their research process abroad as well as realize themselves as independent individuals in a foreign country, among the hundreds of students from different nations of the world. Cultural diversity is the biggest challenge for the students. Regardless the fact that they all speak English, students have totally different roots, religions, beliefs, but at the same time, have common outlook and attitude towards life in general. They interact with one another easily and despite cultural differences, find much in common.

To sum up, we all represent a small world in a big universe. As we are all equal, totally irreplaceable creatures, intercultural communication obviously increases our individual perfection as long as we respect the origins of one another.

REFERENCES

1. Allen, B. J., 1995. Diversity and organizational communication. *Journal of applied communicational research*, 23, 141-155.
2. Antonio, A. L., 1999. Racial diversity and friendship groups in college: What research tells us. *Diversity Digest*, 3(4), pp.6-7.
3. Asante, M. K., & Davis, A. 1989. Encounters in the interracial workplace. In M. K. Assate & W. B. Gudykunst (Eds.), *Handbook of international and intercultural communication*. (pp. 374-391). Newbury.
4. Brislin, R. W., 1989. Intercultural communication training. In M. K. Asante & W. B. Gudykunst (Eds). *Handbook of international and intercultural communication* (pp. 441-457). Newbury Park.
5. Everett, D., 2012. *Language: The cultural tool*. New York: Pantheon books.
6. Fine, M. G., 1996. Cultural diversity in the workplace: The state of the field. *Journal of business communication*, 33(4), pp. 485-502.
7. Holliday, A., Hyde, M. & Kullman, J., 2010. *Intercultural communication: An advanced resource book for students*. Routledge.
8. Jojua, D., 2010. *Russian military intervention in Georgia*. Tbilisi. Universal.
9. Kalichava, K., 2016. *The Russo-Georgian war of 2008 in Georgian and English language literature*. (Ekvtime Takaishvili Georgian historical society Abkhazian organization). Meridiani, Tbilisi.
10. Li, Z.F., 2010. *Bridging the gap: Intercultural friendship between Chinese and Americans*. Masters Theses, p.131.
11. Martin, J.N., & Nakayama, T.K., 2010. *Intercultural communication in contexts*. Available at: <http://www.rasaneh.org/Images/News/AttachFile/15-8-1390/FILE634561743619907963.pdf>
12. Osbeck, L. M., & Moghaddam, F. M. 1997. Similarity and attraction among majority and minority groups in a multicultural context. *International Journal of Intercultural Relations*, 21, 113-123.
13. Williams, R., 1983. *Keywords: A vocabulary of culture and society* (Rev. ed). New York. Oxford University Press.
14. Schneider, S.C., and Barsoux, J.L., 2003. *Managing across cultures*. Pearson Education.
15. Storti, C., 1990. *The art of crossing cultures*. Yarmouth, ME. Intercultural press.
16. UNESCO. 2007. *The United Nations Educational, Cultural and Scientific organization, world report, 2007*.
17. Investing in cultural diversity and intercultural dialogue. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001847/184755e.pdf>

-
18. Woodward, I., 2007. Understanding material culture. New York. Sage publications.
19. <http://www.multiculturaladvantage.com/recruit/diversity/diversity-in-the-workplace-benefits-challenges-solutions.asp>
20. <http://www.diversityresources.com/cultural-diversity-workplace/>

ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ СВОЙСТВА VER-MOL-2

Саитмуратова Огульджан Худайбергеновна^{1,2}, Сагдиев Наиль Жадидович²

Институт биоорганической химии им.акад. А.С. Садыкова АН РУз, доктор биологических наук, ведущий научный сотрудник и доцент кафедры гистологии, цитологии и иммунологии ТашПМИ (Узбекистан)¹;

Институт биоорганической химии им. акад. А.С.Садыкова АН РУз, кандидат химических наук, зав. лаб. (Узбекистан)²

e-mail: ibchem@uzsci.net

РЕЗЮМЕ

В данной статье раскрывается сущность химического состава и биологической функции Ver-Mol -2. Из полученных данных стал известно, что это природное биологическое вещество может применяться для профилактики и лечения сахарного диабета.

Ключевые слова: Ver-Mol -2 природное вещество, выделенный из верблюжьего молока, диабет.

ABSTRACT

In present article on base of camel milk, was prepared Ver-Mol-2 and study chemical compounds and different biological activity. Results showed of natural biologic active compound against diabetics mellitus as for prophylaxes and treatment diseases.

Keywords: Ver-Mol-2 natural substance isolated from camel's milk and diabetes.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМЫ

Одной из актуальных проблем в настоящее время является не только создание лекарственных препаратов, но и профилактика заболеваний путем создания новых пищевых лечебных продуктов. В зарубежных исследованиях большое внимание уделяется тому, чтобы лечебные средства содержались в составе еды.

Известно, что верблюжье молоко и шубат продукт молочнокислого брожения используются в народной медицине, а также в ряде клиник Казахстана при лечении туберкулеза, хронического гастрита, колита и ряда других заболеваний, поднимая защитные силы организма. Они также полезны при заболеваниях дыхательных путей, кровообращение и укрепления иммунитет. Несмотря на это, химические состав и биологические свойства Ver-Mol-2 в научном плане не достаточны исследованы.

Цель нашего исследования – изучение химического состава и биологическое значение Ver-Mol-2 созданного на основе шубата из верблюжьего молока.

Мы провели следующие исследования:

- определили общий и свободной -аминокислотный состав;
- установили микроэлементный состав;
- углеводный состав;
- электрофоретическим анализом определили белковый состав;
- изучили биологическую активность Ver-Mol-2.

ИЗЛОЖЕНИЕ ОСНОВНОГО МАТЕРИАЛА ИССЛЕДОВАНИЯ

Материалы и методы. Опыты проводили на выделенном и лиофильно высушенном Ver-Mol-2 на основе верблюжьего молока.

Аминокислотный состав определяли хроматографически с помощью хроматографии высокого давления: Beckman SystemYold, интегрирование с помощью IBM-286, программа Yold – версия 3.10. Колонка: Ultrasphere C-18. Буферные системы: А- вода, В-50% ацетонитрил в воде, линейный градиент В и А от 2 до 80%. Детектор: длина волны 254 нм, чувствительность 0,01. Стандартом служила смесь аминокислот фирмы «Sigma», США.

Микроэлементный состав Ver-Mol-2 определен нейтронно-адсорбционным способом в Институте ядерной физики АН РУз.

Содержание общего количества углеводов определяли фенол-серноокислотным методом с использованием H₂SO₄ (проба Савалы), фотоэлектро колориметр на (ФЭК) при длине волны 490 нм.

Калибровочную кривую строили относительно глюкозы. Нисходящую бумажную хроматографию сахаров осуществляли в системе бутанол-1-пиридин-вода (6:4:3) на бумаге PN-1,13 (Германия). Проявитель – кислый фталат анилина.

Моносахаридный состав определяли ГЖХ в следующих условиях: колонка из нержавеющей стали (200x0,01 мм), 5% SilicoleXE-60 на хроматоне «NAW-DMCS» 0,2-0,25 мм, -20°C, газ носитель – гелий, скорость газа 60 мл/мин для ацетатов альдононитрилов по (2).

Электрофоретический анализ проведен в 13% ПААГ в присутствии 0,1% SDS-Na (3).

Анализ по молекулярной массе выделенных белков проводили на масс-спектрометре QTOF LC-MS Agilent 6250B.

Гипогликемические свойства Ver-Mol-2 проводили на моделях алиментарной и адреналиновой гипергликемии. Уровень сахара в крови (глюкоза) определяли через час после вызывания гипергликемии. Содержание сахара в сыворотке крови определяли глюкозооксидазным методом с помощью набора БиоГлюкоФен (ИБОХ АНРУз)

Алиментарную гипергликемию вызывали вскармливанием крыс глюкозой в дозе 9 г/кг массы тела с помощью желудочного катетера. Адреналиновую гипергликемию вызывали введением адреналина (50 мкг/кг в/бр) за час до взятия крови (7). Контрольной группе животных вводили перорально дистиллированную воду в объеме 1мл.

РЕЗУЛЬТАТЫ И ИХ ОБСУЖДЕНИЕ

Исследование содержания общих аминокислот в составе Ver-Mol-2 показало, что в Ver-Mol-2 имеются 18 аминокислот (рис.1).

В составе Ver-Mol-2 больше таких аминокислот как аспарагиновая кислота – 14,9%, глутаминовая кислота -12,6%, лизин – 7,0, лейцин – 9,4%, изолейцин - 6,4%; меньше: метионин и гистидин – 1,5%; триптофан – 2,1%.

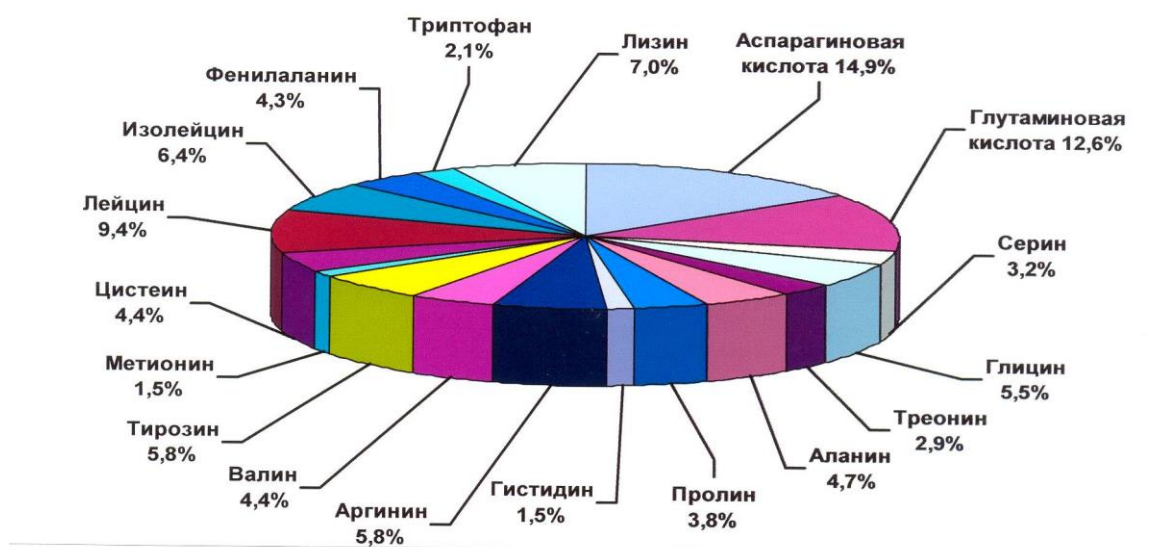

Рис.1 Процентное соотношение содержания общих аминокислот в Ver-Mol-2 (мг %)

Для всех молочнокислых продуктов, в том числе и для Ver-Mol-2, характерно повышенное количество глутаминовой кислоты – 12,6%, аланина – 7,8%, лизина – 7,0%, тирозина и валина – 6,1%, фенилаланина – 6,3% и изолейцина – 6,6%. Ver-Mol-2 является продуктом смешанного молочнокислого и спиртового брожения (6).

Увеличение содержания свободных аминокислот в процессе созревания Ver-Mol-2 объясняется, видимо тем, что под влиянием протеолитических ферментов – возбудителей молочнокислого и спиртового брожения - часть белков исходного молока расщепляется до свободных аминокислот. Наряду с этими гидролитическими процессами идет ресинтез белков возбудителями молочнокислого и спиртового брожения, о чем свидетельствует изменение содержания свободных аминокислот в Ver-Mol-2, по сравнению с нативным молоком.

В процессе ферментации Ver-Mol-2 увеличивается количество свободных аминокислот, особенно заменимых: глутаминовой кислоты, аланина, пролина, и незаменимых аминокислот – тирозина, валина, цистеина и фенилаланина.

Следовательно, увеличение количества свободных незаменимых аминокислот метионина в Ver-Mol-2, возможно, улучшает пищевую и диетическую ценность продукта (рис.2).

Результаты проведенных исследований по определению микроэлементного состава представлены в таблице 1.

В составе Ver-Mol-2 среди микроэлементов содержание железа и цинка в несколько раз больше по сравнению с коровьим молоком. В коровьем молоке содержание Fe – 0,35 мкг/г, Zn – 1,74 мкг/г, а в Ver-Mol-2 Fe в 200 раз, Zn в 15 раз больше, чем в коровьем молоке.

Известно, что цинк и железо являются необходимыми элементами в организме, недостаток которых приводит к некоторым патологическим изменениям. Например, цинку принадлежит важная роль в синтезе белка и нуклеиновых кислот, он присутствует во всех 20 изученных в настоящее время нуклеотид

трансферазах, выполняющих регуляторную роль, также установлено, что цинку принадлежит решающая роль в иммунном статусе организма.

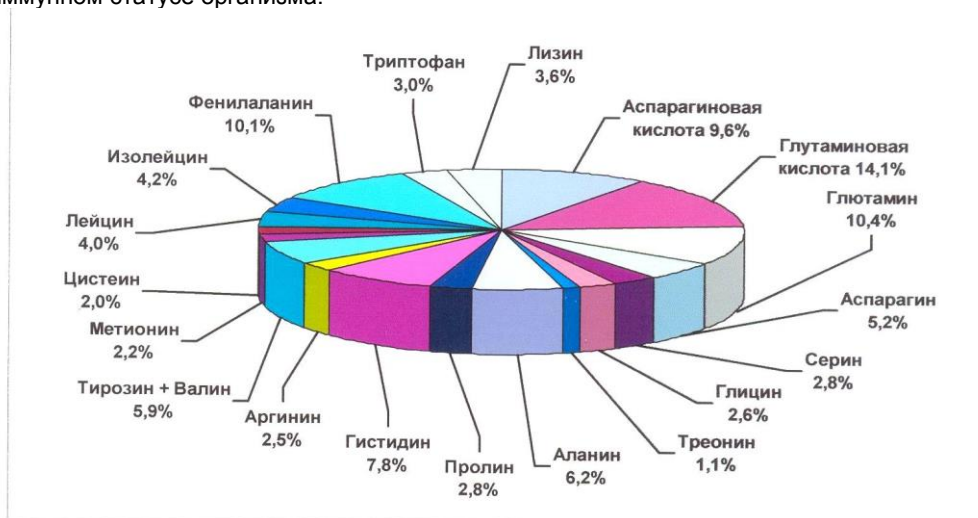

Рис.2 Процентное соотношение содержания свободных аминокислот в 3-х дневном Ver-Mol-2 (мг %)

Таблица 1

Микроэлементный состав Ver-Mol-2

№	Микроэлементы	Содержание (мкг/г)
1	Хлор	0,87
2	Натрий	0,48
3	Бром	26
4.	Железа	77
5	Цинк	33
6	Кобальт	0,01
7	Селен	0,1
8	Хром	0,1
9	Ртуть	0,01
10	Сурьма	0,91
11	Кадмий	0,1

Таким образом, можно констатировать, что цинк - и железо - дефицитные состояния представляет собой важную проблему для практической медицины.

Полученные нами данные по микроэлементному составу Ver-Mol-2 позволяют судить о перспективности использования его в качестве ценных пищевых добавок для профилактики и лечения больных сахарным диабетом.

В составе Ver-Mol-2 содержание общих углеводов в пределах 3,7-2,5%.

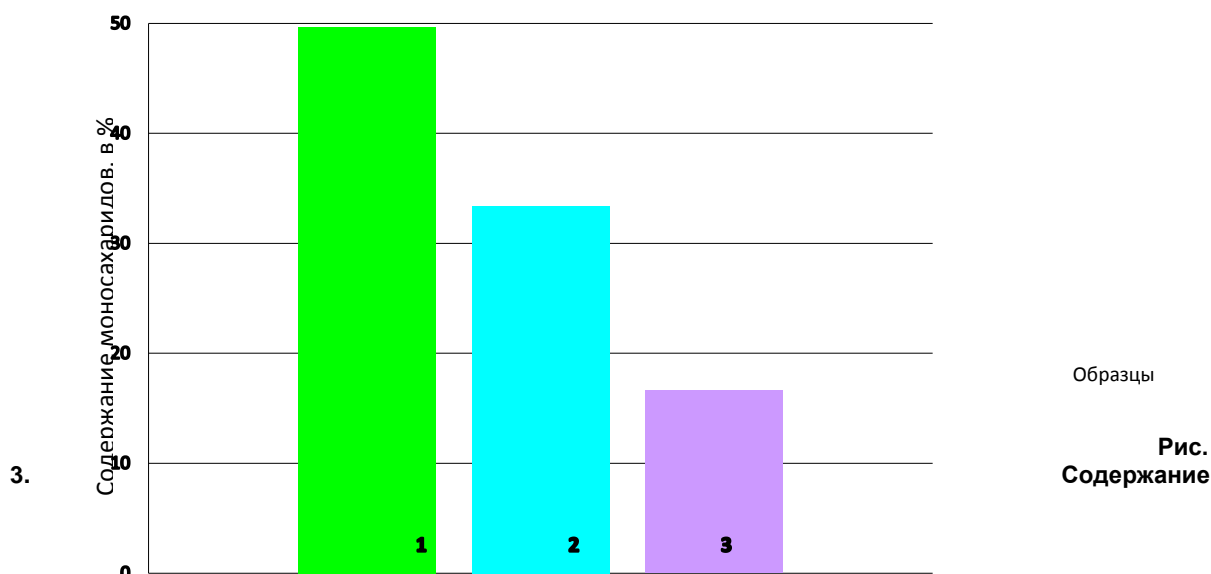
Для определения моносахаридного состава Ver-Mol-2 подвергали полному кислотному гидролизу и анализировали методом бумажной хроматографии. С помощью бумажной хроматографии в Ver-Mol-2 обнаружили глюкозу, галактозу и следовые количества маннозы. Количественные характеристики их представлены в таблице 2 и рис. 3.

Низкое содержание углеводов в Ver-Mol-2 и достаточно высокие количества железа и цинка, обнаруженные нами, позволяют рекомендовать его в качестве пищевого добавка при лечении больных сахарным диабетом.

Таблица 2

Содержание моносахаридов (в % от общего количества углеводов)

Образец	В соотношении			В процентах		
	Глюкоза	Галактоза	Манноза	Глюкоза	Галактоза	Манноза
Ver-Mol-2	3,0	2,0	1,0	50	33,3	16,6

моносахаридов в составе Ver-Mol-2 от общего количества углеводов: 1 – глюкоза, 2 – галактоза, 3 – манноза.

ЭЛЕКТРОФОРЕТИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ БЕЛКОВЫХ ФРАКЦИЙ Ver-Mol-2

Результат электрофоретических исследований белковых фракций Ver-Mol-2 представлены на рис.4. Электрофорез проводили на пластинках толщиной 1,5 мм в 13% ПААГ в присутствии 0,1% SDS-Na (3). Сила тока подаваемого при разделении фракции составляла на пластинку 20-25 мА. Окраску белковых фракций проводили при помощи кумасси голубого.

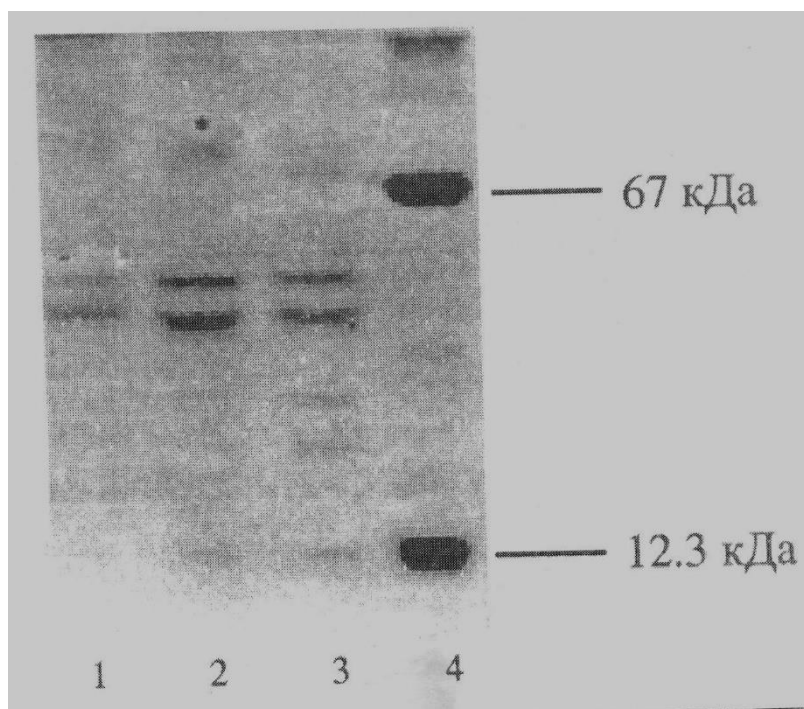

Рис. 4. Электрофорез 13% ПААГ белковых образцов
1 - Ver-Mol-1 для сравнения; 2 - Ver-Mol-2-3х дневных; 3- Ver-Mol-2 10-ти дневных;
4- маркерные белки: 67 кДа -бычий сывороточный альбумин; 12,3 кДа-цитохром С.

Полученные данные показывают, что белки Ver-Mol-1 проявляются в виде двух четко выраженных полос (см. рис). При 3-х дневном полосы стали более яркие, а дести дневном зрелости Ver-Mol-2 4 полос, которые соответствуют М. м 20 кДа, 18,4 кДа, 16 кДа и 12,3 кДа. В качестве маркерных белков использовали бычий сывороточный альбумин (67 кДа), цитохром С (12,3 кДа).

Анализируя данные электрофореза, можно предположить, что возникновение новых белковых полос в образцах 2,3 вероятно связано с деградацией нативных белков при сквашивании Ver-Mol-1. Известно, что верблюжье молоко (Ver-Mol-1.) и шубат (Ver-Mol-2.) обогащены белком альбуминовой природы.

Наши данные свидетельствуют о том, что в процесс сквашивания в Ver-Mol-2 образуются белковые фрагменты, с низкой молекулярной массой, которые легче усваиваются в желудочно-кишечном тракте.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ БИОЛОГИЧЕСКОЙ АКТИВНОСТИ Ver-Mol-2

Одной из основных задач, решаемых в работе, было определение биологической активности Ver-Mol-2 с целью их применения в качестве БАД.

Ранее нами были исследованы противовирусная, интерферон индуцирующая активности и антианемические свойства (8. 5. 1). В данном материале эксперименте проводится данные биологической активности Ver-Mol-2 на моделях алиментарной и адреналиновой гипергликемии. Полученные результаты представлены в таблице 3.

Как видно из приведенных в таблице данных, исходная концентрация сахара в крови составляла у крыс $2,7 \pm 0,2$ ммоль/л. Через час после введения сахара у крыс количество глюкозы в контрольной группе животных повысилось до $3,75 \pm 0,31$, а в опытных группах под влиянием Ver-Mol-2 оно составляло $2,5 \pm 0,20$.

Гипогликемический эффект через час после введения сахара составлял 33% по отношению к контрольной группе животных. По литературным данным препараты Манинил, Адебит и Глипил (МПО «Самитол»), также снижают уровень сахара в крови при алиментарной гипергликемии, соответственно, на 32,4%; 30,8%

Таблица 3

Гипогликемическая активность Ver-Mol-2 у крыс алиментарной и адреналиновой гипергликемией

Препараты	Исходная конц-я сахара, ммоль/л	Алиментарная гипергликемия		Адреналиновая гипергликемия	
		ммоль/л	Гипогликемический эффект, %	ммоль/л	Гипогликемический эффект, %
Контроль	$2,7 \pm 0,2$	$3,75 \pm 0,31$	0	$3,85 \pm 0,33$	0
Ver-Mol-2	$2,7 \pm 0,2$	$2,50 \pm 0,20$	33	$2,70 \pm 0,20$	26

Таким образом Ver-Mol-2 проявляет ярко выраженный гипогликемический эффект на этих моделях и по эффективности не уступает современным препаратам.

Известно, что у голодных крыс почти полностью расходуется гликоген, и вызванная введением адреналина гипергликемия обусловлена активностью гликогенеза с параллельным ингибированием активности гликоген синтетезы. Сахароснижающий эффект на этой модели обусловлен, по-видимому, ингибированием процесса гликогенеза (4).

Как видно из приведённых в таблице данных при адреналиновой модели гипергликемии в контрольной группе уровень глюкозы повысился до $3,85 \pm 0,33$ ммоль/л, а в опытных группах, принимавших Ver-Mol-2 содержание сахара составило $2,7 \pm 0,2$ ммоль/л. При этом гипогликемический эффект через час после введения адреналина составил 28% по отношению к контрольной группе животных.

Таким образом, гипогликемический эффект в наших экспериментах при однократном введении Ver-Mol-2 проявился на обеих моделях гипергликемии.

В целом проведенная работа по изучению химического состава Ver-Mol-2 и его биологической активности раскрывает некоторые новые подходы в понимании лечебного свойства этого натурального природного вещества. Полученные результаты дают основание для рекомендации Ver-Mol-2 в качестве природной биологической активной добавки для профилактики и лечения сахарного диабета.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Выпова Н.Л., Якубова Ф.Т., Сайтмуратова О.Х., Иногамов У.К., Сагдиев Н.Ж. Антианемические действия БАД Ver-Mol-1, Ver-Mol-2 на модели гемолитической анемии крыс // Журн. теорет. и клинической медицины – 2012. - №2. - С. 105-107.
2. Lance D. G., Jones J.K. Can J. Chem. - 1995. V.45.-N17. P. - 1967.

3. Laemmli V.K. Cleavage of structural protein during the assembly of the head of Bacteriophage T₄ // Nature. -1970. - V. 227. - P. 680-685.
4. Санаева М.Х. Полисахариды MORUS и их влияние на углеводный обмен // Автореф. дисс. ...канд. биол. наук. - 1998.
5. Саитмуратова О.Х., Якубова Ф.Т., Сагдиев Н.Ж., Саиткулов А.М. Изучение интерферониндуцирующей активности Ver-Mol-2 *in vivo* на экспериментальных животных // Узбекский биологический журнал. Ташкент. - 2011. - №2. - С. 3-5.
6. Шигаева М.Х., Оспанова М.Ш. Микрофлора национальных кисломолочных напитков. Наука. - Алма-Ата. - 1983.
7. Экспериментальный сахарный диабет // Баранов В.Г., Соколоверова И.М., Гаспарин Э.Г., Ярошевский Ю.А., Никитина А.И. : Отв.ред. Баранов В.Г. – Ленинград : Наука. - 1983. - С. 24.
8. Якубова Ф.Т., Саитмуратова О.Х., Саиткулов А.М. Исследование противовирусной активности Ver-Mol-2 на основе верблюжьего молока // ДАН РУз. - Ташкент. - 2011. - №4. - С. 71-72.

ДІЯЛЬНІСТЬ ІЄРОМОНАХА ГЕРМАНА (БУДЗІНСЬКОГО) У ПОРЯТКУНКУ ЄВРЕЇВ ПІД ЧАС ГОЛОКОСТУВ СЕЛІ УНЕВІ ТА У ЛЬВОВІ

Скіра Юрій Романович

Національний університет "Львівська політехніка", аспірант кафедри історії України та етнокommунікації
(Україна)

e-mail: Y_Skira@ukr.net

РЕЗЮМЕ

На основі матеріалів фондів Архіву Інституту Історії Церкви Українського католицького університету, Архіву Святоуспенської Унівської Лаври та інших джерел розглядається діяльність ієромонаха Германа (Будзінського) у порятунку євреїв під час Голокосту в селі Уневі та у Львові.

Ключові слова: ієромонах, євреї, переховування, продовольство, укриття.

РЕЗЮМЕ

На основании материалов фондов Архива Института Истории Церкви Украинского католического университета, Архива Святоуспенской Унивской Лавры и других источников рассматривается деятельность иеромонаха Германа (Будзинского) в спасении евреев во время Холокоста в селе Уневе и во Львове.

Ключевые слова: иеромонах, евреи, укрывательство, продовольствие, укрытие.

ABSTRACT

Based on the materials kept in the Archive of Institute of History of Church of the Ukrainian Catholic University, the Archive of Univ Holy Dormition Lavra and other sources, the activity of hieromonk Herman (Budzinskyi) in rescuing the Jews during the Holocaust in Univ village and Lviv was studied in the article.

Keywords: hieromonk, Jews, sheltering, food supplies, shelter.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У роки Другої світової війни декілька десятків монахів Студійського Уставу, ризикуючи власним життям, взяли участь у акції порятунку євреїв на території Львівської архієпархії Греко-Католицької Церкви, яку організував їхній архімандрит, митрополит Андрій Шептицький (1865-1944). Збереглося всього декілька свідчень монахів-студитів про ці події. Частково про це розповідають інтерв'ю з учасниками акції, але проблема полягає у тому, що респондентів більше цікавив період підпілля Греко-Католицької Церкви (1946-1989), тому вони уникали теми Голокосту і Церкви [1]. Через це, деталі цього процесу можна знайти лише у кримінальних справах, які вели проти духовенства і монашества радянські органи держбезпеки і у свідченнях самих врятованих євреїв. Вказаний аспект, у проблематиці монаших спільнот Греко-Католицької Церкви і Голокосту в Галичині, є недосліджений та майже не розглядається українськими дослідниками. Отже, є необхідність проведення комплексного дослідження участі монахів Студійського Уставу у переховуванні євреїв на території Львівської архієпархії протягом 1942-1944 рр.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діяльність ієромонаха Германа (Григорія Будзінського 1905-1995) у цій площині заслуговує окремої уваги дослідників. Протягом німецької окупації він перебував спочатку в Унівській Святоуспенській Лаврі Студійського Уставу, згодом був переведений митрополитом Андрієм Шептицьким до Львова, у монастир св. Йосафата на вул. П. Скарги біля архикатедрального собору св. Юрія. В обох випадках свого перебування він не був байдужим до долі єврейського народу.

Початок німецько-радянської війни ієромонах Герман (Будзінський) зустрів в селі Уневі (тепер Перемишлянський район Львівської області, Україна), де він був парохом [2, арк. 6]. В перші дні німецької окупації в західних областях Радянського Союзу, які перед тим входили до складу II Речі Посполитої, прокотилась хвиля потужних єврейських погромів. Символом цього став у міському вимірі погром у Львові, а у сільській місцевості – трагедія Єдвабного [3].

Село Унів не було винятком у цьому спонтанному ланцюжку насильства. У селі декілька місцевих мешканців вбили єврея-мельника разом з його дружиною в їх помешканні. Вбивство супроводжувалося пограбуванням майна жертв [4, арк. 258].

Для цього села подібний злочин був нетиповий. Однак він свідчив про ряд проблем і викликів, які постануть перед його мешканцями протягом Голокосту. Нетиповість полягала у тому, що перед війною між українцями і євреями в Уневі панували добросусідські відносини [5]. Щоб зрозуміти їх характер, використовуючи методи усної історії, було проведено опитування свідків тієї доби – старожилів села. Результати дослідження показали, що у мешканців села вибіркова пам'ять не переважає. Згідно норм, вона мала б фіксувати в більшості добрі, позитивні спогади про минуле, особливо людей власної національності і не акцентувати на злочинах вчинених сусідами чи близькими. Натомість в Уневі місцеві старожили перш за все пам'ятали злочини своїх сусідів проти євреїв з якими жили протягом років до війни у нормальних

стосунках [6]. В опитаних був жаль щодо долі жертв Голокосту, співчуття і засудження місцевих людей, які добровільно, керуючись жадобою до майна євреїв, брали участь у їх вбивствах або ж переслідуваннях.

Повертаючись до вбивства подружжя євреїв на початку липня 1941 р., варто зауважити, що воно мало під собою соціальне підґрунтя. До німецької окупації, в Уневі діяло три млини: один належав Святоуспенській Лаврі Студійського Уставу, другий власне загиблому єврею і третій польській родині Стасюків, двоє членів якої Михайло та Марія залишуться у селі і загинуть у вогні власної домівки в результаті стрілянини у вояків УПА, спровокованої Михайлом Стасюком і відплатної дії повстанців [7].

Млинарство входило до переліку прибуткових справ в сільській місцевості. В навколишніх селах не було млинів. Тому унівські млини мали особливий статус у господарському житті місцевості [7]. Саме ж село не було багатим. До початку Другої світової війни серед українського населення лише троє господарів мали хати покриті бляхою, а це було свідченням про заможність. Єврейське ж населення, було багатше. Серед його господарів були власники корчми, магазинів, двох цеголень [8]. Тому соціальна напруга мала ґрунт під собою і декілька осіб скористалося з невигідного становища у якому опинилися євреї в період німецької окупації. Це призвело до першої смерті – пограбованого подружжя мельника. В процесі Голокосту в селі такий випадок повториться з боку тих самих людей.

Ієромонах Герман (Будзінський) знав про цей злочин своїх прихожан. Коли через тиждень відбулися збори села на яких обрали солтиса, священник прийшов на них і попросив слова для виступу. Він спеціально туди прибув, щоб остерегти людей, які не ходили до церкви проти вбивства євреїв. Ієромонах заявив, що після обрання нової влади, в Уневі повинен наступити порядок і подібні злочини не повинні повторитися. Він особливо наголосив, що вбивства євреїв є проявами бандитизму [4, арк. 257-259]. Важливістю цієї промови було те, що з перших днів окупації тема погромів, які переростуть у спланований геноцид, одержала суспільне обговорення і була відкрито засуджена парохом села, представником Греко-Католицької Церкви у цій громаді. Вона не змінила поведінки людей. Адаже люди з моральними переконаннями і на далі трималися своїх поглядів, а злочинці продовжували свої дії, підтримані і стимульовані німецькою адміністрацією.

У листопаді 1941 р. ієромонах Герман (Будзінський) був переведений з Унівської Святоуспенської Лаври Студійського Уставу до монастиря св. Йосафата у Львові, де був скерований на роботу капеланом у лікарню для військовополонених, яка знаходилась у монастирі сестер Василіянок на вул. Потоцького. Він, як людина, був безстрашним. Підтвердженням цього є те, що ієромонах служив людям хворим на тиф й червінку, сповідав їх і причащав, а у багатьох випадках і сам приймав Святе Причастя з тої самої Євхаристійної чаші та не заразився [2, арк. 8].

З початком, восени 1942 р., акції порятунку євреїв митрополитом Андрієм Шептицьким, йому було довірено ряд складних і небезпечних завдань у цьому проекті. У цьому контексті, варто зупинитися на самому монастирі св. Йосафата в системі місць переховування євреїв студитами під час Голокосту. Цей монастир, який був розташований неподалік Митрополичих палат, став місцем, де євреї мали укриття, а його монахи брали участь у цьому процесі на різних його напрямках. Наприклад, брат Теодосій (Цибрівський 1889-1972) та брат Лазар (Шиян 1911-1990) переховували шістнадцять осіб, членів родин євреїв-шевців, у підвалах взуттєвої фабрики "Солід" [9, с. 465]. У самому монастирі переховувалися у різний час в ролі новика Романа Митки – Курт Левін (1925-2014) [10, с. 78], син львівського рабина реформованої синагоги "Темпль" Єзихіла Левіна (1897-1941) та, на спеціальному, облаштованому на горіщі, укритті – рабин Давид Кагане (1903-1998) [11, с. 168]. Обоє залишили ґрунтовні спогади про побут, безпеки і ставлення до них монахів Студійського Уставу.

Членів монашої спільноти на вул. П. Скарги об'єднував дух солідарності у небезпечному ділі, яким вони займалися. Курт Левін описував це так: "Настоятель – о. Никанор зараз повідомив ченців, що два хити будуть тепер перебувати з ними. Щоб у випадку ревізії інші могли врятуватися, запропоновано, щоб хтось один взяв на себе відповідальність. Ченці зразу зрозуміли небезпеку свого положення і те, що кожний із них буде наражувати своє життя за людей іншої віри. Тоді о. Никанор, стрункий і привітний чоловік, на якому ще залишились знаки з півторарічного перебування під німецьким арештом, попросив добровольців. Неначе один чоловік, усі ченці зірвалися на рівні ноги: старий Герман, Варлаам, брат Єротей, друкар, молодий новик брат Лазар, брат Амвросій, брат Патрикій, брат Йосип, кухар, брат Модест, столяр. Останім, але не менш рішучим був брат Теодосій, який окрім того мав ще інше діло з німцями, бо на хуторі, де він працював, переховувалися дві жидівські родини. Глибока мовчанка запала в білій залі, а ченці св. Йосафата відчували біля себе приязність Бога" [12, с. 486].

Ця солідарність проявлялася не тільки у готовності, а і у ділі, в самій самопожертві. Прикладом цього став випадок, коли гестапо заарештувало настоятеля монастиря св. Йосафата – ієромонаха Никанора (Миколу Дейнегу 1907-1982). Він був номінальним директором Святоюрської друкарні і на її машинах члени ОУН надрукували антинімецькі листівки [13]. Владі було легко виявити походження агітаційного матеріалу, і вона заарештувала отця. Фактичним власником друкарні був Йоган Петерс (1905-1995) – ієромонах Йоан, який не виявляв перед окупаційною адміністрацією, що є священником Греко-Католицької Церкви через загрозу смерті за це для громадян Третього Рейху [10, с. 298]. Він добровільно пішов в гестапо і взяв вину на себе. За це ієромонаха Никанора (Дейнегу) звільнили з в'язниці, а ієромонаха Йоана (Петерса) відправили до концентраційного табору Дахау, де він перебував аж до визволення його американськими військами [13].

Стосовно ієромонаха Германа (Будзінського) то, що до нього подібна солідарність проявиться через два десятиліття, коли радянські органи безпеки будуть його звинувачувати у колабораціонізмі з нацистами [10, с. 106], а врятовані – Курт Левін та рабин Давид Кагане подадуть свої свідчення [13, арк. 186, 191], які

спростують ці закиди і стануть цінними джерелами для дослідження діяльності ієромонаха Германа (Будзінського) в порятунку євреїв у Львові.

У цій акції він тісно співпрацював з одним з головних її координаторів – ієромонахом Марком (Михайлом Стеком 1908-1978). Саме його брати Шептицькі обрали як відповідальну особу за розміщення євреїв у монастирях та інших місцях укряття. В процесі своєї роботи він долав найрізноманітніші труднощі, оскільки до нього зверталися як до останньої інстанції, що може вирішити проблему, учасники акції. Так, до прикладу, коли він проживав у Свято-Іванівській Лаврі Студійського Уставу у Львові, одного разу, повертаючись з вечірніх молитов у церкві Премудрості Божої до власної келії, він зауважив, що на нього, біля будинку монастиря, чекають троє дітей віком від трьох до п'яти років. Це були єврейські діти, які переховувалися в сиротинці у с. Брюховичах (тепер селище міського типу, підпорядковане Шевченківському району м. Львова, Україна), але їх розпізнав місцевий житель, тому їх було швидко переправлено до Свято-Іванівської Лаври Студійського Уставу. Ієромонах Марко (Стек) опікувався ними у своїй келії декілька днів, допоки не знайшов їм надійного місця [12, с.485]. Цей священник, як і ієромонах Герман (Будзінський), був людиною великої відваги і жертвності. Задля врятування життя інших, він ризикував життям навіть власної родини.

Врятований під час Голокосту монахами-студитами Цві Барнеа(1932 р.н.) свідчить, що його протягом дев'яти місяців переховував рідний брат ієромонаха Марка (Стека) – о. Дмитро Стек (1889-1959) разом з своєю матір'ю. Ієромонах Марко (Стек) привіз хлопця потягом до с. Панівці Зелені (сучасна назва – с. Панівці Борщівського району Тернопільської області) [14, арк. 22]. Протягом 1934-1946 рр. о. Дмитро Стек був парохом тут і обслуговував парохію в сусідньому селі Латківцях (тепер Борщівський район Тернопільської області). Це була непересічна людина для Греко-Католицької Церкви. Він навчався у Папській Руській колегії в Римі (тепер Українська Папська Велика семінарія св. Йосафата), знав латинську, грецьку, німецьку, англійську і французькі мови, був кавалером Ордена Відродження Польщі, довіреною людиною єпископа Григорія Хомишина (1867-1945) і одним з трьох кандидатів у 20 рр. ХХ ст. на служіння єпископа-помічника Станіславівської єпархії [15, с. 191, 189, 190]. Ієромонах Марко (Стек) ризикував життям свого рідного брата і матері, а ті усвідомлювали всю загрозу прийняття єврейської дитини та весь цей час доглядали її. Це був глибокий вияв вірності християнським ідеалам з боку родини Стеків.

У списку помічників, які допомагали ієромонахові Маркові (Стеку) переховувати євреїв, Курт Левін згадує і ієромонаха Германа (Будзінського) [12, с. 485]. З осені 1943 р. він знову проживав у монастирі св. Йосафата на вул. П. Скарги у Львові. Його співмешканці-студити сповістили, що у приміщеннях переховувалися Курт Левін та рабин Давид Кагане [4, арк.166]. У вказаний час, Курт Левін, після річного перебування у скиті св. Андрія в урочищі Лужках (тепер Рожнятівський район Івано-Франківської області), був переведений назад до монастиря св. Йосафата у Львові ігуменом Унівської Святоуспенської Лаври Студійського Уставу ієромонахом Климентієм (Казимиром Шептицьким 1869-1951). Причиною, чому Курта Левіна перевели з надійного місця, де всі до нього звикли і ніхто з місцевих жителів і адміністрації не міг розпізнати у ньому єврея було те, що рабин Давид Кагане переживав душевну кризу і спілкування з одновірцем могло поліпшити його психологічний стан [10, с. 102-104]. У своїх спогадах, рабин Давид Кагане зазначає, що Курт Левін прибув до монастиря в середині листопада 1943 р. До цього рабин Давид Кагане разом з випускником Львівської богословської академії та Львівської духовної семінарії Святого Духа, ієромонахом Титом (Тимофієм Процюком 1909-1994), який ним опікувався, упорядковували каталог бібліотеки "Студіону". Курт Левін доєднався до них і вони втрьох працювали. Про ієромонаха Тита (Процюка) рабин Давид Кагане писав: "Тит був серйозною, ґрунтовною і дружньою людиною, завжди готовою прийти на допомогу. Він глибоко співчував людським стражданням, зокрема і тим, що випали на долю на долю євреїв". При першій зустрічі з рабином Давидом Кагане він так окреслив їхню майбутню співпрацю: "Працюючи в бібліотеці, я більше за все хочу бути корисним для вас, допомагати вам у скрутному становищі та зробити ваше вимушене ув'язнення якомога більше стерпним. Ми маємо на меті підготувати каталог бібліотеки. Я впевнений, що ця праця допоможе вам зберегти самовладання і заспокоїть ваші напружені нерви". Крім Курта Левіна та рабина Давида Кагане, у схованці бібліотеки переховувався і третій єврей – молодший брат Курта Натан Левін (1935 р.н.) [11, с. 185-187]. Таким чином, у монастирі св. Йосафата перебувало троє євреїв.

Коли ієромонах Тит (Процюк) займався їхнім доглядом, то на ієромонаха Германа (Будзінського) було покладено завдання забезпечувати їх продовольством [4, арк.166]. Він повинен був реалізовувати німецькі продуктові картки, а також знаходити інші шляхи для харчування цих осіб [4, арк. 166]. Це було надзвичайно складно. Курт Левін з цього приводу зазначає: "Життя в Лужках було спартанським, але порівняно з умовами в монастирі св. Йосафата воно здавалося розкішшю. Місто голодувало. Ледь-ледь вдавалося прохарчуватися завдяки допомозі монастиря на Личакові, а також борошну та картоплі, що їх монахам вдавалося провезти через поліцейські кордони з довколишніх сіл. Але цього було явно замало" [10, с. 104].

Гроші на харчі для цих трьох євреїв, передавав митрополит Андрій Шептицький. Він давав їх своєму секретареві о. Володимирі Грицау, а той розділяв і вручав монахам для прохарчування євреїв, які переховувалися у бібліотеці на вул. П.Скарги та у інших місцях Львова [4, арк.268]. В тому числі, раз або двічі за ними приходив ієромонах Герман (Будзінський) до Митрополичих палат. Також гроші на харчі давав крилошанин Митрополичої Консисторії, член Митрополичого Церковного суду II інстанції о. Степан Рудь (1883-1963) [4, арк. 268, 254]. Він, до початку Другої світової війни, був професором Львівської богословської академії [16, с.869], викладав у ній літургіку та церковний спів [17, с.545]. У Львівській духовній семінарії Святого Духа був духівником [18, с. 564]. Один з тодішніх семінаристів, Василь Ящун, залишив такі спогади про

цього священика: "Він був талановитим духівником. Деякі з точок до розважань, що їх він давав нам кожного дня ввечері, крім неділі, пам'ятаю ще й досі, наприклад, про світ добра й зла в людині, про спокуси, милосердя, терпеливість, про суть християнської любові, християнську ревність, силу молитви, про святу родину... Його повчання й вказівки лишали завжди благородний слід на моєму духовному житті"[17, с. 545]. Під час Голокосту, о. Степан Рудь проявив це милосердя, яке проповідував молодим семінаристам.

Проте і цих коштів було недостатньо. Тому, ієромонах Герман (Будзінський) купляв для них харчі за свої гроші. Важливо зазначити, що цю діяльність він проводив не лише супроти трьох осіб на вул. П. Скарги. Харчами допомагав він і родичам Левіних, які переховувалися на вул. Тракт Глинянський у Львові. Навіть два чи три рази сам їх носив туди. В нього був безумовно великий досвід у цьому ділі, бо як свідчить рабин Давид Кагане: "Багато родин, які тепер проживають в Ізраїлі, завдячують саме йому своїм порятунком. Будзінський допомагав їм вийти з гетто і знаходив для них місця, де вони переховувалися. Серед врятованих були, як дорослі, так і діти. Особлива його заслуга була у тому, що він знаходив і передавав продовольчі продукти жителям гетто". Такою, продовольчою місію, вже щодо небагатьох врятованих з гетто євреїв, він займався аж до зайняття Львова радянськими військами у липні 1944 р. [4, арк. 251, 252, 191, 166].

Іншим завданням у акції порятунку була опіка Куртом Левіном, яку здійснював ієромонах Герман (Будзінський). Курт Левін зазначає: "Перебуваючи переважно у монастирі, за винятком щоденних походів до Юра, я втратив впевненість у собі. Новоприбулий ієромонах Герман, трохи поспостерігавши за мною, сказав мені у трапезній, що я почав виглядати і поводитись як єврей. Він додав, що хтось може відчутти, що я боюся, і порадив мені цього страху позбутися. Наступної неділі мене попросили супроводжувати отця Германа в якості дяка. Відтак ми почали щотижня ходити через ціле місто до парохій на окраїнах Львова. Отець Герман відправляв Літургію, я прислужував йому, співав антифони, прокимен і читав Апостола. Усе інше співали парохіяни. Ці недільні екскурсії додали мені хоробрості, і ми стали з отцем Германом добрими друзями". Після завершення німецької окупації, саме з ієромонахом Германом (Будзінським) Курт Левін вирушить подивитися на залишений нацистами Янівський концентраційний табір. Коли Курт Левін буде вирушати до Польщі, ієромонах Герман (Будзінський) видасть йому документ про те, що Роман Павло Митка є монахом-студитом з монастиря св. Йосафата, а з монастирської каси радянські рублі у дорогу [10, с. 105, 109, 110]. Так завершиться його життя серед монахів Студійського Уставу і співпраця з ієромонахом Германом (Будзінським).

ВИСНОВКИ

Переходячи до висновків, варто зазначити, що постать ієромонаха Германа (Будзінського) належить до ключових у порятунку євреїв з Львівського гетто і їх переховування у монастирях Студійського Уставу. Він, перебуваючи в Унівській Святоуспенській Лаврі Студійського Уставу, спричинився до публічного обговорення злочинів проти єврейського населення. У Львові він займався здобуттям продовольства для потребуючих євреїв як у гетто, так і в укриттях. Безумовно, спасіння цих людей було б неможливим у постійно голодному воєнному Львові, коли б не його діяльність у цій сфері. Самопожертва, безстрашність і життєва мудрість ієромонаха Германа (Будзінського) стали запорукою успіху задуму братів Шептицьких. Без цього їх акція порятунку євреїв мала б значні втрати, але з цими критеріями і особливостями характеру ієромонаха Германа (Будзінського) та його оточення, люди які довірили своє життя Греко-Католицькій Церкві зуміли вижити у непередбачуваних подіях Голокосту. Вони залишили свідчення про цього священика, який незважаючи на смертельну небезпеку, сповняв своє покликання рятувати людей у скрутні та біди без огляду на соціальне, політичне, релігійне та етнічне походження потребуючого.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Архів Інституту Історії Церкви Українського католицького університету, П-1-1-1670.3. – 14 арк.
2. АІІЦ УКУ, П-1-1-1670.6 – 30 арк.
3. Gross J. Neighbors: the destruction of the Jewish community in Jedwabne, Poland / J. Gross. – London: Penguin Books, 2002. – 214 р.
4. Архів Святоуспенської Унівської Лаври, с. Унів. Ф. 15. Спр. 1. Т. 2. – 289 арк.
5. Інтерв'ю з Василем Кравчишином, 1932 р.н. Записано з уст від 14.04.2016 р. рясофором Леонтієм (Вірославом Викштою) в с. Уневі Перемишлянського району Львівської області.
6. Інтерв'ю з Остапом Казиминою, 1936 р.н., від 7.11.2016, с. Унів, Перемишлянський район Львівська область. Інтерв'юєр: Ю. Скіра; Інтерв'ю з Ольгою Стацишин, 1937 р.н., від 7.11.2016, с. Унів, Перемишлянський район Львівська область. Інтерв'юєр: Ю. Скіра; Інтерв'ю з Парасковією Баран, 1939 р.н., від 7.11.2016, с. Унів, Перемишлянський район Львівська область. Інтерв'юєр: Ю. Скіра.
7. Інтерв'ю з Дмитром Бараном, 1934 р.н., від 12.10.2016, с. Унів, Перемишлянський район Львівська область. Інтерв'юєр: Ю. Скіра.
8. Інтерв'ю з Лукією Лесіцькою 1932 р. н. Записано з уст від 13.06.2013 р. рясофором Леонтієм (Вірославом Викштою) в с. Уневі Перемишлянського району Львівської області.
9. Гординський В. Спогади про о. Йоана Петерса, отців студитів і братів Шептицьких / В. Гординський // Світільник істини: Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові 1928-1929-1944. – Частина III / Матеріали зібрав і опрацював д-р П.Синиця. – Торонто-Чикаго, 1983. – С. 463-468.
10. Левін К. Мандрівка крізь ілюзії / К. Левін – Львів: Свічадо, 2007. – 478 с.

11. Щоденник Львівського гетто. Спогади рабина Давида Кахане / Київ: Дух і Літера, 2003. – 267 с.
12. Левін К. Митрополит Андрей Шептицький і жидівське суспільство / К. Левін // Світло. – 1960. – № 11. – С. 482-486.
13. Інтерв'ю з ієромонахом Себастьяном (Степаном Дмитрухом) від 19.07.2016, м. Львів. Інтерв'юер: Ю. Скіра.
14. АСУЛ, с. Унів, Ф. 15 Спр. 14 Т. 2. – Арк. 21-22.
15. Отці Дмитро і Марко Стеки // Польовий Д. Духовенство Рогатинщини / Д. Польовий. – Львів: Видавництво Львівського музею історії релігії “Логос”. – С. 189-199.
16. Ті, що відійшли. Поминки професорів Богословської академії у Львові. Надгробне Слово Верховного Архієпископа Кир Йосифа 20.XI. 1969 в храмі Св. Софії // Світильник істини: Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові 1928-1929-1944. – Частина III / Матеріали зібрав і опрацював д-р П.Синиця. – Торонто-Чикаго, 1983. – С. 865-875.
17. Яцун В. Греко-католицька богословська академія у Львові моя незабутня “альма матер” (жмуток споминів) / В. Яцун // Світильник істини: Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові 1928-1929-1944. – Частина III / Матеріали зібрав і опрацював д-р П.Синиця. – Торонто-Чикаго, 1983. – С.543-555.
18. Яців І. Снігові бункери. Спогад колишнього питомця Української Духовної Семінарії у Львові / І. Яців // Світильник істини: Джерела до історії Української католицької богословської академії у Львові 1928-1929-1944. – Частина III / Матеріали зібрав і опрацював д-р П.Синиця. – Торонто-Чикаго, 1983. – С. 563-567.

СУТНІСТЬ ТА ВЛАСТИВОСТІ РОЗВИТКУ КОРПОРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Любов Ліпич¹, Оксана Хілуха¹Східноєвропейський національний університет. Ім. Л. Українки (Україна)¹

РЕЗЮМЕ

У статті обґрунтовано підходи до трактування сутності корпоративних підприємств. Визначено нормативно-правове забезпечення їх діяльності. Охарактеризовано властивості формування та розвитку корпоративних підприємств.

Ключові слова: корпорація, корпоративне підприємство, корпоративні права, інтереси зацікавлених сторін, властивості корпоративних підприємств.

РЕЗЮМЕ

В статье отражено подходы к трактовке сущности корпоративных предприятий. Определено нормативно-правовое обеспечение их деятельности. Охарактеризованы свойства формирования и развития корпоративных предприятий.

Ключевые слова: корпорация, корпоративное предприятие, корпоративные права, интересы заинтересованных сторон, свойства корпоративных предприятий.

ABSTRACT

The article is defined approach to interpretation of the essence of the corporation. It is defined regulatory support their activities. It is characterized features of the corporation formation and development.

Keywords: corporation, corporate enterprise, corporate rights, the interests of stakeholders, signs of corporate enterprises.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сильний корпоративний сектор є одним з ключових елементів в стратегії розвитку динамічної і конкурентоспроможної національної економіки. Ефективна система формування і розвитку корпоративних підприємств сприяє залученню вітчизняних та іноземних довгострокових інвестицій на внутрішній ринок.

Засновниками дослідження формування та розвитку корпоративних підприємств (corporations) є роботи А. Белла [21], М. Блейра [22], Дж. Броні [26], І. Велентжеза [26], Р. Вішни [25], Дж. Мінза [21], О. Харта [23], А. Шлейфе [25] тощо. Розвиток вітчизняних корпорацій досліджували Г. В. Астапова [5], А. М. Єрмошенко [5], Т. В. Момот [10], Г. В. Назарова [14], А. Є. Попова [15] тощо.

Дослідження сутнісних характеристик корпоративних підприємств зумовлено відсутністю єдиного підходу до тлумачення такої категорії, введенням законодавством категорії «корпорація», створення якої не породжує виникнення корпоративних прав, а також відсутністю серед досліджень єдиної думки щодо властивостей, які відображають механізм функціонування корпоративних підприємств.

Метою дослідження є уточнення сутності корпоративних підприємств, дослідження їх характеристик та визначення особливостей нормативно-правового регулювання діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Історичне виникнення вітчизняної корпоративної форми бізнесу було викликано не вимогами економічної практики, а спробами шляхом законодавчого регулювання створити інститут ринкової економіки. Інтерес до акціонування розпочався у 1980-х рр. XX століття розвитком вітчизняної економічної теорії. Він знайшов відображення в українському законодавстві у Господарському кодексі України від 16.01.2003 № 436-IV [1]; Законах України Про господарські товариства" від 19.09.91, № 1576-XII [2]; "Про акціонерні товариства" від 17.09.2008 № 514-VI [2], "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23.02.2006 № 3480-IV [4], Принципах корпоративного управління України, затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 24.01.2008 № 52 [18] інших нормативно-правових актах.

У господарському кодексі України визначено категорію корпорації як: «Договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації» (ч. 3 ст. 120) [1].

У ньому ж визначено сутність корпоративного підприємства, що утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та / або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління правами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства (ч. 5 ст. 63 ГКУ) [1]. Корпоративне підприємство не може бути створено одним засновником, тому воно на базі об'єднання ними майна та діяльності його засновників. Основою загальної участі в управлінні корпоративним підприємством є корпоративні права. Вони реалізуються через представлення власниками інтересів у органах управління корпоративним підприємством та через розподіл доходів і ризиків підприємства.

Корпоративними, виходячи з законодавчого визначення, є кооперативні підприємства, господарські товариства, інші підприємства, засновані на приватній власності двох або більше фізичних осіб.

Вітчизняні нормативно-правові акти визначають відмінність у сутності корпорації та корпоративного підприємства. Законодавство трактує корпорацію як об'єднання засновниками якого можуть бути лише юридичні особи; мета діяльності зміщується з отримання прибутковості до делегування окремих повноважень централізованому органу управління. Крім того, корпорація, як об'єднання, не має права випускати акції, коли корпоративним підприємствам у формі акціонерних товариств закритого та відкритого типів таке право надається.

На основі нормативно-правових актів базуються визначення і вітчизняних дослідників, зокрема Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує корпорацію як: «Договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованому регулюванню діяльності кожного з учасників» [6]. А.С. Поважний тлумачить корпорацію як добровільне господарське об'єднання, створене на основі спільних економічних інтересів робітників і акціонерів для отримання максимального прибутку від виробничої діяльності та вкладених інвестицій» [16] (табл. 1.1).

Ряд вітчизняних дослідників, на «західний манер», ототожнюють категорію корпорації та корпоративного підприємства. Так, наприклад, Економічна енциклопедія за редакцією С. В. Мочерного трактує корпорацію як колективну форму підприємств, яка існує у формі акціонерних товариств відкритого і закритого типів [10].

Найбільш широко корпоративне підприємство можна тлумачити як модель інституційних норм. Конкретне корпоративне підприємство може вважатися системою пов'язаних з ним інститутів. Тобто, корпоративне підприємство має властивості структурних одиниць того середовища, в якому функціонує, і в силу цього має певний вплив на дії або поведінку осіб, які забезпечують його функціонування.

При цьому підтверджується теза, що корпоративне підприємство є культурою. Тобто конкретизуючи найбільш істотні аспекти поняття корпоративного підприємства у широкому розумінні його можна трактувати як стійкі функціональні, організаційно-символічні одиниці суспільства, які несуть нормативно-ціннісні та культурні характеристики.

Інвестопедія (Investopedia) – міжнародний інтернет-сайт економічної енциклопедії, видавництва Форбс, трактує корпоративне підприємство (corporation) як юридичну особу, що має відокремлене майно, право укладати договори, кредитувати і надавати позики, бути позивачем і відповідачем у судді, наймати співробітників і сплачувати податки відповідно до норм законодавства, також акціонери якої мають право брати участь у прибутку, але не несуть особистої відповідальності за борги компанії [27].

У Фінансово-інвестиційному словнику підтверджується твердження інвестопедії та зазначається, що корпоративне підприємство - акціонерне товариство, об'єднання, юридична особа, зареєстрована штатом або урядом, має відокремлене майно і групу осіб, що володіє ним та характеризується такими ознаками: обмежена відповідальність; спрощена передача прав володіння шляхом продажу акцій; сталість існування» [9], що свідчить про те, що американська школа тлумачить корпоративне підприємство як акціонерне товариство.

Дж. Пост, Л. Престон, С. Сакс у книзі «Переосмислення корпорації: Управління зацікавленими сторонами та організаційним багатством» вводять категорію організаційне багатство (organization wealth) і трактують корпоративне підприємство як «організацію, залучену в мобілізацію ресурсів для їх продуктивного використання з метою створення багатства і інших вигід (або можливості виключення умисного руйнування багатства, посилення ризику або нанесення збитку) для її акціонера, або зацікавлених сторін» [Error! Reference source not found., 17].

З наведених вище трактувань поняття корпоративного підприємства, а також проведеного аналізу ряду інших джерел, виокремимо такі підходи до тлумачення поняття:

- колективна форма підприємств, яка може існувати у формі акціонерних товариств відкритого і закритого типів;
- особливий різновид суб'єктів господарювання, що характеризується транснаціональним характером діяльності, великими розмірами, домінуючим становищем на ринку;
- модель інституційних норм, система пов'язаних інститутів, що має властивості структурних одиниць того середовища, в якому функціонує, і в силу цього вплив на дії або поведінку осіб, які забезпечують її функціонування. Такий підхід, на нашу думку, є найбільш повний та комплексний, оскільки враховує взаємодію та вплив зацікавлених сторін на корпоративне підприємство.

Таким чином, корпоративне підприємство – підприємство, що створюється двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та / або підприємницької чи трудової діяльності засновників, де інститут власності є відокремленим від інституту управління. Інституціональний підхід до тлумачення корпорації дозволяє виявити систему розбіжностей, між інтересами власників, які прагнуть довгострокового розвитку організації, менеджерів, які прагнуть до власного збагачення і іншими зацікавленими сторонами, що прагнуть максимізувати ціни на ресурси або мінімізувати їх на продукти корпоративного підприємства. Додатково, у зв'язку з недосконалим регулюванням прав акціонерів виникають розбіжності між власниками які мають у своєму розпорядженні контрольний пакет акцій (мажоритарні акціонери) і отримують додаткові переваги, порівняно з іншими акціонерами. Таким чином, для

забезпечення стабільності в довгостроковому розвитку корпоративних підприємств основним завданням є розв'язання міжінституціональних конфліктів та забезпечення балансування інтересів зацікавлених осіб.

Таблиця 1

Підходи до тлумачення категорії «корпоративного підприємства», авторське групування

№	Джерело	Трактування категорії корпоративного підприємства
1.	Господарський кодекс України.	Утворюється, як правило, двома або більше засновниками за їх спільним рішенням (договором), діє на основі об'єднання майна та/або підприємницької чи трудової діяльності засновників (учасників), їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства [1]
2.	А. Белл, Дж. Мінз	Юридична особа, зареєстрований капітал якої поділений на визначену кількість акцій, власники якої беруть участь у розподілі прибутку та несуть відповідальність в межах вкладених акцій [21]
3.	Інвестопедія	Юридична особа, що має відокремлене майно, право укладати договори, кредитувати і надавати позики, бути позивачем і відповідачем, наймати працівників і сплачувати податки відповідно до норм законодавства, акціонери якої мають право брати участь у прибутку, проте не несуть особистої майнової відповідальності за борги компанії [27]
4.	Дж. Доунс	Акціонерне товариство, об'єднання, юридична особа, зареєстрована штатом або урядом, має відокремлене майно і групу осіб, що володіє ним та характеризується такими ознаками: обмежена відповідальність; спрощена передача прав володіння шляхом продажу акцій; сталість існування [9]
5.	Дж. Е. Пост, Л. Е. Престон, С. Сакс	Організація, залучена в мобілізацію ресурсів для їх продуктивного використання з метою створення багатства і інших вигод (або можливості виключення умисного руйнування багатства, посилення ризику або нанесення збитку) для її акціонера, або зацікавлених сторін [24]
6.	Великий тлумачний словник сучасної української мови	«1) Договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників. 2) Замкнена група осіб, об'єднана вузькофаховими, становими та іншими інтересами. 3) Товариство, спілка, сукупність осіб, об'єднаних на основі деяких інтересів; у США – загальна назва акціонерних товариств. 4) У праві – сукупність осіб, які об'єдналися для досягнення якої-небудь мети. 5) заст. студентська організація в німецьких університетах» [6]
7.	Економічна енциклопедія: У трьох томах	«Колективна форма підприємств, яка існує у формі акціонерних товариств відкритого і закритого типів» [10]
8.	В. М. Гриньова, О. Є. Попов	«Товариство осіб, що об'єднані спільними професійними, соціальними, економічними та іншими інтересами та перебувають між собою, внаслідок цього, у певних соціально-економічних відносинах» [7]
9.	Н. В. Давиденко, А. В. Буряк	«Підприємства, які можна розділити на дві групи: перші створюються на основі поєднання загальних економічних інтересів для одержання максимального прибутку від господарської діяльності з метою зростання вартості свого капіталу, другі - для надання послуг своїм членам за собівартістю з метою підвищення прибутковості їх бізнесу» [8]
10.	В. В. Зотов, В. Ф. Пресняков, В. О. Розенталь	«Корпорація – це юридична особа, де інститут управління є відокремлений від інституту власності». [10]
11.	Л. П. Страхова	Особливий різновид акціонерних товариств, що характеризується транснаціональним характером діяльності, великими розмірами, домінуючим становищем на ринку тощо [20].

Враховуючи еволюцію розвитку корпоративних підприємств, трактування її зарубіжними, вітчизняними вченими та законодавством, подальші дослідження корпоративного управління зосередимо на акціонерних

товариствах. Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [2]. За такою організаційно-правовою формою функціонування корпоративного підприємства господарського товариства виникають корпоративні права, що визначені законодавством як сукупність майнових і немайнових прав акціонера - власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні акціонерним товариством, отримання дивідендів та активів акціонерного товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Кількість корпоративних підприємств, зокрема акціонерних товариств за 2010–2014 роки скоротилася на 20% і склала на кінець 2014 року 22 852 (рис. 1). Це пов'язано з емерджентністю національного ринку, який через фактори зовнішнього середовища негативно впливає на діяльність корпоративних підприємств.

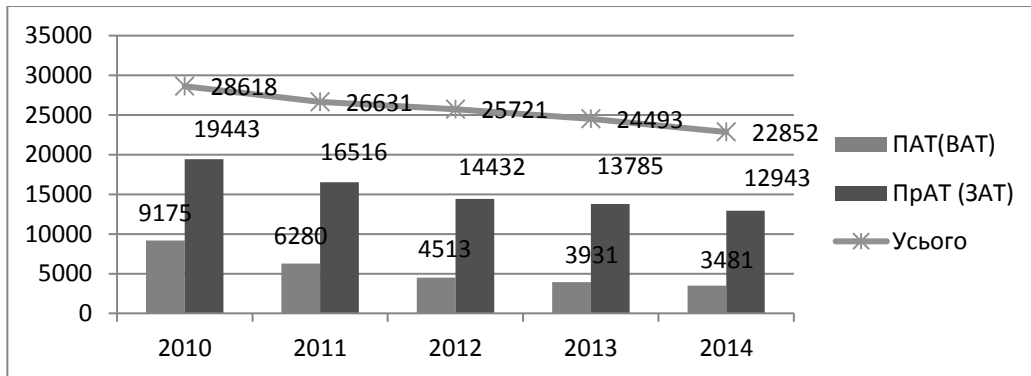

Рис. 1. Кількість акціонерних товариств, зареєстрованих як юридичні особи у 2010-2014 рр. [19]

Корпоративні відносини за своїм змістом мають складну соціальну природу. З одного боку самі учасники корпоративних відносин регулюють на корпоративному рівні всі правовідносини, а з іншого боку держава регламентує загальний порядок корпоративних правовідносин встановлюючи на законодавчому та підзаконному рівнях загальні принципи взаємовідносин корпоративних організацій з органами державної влади. Поєднання норм права і корпоративних норм породжують проблему співвідношення двох названих регулятивних систем, де ключовим питанням є розкриття інформації про корпоративне управління учасниками акціонерних товариств (рис. 2).

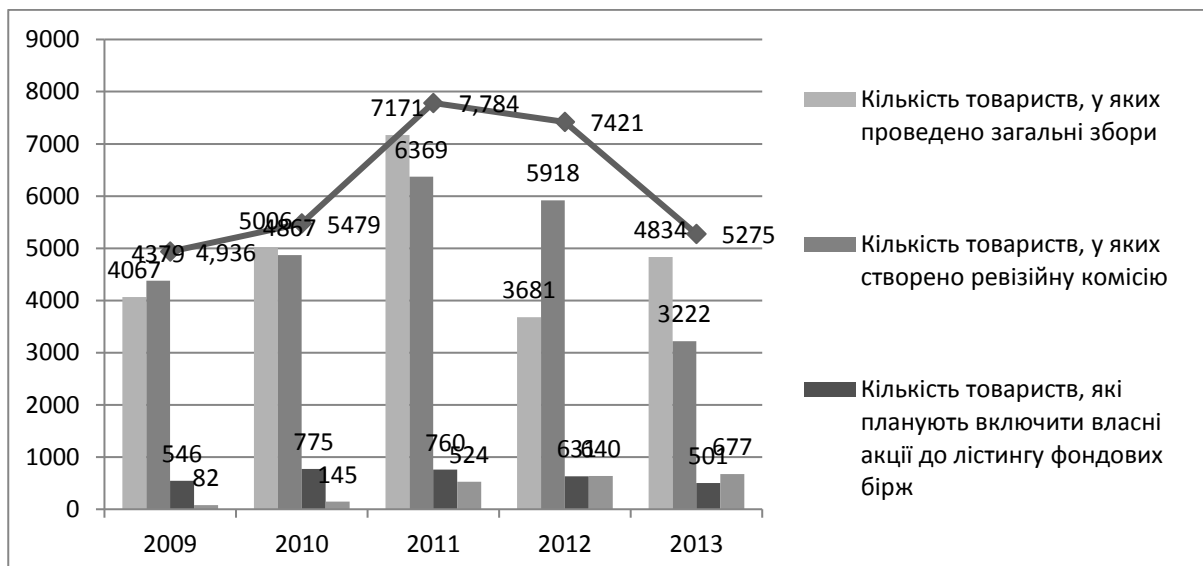

Рис. 2. Основні показники стану корпоративного управління в акціонерних товариствах у 2009-2013 рр. [19]

Таким чином, згідно даних наведених в річному звіті НКЦПФР, кількість товариств, які розкривають інформацію про стан корпоративного управління починаючи з 2011 року зменшилась на 32%, також тенденцію до спаду має кількість товариств, які планують включити власні акції до лістингу фондових бірж. Позитивну тенденцію має кількість товариств, які мають власний кодекс (принципи, правила) корпоративного управління,

адже його формування сприяє підвищенню ефективності компаній і розширює їх доступ до зовнішнього фінансування, а це є однією з умов стійкості та економічного зростання.

Охарактеризуємо властивості, що є основою діяльності корпоративних підприємств. Їх диференціюємо на загальні, що характерні для всіх організаційно-правових інститутів, та специфічні що характеризують виключно корпоративну сферу бізнесу. До основних загальних властивостей корпоративних підприємств відносимо:

- самостійність, що полягає у самостійному веденні своєї діяльності на основі визначених нормативно-правових актів. Незалежному прийнятті управлінських рішень щодо подальшого їх розвитку;

- єдність, яка полягає у виробничо-технічній цілісності, що визначає спільний напрямок діяльності всіх структурних підрозділів підприємства та організаційній єдності, що виражена єдиною організаційною структурою, ієрархічною підпорядкованістю нижчих рівнів підсистем управління вищим;

- цілеспрямованість – існування організації має на меті задоволення ряду цілей, безпосередніх, що забезпечують її існування та загальносоціальних, зокрема, задоволення потреб суспільства, держави тощо.

- поліструктурність – одночасне існуванням у організації (як інституційній системі) підсистем (господарств, служб, відділів тощо), де кожен елемент одночасно входить в декілька підсистем, функціонує у відповідності з їх вимогами;

- відкритість, що проявляється в тісній взаємодії підприємства з зовнішнім середовищем. Під впливом зовнішнього середовища організація функціонує трансформується, розвивається або, якщо вона нездатна адаптуватись чи управляти таким впливом, припиняє своє існування, як самостійна організаційно-правова система тощо.

- До специфічних властивостей корпоративних підприємств, відносимо:

- збалансованість інтересів зацікавлених осіб. Що може бути порушеною через конфлікт між власниками, які прагнуть довгострокового розвитку організації, менеджерами, які прагнуть до власного збагачення і іншими сторонами, що прагнуть максимізувати ціни на ресурси або мінімізувати їх на продукти корпорації;

- злагожденість - сприятливий клімат у трудовому колективі; високий рівень корпоративної культури. До неї належать цінності, ідеали, звичаї, що не дають можливість підприємству реагувати на нестабільність ринку або керівництва;

- організованість - чітка взаємодія і поділ повноважень відповідальності між посадовими особами різного рівня управління. У структурі управління корпоративними підприємствами відповідальність за прийняті рішення виражена через центри відповідальності для кожної посади. В рамках такого центру посадова особа самостійно приймає управлінські рішення і несе відповідальність за результат;

- прогресивність у застосуванні технологій і методів формування і розвитку корпорації, таких, як управлінський облік (контролінг), вартісний аналіз, бюджетування структурних одиниць, загальне управління якістю, бізнес-планування тощо;

- рівність прав акціонерів та надання максимальних можливостей для участі в діяльності корпоративних підприємств. Властивість може бути порушена через невідповідність у правах між мажоритарними та міноритарними акціонерами. Можливість недотримання прав власності, сприяє тому, що акціонери які володіють контрольним пакетом акцій можуть використовувати міноритарних акціонерів для отримання корпоративних переваг.

- інвестиційна привабливість. Корпоративним підприємствам має бути притаманна певна сукупність характеристик виробничої, комерційної, фінансової, в деякій мірі управлінської діяльності, за результатами аналізу яких, приймається рішення про здійснення інвестицій у нього.

- фінансова відкритість, що проявляється в активній взаємодії з фондовим ринком, розкритті інформації про виробничо-фінансову діяльність емітентів цінних паперів, операцій, що проводяться на ринку його професійними учасниками, відображення зв'язків між первинними і похідними цінними паперами, збільшення кількості учасників на фондовому ринку [12].

- соціальна відповідальність. Відповідальне ставлення будь-якої компанії до свого продукту або послуги, до споживачів, працівників, партнерів; активна соціальна позиція компанії, що полягає в гармонійному співіснуванні, взаємодії та постійному діалозі із суспільством, участі у вирішенні найгостріших соціальних проблем.

ВИСНОВКИ

Корпоративне підприємство трактуємо як модель інституційних норм, систему пов'язаних інститутів, що має властивості структурних одиниць того середовища, в якому функціонує, і в силу цього впливає на дії або поведінку осіб, які забезпечують її функціонування. В межах корпоративного підприємства виокремлюємо інститут акціонерів (власників); найманих керівників вищої ланки, підзвітних власникам (top-менеджерів); інших зацікавлених осіб. Основним завданням управління забезпечення балансування між інституціональних інтересів.

Кількість вітчизняних корпоративних підприємств, які розкривають інформацію про стан корпоративного управління починаючи з 2011 року зменшилась на 32%, що негативно впливає на їх ринкову вартість.

Корпоративному підприємству, також, притаманно ряд специфічних властивостей (збалансованість інтересів, злагодженість, організованість, прогресивність, рівність прав, інвестиційна привабливість, фінансова відкритість, прогресивність та соціальна відповідальність), слідування яким дозволить підвищити його ринкову вартість та забезпечити довготерміновість економічного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України. – Х. : ТОВ "Одісей", 2003. – 248 с.
2. Закон України "Про господарські товариства" від 19.09.91, № 1576-XII // Відомості Верховної Ради, 1991. – №49. – ст. 682.
3. Закон України "Про акціонерні товариства" від 17.09.2008 № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – №50-51. – ст. 384.
4. Закон України "Про цінні папери та фондовий ринок" від 23.02.2006 № 3480-IV // Відомості Верховної Ради України, 2006. – №31. – ст. 268.
5. Астапова Г. В. Організаційно-економічний механізм корпоративного управління авіапідприємством на основі права трудової власності / Г. В. Астапова. – К. : Нац. авіац. ун-т., 2006. – 244 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
7. Гриньова В. М. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні / В. М. Гриньова, О. Є. Попов : монографія. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. – 324 с.
8. Давиденко Н. В. Корпоративне управління / Н. В. Давиденко, А. В. Буряк навчальний посібник. – К. : ЦП «Компринт», 2014. – 346 с.
9. Доунс Дж. Финансово-инвестиционный словарь / Дж. Доунс, Дж. Э. Гудман. – М. : ИНФРА-М, 1997. – 586 с.
10. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.2 / [редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін.]. – К. : Видавничий центр «Академія», 2009. – 864 с.
11. Зотов В. В. Институциональные проблемы реализации системных функций экономики / В. В. Зотов, В. Ф. Пресняков, В. О. Розенталь // Экономическая наука современной России. – 2001. – № 3. – С. 51–69.
12. Костюк А. Н. Корпоративное управление в банке: монографія / А. Н. Костюк. – Сумы : ГВУЗ УАБД НБУ, 2008. – 332 с.
13. Ліпич М. А. Вплив поведінкових чинників на ціноутворення на фондовому ринку / М.А. Ліпич // Моніторинг біржового ринку. – 2014. – № 10. – С. 21-25.
14. Момот Т. В. Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. Вартісно-орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження / Т. В. Момот. – Х. : Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2006. – 380 с.
15. Назарова Г. В. Керівництво акціонерним товариством: організаційний, регуляторний та мотиваційний аспекти / Г. В. Назарова. – Х. : ХНЕУ, 2010. – 244 с.
16. Поважный А. С. Проблемы управления и организации деятельности акционерных обществ в Украине : моногр. / А. С. Поважный; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти, Донец. гос. акад. упр. - 2-е изд., перераб. и доп. – Донецк, 2002. – 299 с.
17. Попов О. Є. Теоретико-методологічні та концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму корпоративного управління / О. Є. Попов. – Х. : ІНЖЕК, 2009. – 357 с.
18. Принципи корпоративного управління України. – К. : ДКЦПФР, 2003. – 35 с.
19. Річний звіт НКЦПФР 2009-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>
20. Страхова Л.П. Корпоративные образования в современной экономике / Л. П. Страхова, А. Е. Бартнев // Менеджмент в России и за рубежом. – 2000. – №6. - С. 25.
21. Berle, A., Means, G. (1932). The modern corporation and private property. New York: Macmillan.
22. Blair M. (1995). Ownership and Control: Rethinking Corporate Governance for the Twenty-First Century. Washington: Brookings Institution.
23. Hart, O. (1995). Corporate governance: some theory and implications. Economic Journal, 105 (9), 678-698.
24. Post, J. E., Preston, L. E., & Sachs, S. (2002). Redefining the corporation: Stakeholder management and organizational wealth. Stanford University Press.
25. Shleifer, A., Vishny, R. (1997). A survey of corporate governance. Journal of Finance, 52(2), 737-783.
26. Velentzas, I., Broni, G. (2010). Business Ethics, Corporate Governance, Corporate Social Responsibility, Ildiza: luS.
27. Corporation [Електронний ресурс] // Investopedia. – Режим доступу: <http://www.investopedia.com/terms/c/corporation.asp>.

საინვესტიციო პროექტის ეფექტიანობის შეფასების მეთოდები და მისი სრულყოფის გზები

თემური გვეტაძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
ფინანსების სადოქტორო პროგრამის დოქტორანტი
ელ. ფოსტა: Temuri.gvetadze@gmail.com

ABSTRACT

The efficiency of the investment project is characterized by a system of indicators, which reflect the costs and results of the ratio of its interests in relation to the participants. There are indicators of the effectiveness of the project, which any investor should take into account the commercial (financial) performance indicators, budget performance indicators and economic performance indicators.

The survey revealed that the cost of the project should summarize the annual costs of the exchange rate into account to calculate for investor, because the GEL is more expensive than the ones on his back in a year. Furthermore, the effectiveness of the investment project to clean discount income, profitability index and internal rate of profitability calculation, which is the investor of its activities for the purpose of the strategic plan should have been reflected As investment activity forecast.

საინვესტიციო პროექტის ეფექტიანობა ხასიათდება მაჩვენებელთა სისტემით, რომელიც ასახავს დანახარჯების და შედეგების თანაფარდობას მისი მონაწილეების ინტერესებთან შეფარდებით. განსახვავებენ პროექტის ეფექტიანობის შემდეგ მაჩვენებლებს:

- **კომერციული (ფინანსური) ეფექტიანობის მაჩვენებლები**, რომლებიც ითვალისწინებენ პროექტის რეალიზების ფინანსურ შედეგებს მის უშუალო მონაწილეთათვის.
- **საბიუჯეტო ეფექტიანობის მაჩვენებლები**, რომლებიც ასახავენ პროექტის განხორციელების ფინანსურ შედეგებს რესპუბლიკური ან რეგიონული, ადგილობრივი ბიუჯეტისათვის.
- **ეკონომიკური ეფექტიანობის მაჩვენებლები**, რომლებიც ითვალისწინებენ დანახარჯებს და შედეგებს, რომლებიც დაკავშირებულია პროექტის რეალიზებასთან, რომლებიც ცდებიან პროექტის მონაწილეთა ფინანსურ ინტერესებს და რომელთა ღირებულებითი გაზომვა შესაძლებელია. მსხვილ მასშტაბიანი პროექტებისათვის რეკომენდირებულია ეკონომიკური ეფექტიანობის აუცილებელი შეფასება.

იმისათვის, რომ ვიანგარიშოთ პროექტის დანახარჯები მისი განხორციელების მთელი პერიოდის განმავლობაში, უნდა შევავსოთ ყოველწლიური ხარჯები, მაგრამ დღევანდელი ლარი უფრო ძვირია, ვიდრე პირობა მისი დაბრუნების ერთ წელიწადში. მიზეზები — ინფლაცია, საპროცენტო შემოსავალი (თუ მიიტანთ ფულს ბანკში) და ფინანსური რისკების კიდევ მრავალის სახე.

ამიტომ საპროექტო ანალიზში იყენებენ მიმდინარე ხარჯების მოყვანილი მიზეზებით გამოწვეულ ცვლილებებთან გათანაბრების მეთოდს — ე.წ. დისკონტირებას. სხვადასხვა დროის მაჩვენებლების შედარება ხორციელდება მათი ფასეულობის დაყვანის (დისკონტირების) გზით ფასეულობაზე დროის საწყის მომენტში. სხვადასხვა დროის დანახარჯების, შედეგების და ეფექტიანობის გაანგარიშების მიზნით გამოიყენება დისკონტის ნორმა(D), რომელიც ინვესტორისათვის მისაღებ კაპიტალზე შემოსავლის ნორმას უდრის. მომავალი შემონატანების, დანახარჯების და ეფექტების დღევანდელი ღირებულება რომ განვსაზღვროთ, მათი მნიშვნელობა უნდა გავამრავლოთ კოეფიციენტზე $1/(1+ /100)^n$ — სადაც დისკონტის ნორმა (პროცენტებში), ხოლო n — დროის (ანგარიშსწორების) შესაბამისი პერიოდი.

ხოლო ანგარიშსწორების პერიოდის ხანგრძლივობის დადგენისას, რომლის საზღვრებში ხორციელდება მომავალი ხარჯების და შედეგების შეფასება, ითვალისწინებენ ობიექტის შექმნის, ექსპლუატაციის და ლიკვიდაციის ხანგრძლივობას, ძირითადი ტექნოლოგიური დანადგარების სამსახურის ნორმატიულ ვადებს და ა.შ. ამასთან, გათვლის ბიჯი შეიძლება იყოს თვე, კვარტალი ან წელიწადი.

საინვესტიციო პროექტების ეფექტიანობის შეფასებისას განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს საინვესტიციო პროექტების ფასს. შედეგისა და ხარჯების ღირებულებითი შეფასებისათვის შეიძლება გამოყენებულ იქნას **საბაზისო, მსოფლიო, პროგნოზული და ანგარიშსწორების ფასები**.

საბაზისო ფასების ქვეშ იგულისხმება ფასები, რომლებიც ჩამოყალიბდა ადგილობრივ მეურნეობაში დროის გარკვეული მომენტისათვის (t). ნებისმიერ პროდუქციაზე და რესურსზე საბაზისო ბაზა ითვლება უცვლელად მთელი ანგარიშსწორების პერიოდის განმავლობაში. პროექტის ეფექტიანობის შეფასება საბაზისო ფასებში, როგორც წესი, წარმოებს საინვესტიციო შესაძლებლობების გამოკვლევის სტადიაზე.

ტექნიკურ-ეკონომიკური დასაბუთების სტადიაზე სავალდებულოა გათვლების ჩატარება საპროგნოზო და ანგარიშსწორების ფასებში. პროდუქციის ან რესურსის საპროგნოზო ფასი გათვლის t -ბიჯის ბოლოს (მაგალითად, t -წლის) განისაზღვრება ფორმულით:

$$f(t) = f(s) \times J(t, t_0)$$

სადაც: $f(s)$ — პროდუქციის საბაზისო ფასია; $J(t, t_0)$ — პროდუქციის ფასების ცვლილების კოეფიციენტი (ინდექსი); t - ბიჯის ბოლოში დროის t_0 საწყისი მომენტის მიმართ.

ანგარიშსწორების ფასები გამოიყენება ეფექტიანობის ინტეგრალური მაჩვენებლების გამოსათვლელად, თუ შედეგების და დანახარჯების მიმდინარე მნიშვნელობები გამოსახულია საპროგნოზო ფასებში. ეს აუცილებელია, რომ უზრუნველყოთ შედეგების შედარება, რომლებიც მიღებულია ინფლაციის სხვადასხვა დონის დროს. ანგარიშსწორების ფასები მიიღება ნამრავლის შემოღებით, რომელიც შეესაბამება საერთო ინფლაციის ინდექსს.

საბაზისო, საპროგნოზო და ანგარიშსწორების ფასები შეიძლება გამოვხატოთ ლარებში ან რომელიმე ვალუტაში (დოლარები, ევრო, ეკიუ).

როგორც ჩვენთვის ცნობილია, ინფლაცია — ეს ფასების საერთო (საშუალო) დონის აწევაა ეკონომიკაში ან მოცემული სახის რესურსებზე (პროდუქციაზე, მომსახურეობაზე). ინფლაციის t_2 ბიჯის ბოლოს საწყისი t_0 მომენტის მიმართ, რომელიც წინ უსწრებს პირველ ბიჯს, შეიძლება დახასიათდეს:

- რესურსის ფასების ცვლილების ინდექსით $J(t_2, t_0)$ ან t_2 ბიჯის ბოლოს რესურსის ფასის შეფარდებით იგივე რესურსის ფასთან t_0 მომენტში.
- ინფლაციის დონით $r(t_2, t_0) = J(t_2, t_0) - 1$.

პროექტის კომერციულ ეფექტიანობის მაჩვენებლებზე ძირითად გავლენას ახდენს:

- ინფლაციის არაერთგვაროვნება (ე.ი. მისი დონის სხვადასხვა მნიშვნელობა) პროდუქციის და რესურსების სახეობების მიხედვით;
- ინფლაციის დონის მეტობა უცხოური ვალუტის კურსის ზრდასთან შედარებით.

აქედან გამომდინარე ინვესტიციური პროექტის კომერციული ეფექტიანობა (ფინანსური დასაბუთება) განისაზღვრება, როგორც ფინანსური ხარჯების და შედეგების თანაფარდობა, რომელიც უზრუნველყოფს მომგებიანობის საჭირო ნორმას. ამასთან t — ბიჯზე F ეფექტის სახით განიხილება რეალური ფულის ნაკადი.

გასათვალისწინებელია ისიც, რომ პროექტის განხორციელებისას სამი სახის საქმიანობას განიხილავენ: **საინვესტიციო (1), ოპერაციული (2) და ფინანსურს (3)**. საქმიანობის ყოველი სახის ფარგლებში ადგილი აქვს ფულადი სახსრების მოდენას $M_i(t)$ და უკუდენას $U_i(t)$. მათი სხვაობა აღვნიშნოთ როგორც $F_i(t)$:

$$F_i(t) = M_i(t) - U_i(t), \text{ სადაც } (i=1, 2, 3)$$

რეალური ფულის ნაკადი $b(t)$ ეწოდება, საინვესტიციო და საოპერაციო საქმიანობის შედეგად, ფულადი სახსრების მოდენის და უკუდენის სხვაობას პროექტის განხორციელების ყოველ პერიოდში (გათვლის ყოველ ნაბიჯზე).

$$b(t) = [M_1(t) - U_1(t)] + [M_2(t) - U_2(t)] = F_1(t) + F_2(t),$$

რეალური ფულის სალდო $b(t)$ ეწოდება, სამივე საქმიანობის შედეგად, ფულადი სახსრების მოდენის და უკუდენის სხვაობას (ასევე გათვლების ყოველ ნაბიჯზე)

$$b(t) = \sum_{i=1}^3 [M_i(t) - U_i(t)]$$

რეალური ფულის ნაკადის (და სალდოს) ძირითადი შემადგენლები მოყვანილია ცხრილებში 2 და 3.

1. საინვესტიციო საქმიანობა X^* — აღნიშნულია დანახარჯები (აქტივების შეძენის და საბრუნავი კაპიტალის გაზრდის შედეგად), რომლებსაც ვანგარიშობთ ნიშნით „მინუსი“; M^* — შემონატანი (მათი გაყიდვისა და საბრუნავი კაპიტალის შემცირების შედეგად), ვითვალისწინებთ ნიშნით „პლიუსი“.

ამასთან, სტრიქონი (5)=(1)+(2)+(3)+(4)

$F_1(t)$ =სტრიქონი (7)=(5)+(6)

ლიკვიდაცია მიეკუთვნება „T ბიჯს“, სუფთა რეალური ფულის ნაკადის გათვლა ლიკვიდაციის ბიჯზე ნაჩვენებია ცხრილში. საინვესტიციო საქმიანობის რეალური ფულის ნაკადი შეიცავს დანახარჯების და შემოსავლების შემდეგ სახეებს(იხ. ცხრილი 1):

ცხრილი No 1

საინვესტიციო საქმიანობის რეალური ფულის ნაკადი

N	მაჩვენებელი	მაჩვენებლის მნიშვნელობა გათვლის ბიჯების მიხედვით			
		ბიჯი 0	ბიჯი 1	ბიჯი T	
1	მიწა	X^* M^*			
2	შენობა-ნაგებობები	X^* M			
3	მანქანა-დანადგარები	X^* M			
4	არამატერიალური აქტივები	X^* M			
5	სულ: ჩადებულია კაპიტალში	X^* M			
6	საბრუნავი კაპიტალის ნაზარდი	X^* M			
7	სულ ინვესტიციები				

2. საოპერაციო საქმიანობის რეალური ფულის ნაკადი მოიცავს ხარჯების და შემოსავლების შემდეგ სახეებს(იხ.ცხრილი #2):

ცხრილი No 2

საოპერაციო საქმიანობის რეალური ფულის ნაკადი

N	მაჩვენებელი	მაჩვენებლის მნიშვნელობა გათვლის ბიჯების მიხედვით			
		ბიჯი 0	ბიჯი 1	ბიჯი 2	ბიჯი T
1	გაყიდვათა მოცულობა				
2	ფასი				
3	ამონაგები (=1*2)				
4	დამატებითი შემოსავლები				
5	ცვლადი ხარჯები				
6	მუდმივი ხარჯები				
7	შენობათა ამორტიზაცია				
8	მოწყობილობათა ამორტიზაცია				
9	პროცენტები კრედიტებში				
10	მოგება გადასახადების ჩათვლით				
11	გადასახადები				
12	ამორტიზაცია (=7+8)				
13	სუფთა შემონადენი ოპერაციებისაგან (=12+13)				

ამასთან, სტრიქონი (12)=(10)-(11), სტრიქონი (13)=(7)+(8),

$F_2(t)$ =სტრიქონი (14)=(12)+(13), სტრიქონი (10)=(3)+(4)-(5)-(6)-(7)-(8)-(9).

3. ფინანსური საქმიანობის რეალური ფულის ნაკადი მოიცავს ხარჯების და შემოსავლების შემდეგ სახეებს (იხ. ცხრილი 3).

ცხრილი No 3

ფინანსური საქმიანობის რეალური ფულის ნაკადი

N	მაჩვენებელი	მაჩვენებლის მნიშვნელობა გათვლის ბიჯების მიხედვით			
		ბიჯი 0	ბიჯი 1	ბიჯი 2	ბიჯი T
1	საკუთარი კაპიტალი (აქციები, სუბსიდიები და სხვა)				
2	მოკლევადიანი კრედიტები				
3	გრძელვადიანი კრედიტები				
4	კრედიტებზე დავალიანებების დაფარვა				
5	დივიდენდების გაცემა				
6	ფინანსური საქმიანობის სალდო				

$F_2(t)$ =სტრიქონი (6)=(1)+(2)+(3)-(4)-(5)

4. ობიექტის სუფთა სალიკვიდაციო ღირებულება (რეალური ფულის ნაკადი ობიექტის ლიკვიდაციის სტადიაზე) განისაზღვრება შემდეგი მონაცემების საფუძველზე (იხ. ცხრილი 4):

ცხრილი No 4

ობიექტის სუფთა სალიკვიდაციო ღირებულება

სტრ.	დასახელება	მიწა	შენიშვნა და სხვ.	მანქანა-დანადგარები	სულ
1	საბაზრო ღირებულება				
2	დანახარჯები (ცხრ. 1)				
3	დარიცხული ამორტიზაცია				
4	T-ბიჯზე საბალანსო ღირებულება				
5	ლიკვიდაციის ხარჯები				
6	შემოსავალი კაპიტალის ზრდის შედეგად		არა	არა	
7	საოპერაციო შემოსავალი (დანაკარგები)	არა			
8	გადასახადები				
9	სუფთა სალიკვიდაციო ღირებულება				

მაშასადამე, ობიექტის საბაზრო ღირებულება განისაზღვრება დამოუკიდებლად, საბალანსო ღირებულება განისაზღვრება როგორც სხვაობა საწყის დანახარჯებს და დარიცხულ ამორტიზაციას შორის (4)=(2)-(3). ამორტიზაციის სიდიდე განისაზღვრება ცხრილი 3.4-დან.

კაპიტალის ღირებულების ნაზარდი (6) ეხება მიწას და განისაზღვრება, როგორც სხვაობა ქონების საბაზრო (1) და საბალანსო ღირებულებას შორის.

საოპერაციო შემოსავალი (დანაკარგები), სტრიქონი (7), ეხება კაპიტალის დანარჩენ ელემენტებს, რომელთა რეალიზაცია ცალკე ხორციელდება, (7)=(1)-(3)-(4), სტრიქონი (9)=(1)-(8).

საინვესტიციო პროექტების ეფექტიანობის მაჩვენებლები. სხვადასხვა საინვესტიციო პროექტების (ან პროექტის ვარიანტების) შედარება და მათგან საუკეთესოს არჩევა რეკომენდირებულია შემდეგი მაჩვენებლების გამოყენებით:

სუფთა დისკონტირებული შემოსავალი (სდშ) განისაზღვრება როგორც მთელი საანგარიშო პერიოდის განმავლობაში მიმდინარე ეფექტების ჯამი, რომელიც დაყვანილია დროის საწყის მომენტზე, ან როგორც ინტეგრალური რეზულტატების და ინტეგრალური ხარჯების სხვაობა (ფორ. 1).

$$S = sdS = \sum_{i=0}^T (R_i - Z_i)^* \frac{1}{(1+D)^i}, \quad (1)$$

სადაც R_i — შედეგები, მიღწეული გათვლების i -ურ ბიჯზე.

Z_i — ხარჯები, გაწეული იგივე ბიჯზე.

T — გათვლების ჰორიზონტი (პროექტის ხანგრძლივობა).

E — დისკონტის მუდმივი ნორმა, რომელიც უდრის ინვესტორისათვის მისაღებ ნორმას კაპიტალზე.

თუ საინვესტიციო პროექტის **სდშ** დადებითია, პროექტი ეფექტიანია (დისკონტის მოცემული ნორმის პირობებში). რაც უფრო დიდია **სდშ**, მით უფრო ეფექტიანია პროექტი.

$$S = sdS = \sum_{i=0}^T (R_i - Z_i^+) \frac{1}{(1+D)^i} - K, \quad (2).$$

სდშ განსაზღვრისათვის ხშირად სარგებლობენ მოდიფიცირებული ფორმულით (2), რომელშიც კაპიტალური დაბანდებები გამოყოფილია Z_i შემადგენლობიდან, რომლებიც Z_i^+ აღინიშნება.

სადაც K — დისკონტირებული კაპიტალდაბანდებების ჯამია.

$$I = m\dot{m} = \frac{1}{K} \sum_{i=0}^T (R_i - Z_i^+) \frac{1}{(1+D)^i}, \quad (3)$$

მომგებიანობის ინდექსი (მი) წარმოადგენს დაყვანილი ეფექტების ჯამის შეფარდებას კაპიტალდაბანდებათა მნიშვნელობასთან.

მომგებიანობის შინაგანი ნორმა (მშნ) წარმოადგენს დისკონტის იმ ნორმას, რომლისათვის დაყვანილი ეფექტების სიდიდე უდრის დაყვანილ კაპიტალდაბანდებებს, ე.ი. S - წარმოადგენს შემდეგი განტოლების ამონახსნს:

$$\sum_{i=0}^T \frac{R_i - Z_i^+}{(1+E_S)^i} = \sum_{i=0}^T \frac{K_i}{(1+D_S)^i} \quad (4)$$

მშნ, განსაზღვრულს გათვლის შედეგად, ადარებენ ინვესტორის მიერ მოთხოვნილ დისკონტის ნორმასთან და, თუ **მშნ** აღემატება დისკონტის ნორმას, ინვესტიციები განსახილველ პროექტში გამართლებულია.

ამონაგების ვადა — მინიმალური დროის ინტერვალი (პროექტის დაწყებიდან), რომლის საზღვრებს გარეთ ინტეგრალური ეფექტი ხდება და შემდგომში რჩება არაუარყოფითი. ამოგების ვადა განსაზღვრება დისკონტირების გამოყენებით.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საინვესტიციო პროექტის ეფექტიანობის შეფასება შესაძლებელია უფრო და დისკონტირებული შემოსავლის, მომგებიანობის ინდექსისა და მომგებიანობის შინაგანი ნორმის გაანგარიშებით, რაც ინვესტორს მისი საქმიანობის მიზნებიდან გამომდინარე სტრატეგიულ გეგმაში უნდა ქონდეს ასახული, როგორც საინვესტიციო საქმიანობის პროგნოზი.

ლიტერატურა

1. ქოქიაური ლ., ბეზიაშვილი ნ., საინვესტიციო პროექტები: თეორია, ანალიზი, მართვა, თბ., 2010;
2. ლ. ქოქიაური, ინვესტიციების თეორიული გენეზისი, თბ., 2007;
3. Александров Игорь Вадимович - Совершенствование методов оценки экономической эффективности инвестиционных проектов в сфере трубопроводного строительства, Санкт-Петербург, 2012;

4. Андрианов А.Ю. Инвестиции в вопросах и ответах: учебное пособие / А. Ю. Андрианов и др.; отв. ред.: В.В. Ковалев [и др.]. Москва : Проспект, 2011.-375 с.;
5. Дамодаран А. Инвестиционная оценка : инструменты и методы оценки любых активов / Асват Дамодаран ; пер. с англ.: Д. Липинского и др.. Москва : Бизнеском, 2011. - 1341 с.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДЕБІТОРСЬКОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Клімова Олена Ігорівна

Донецький державний університет управління, доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту (Україна)

e-mail: jencapriati@yandex.ua

ABSTRACT

У статті розглядаються специфічні особливості підприємств машинобудівного комплексу, які впливають на структуру та динаміку дебіторської заборгованості. У процесі управління дебіторською заборгованістю машинобудівних підприємств пропонується використовувати покрокову модель, яка складається з кількох модулів, у відповідності з принципами, поставленими цілями та вирішуваними завданнями.

Ключові слова: машинобудування, підприємство, дебіторська заборгованість, промисловість, управління.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Управління дебіторською заборгованістю як складовою оборотних активів підприємства є одним із найважливіших показників підвищення рівня використання фінансових ресурсів, ефективності діяльності та можливостей інноваційного розвитку підприємств в сучасних умовах. На сьогоднішній день дебіторська заборгованість у структурі оборотних активів підприємств України складає близько 70%. За останні десятиліття відбулися істотні порушення нормального циклічного процесу формування та інкасації дебіторської заборгованості. Так, відповідно до статистичних даних, частка дебіторської заборгованості у складі оборотних активів вітчизняних підприємств на протязі 2008 – 2014 рр. збільшилась майже вдвічі [1].

За відсутності ефективного управління дебіторською заборгованістю існує ризик її переходу спочатку до складу простроченої, а потім – до складу неповернутої, що, в свою чергу, призводить до дефіциту грошових коштів, збільшення кредиторської заборгованості та, як наслідок, зменшення фінансового результату.

Розмір, умови надання та інші характеристики дебіторської заборгованості, а також специфіка управління нею варіюються залежно від сфери економічної діяльності. Дуже гострою на даний момент є проблема управління та регулювання дебіторської заборгованості підприємств машинобудівної галузі, оскільки остання є провідною галуззю вітчизняної промисловості, та її продукція користується попитом в усіх галузях національної економіки. Рівень розвитку підприємств машинобудівного комплексу впливає на продуктивність всіх інших галузей. В останні роки у вітчизняній економіці все більше уваги приділяється проблемам збитковості й технологічної відсталості машинобудівних підприємств.

Сучасна фінансово-економічна криза зумовила загострення дефіциту платіжних засобів у підприємств машинобудування України, внаслідок чого на їхніх балансах акумулювались обсяги заборгованостей, які перевищують економічно обґрунтовані рівні. Більше того, значна кількість машинобудівних підприємств стали неплатоспроможними, що зумовлює високі ризики протермінування погашення їхніх заборгованостей або й навіть перетворення їх у сумнівні чи безнадійні борги [2, с. 1]. У цьому плані грамотне управління дебіторською заборгованістю є найбільш дієвим способом підвищення ефективності підприємств машинобудування.

Вивченню сутності та дослідженню проблем управління дебіторською заборгованістю присвячено значну кількість публікацій [2 – 6]. Однак процес управління нею залишається досить складним і недостатньо розробленим у науковій літературі. У працях вітчизняних учених переважає аналіз управління заборгованістю в якості інструменту беззаставного фінансування в торгівлі та малому бізнесі. При цьому практика використання системи комплексного управління дебіторською заборгованістю на великих промислових підприємствах залишається недостатньо вивченою.

Метою даного дослідження є розробка пропозицій щодо створення ефективної системи управління дебіторською заборгованістю підприємств машинобудування через механізм кредитної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Машинобудування визначає стан виробничого потенціалу країни, забезпечує стійке функціонування провідних галузей економіки (паливно-енергетичного комплексу, транспорту, зв'язку, агропромислового комплексу, будівництва та ін.), а також наповнення споживчого ринку. Від рівня розвитку машинобудування залежать найбільш важливі питомі показники ВВП країни (матеріалоємність, енергоємність і т. д.), продуктивність праці, рівень екологічної безпеки промислового виробництва та обороноздатість держави.

Машинобудівний комплекс України охоплює понад 20 спеціалізованих галузей, 58 підгалузей.

Важлива й соціальна роль машинобудування, оскільки комплекс підприємств машинобудування України об'єднує близько 4460 підприємств, з яких 33 – великих, 786 – середніх і 3641 – малих підприємств. У структурі зайнято близько 422,3 тис. осіб [1].

У 2012 р. обсяг реалізованої продукції машинобудівного комплексу складав 143533,1 млн грн., в 2013 р. – 117301,9 млн грн., в 2014 р. – 99387,1 млн грн. [1].

Тривалі політико-економічні події негативно вплинули на зростання виробництва продукції машинобудування. При загальному падінні промислового виробництва на 10,7%, машинобудування втратило 21,3% (2014 р.) [3]. Так, якщо в 2010 р. обсяг реалізації продукції галузі складав 9,3% [1], то в 2014 р. – 7,2% [1].

У той же час кількість збиткових підприємств машинобудівного комплексу стабільно підтримується на високому рівні (в 2014 р. частка збиткових підприємств у відсотках до загальної кількості машинобудівних підприємств по Україні складала 38,2%) [1].

Спостережувана тенденція розвитку машинобудування в Україні говорить про корінні ломки та перебудови всієї структури галузі. На тлі порушення зв'язків з Росією (колись основним партнером) і розширення можливостей експорту в Європу у великих підприємств виникають як проблеми з експортом традиційної продукції, так і певні перспективи диверсифікації виробництва у майбутньому [4].

Однією з найбільш гострих проблем машинобудівної галузі, що стримує її реформування, є значна величина дебіторської та кредиторської заборгованості підприємств галузі. Зростання обсягів заборгованості можна пояснити як збільшенням обсягів реалізації, так і економічною кризою, котра призводить до дефіциту фінансових ресурсів.

Специфічними особливостями галузі, зокрема які впливають на зростання неплатежів, є:

- по-перше – об'єктивна потреба у продукції комплексу з боку практично всіх суб'єктів економіки. У кожній групі споживачів продукції машинобудівних підприємств існують боржники, які відповідають формальним ознаками неплатоспроможності. При цьому реалізацію їм продукції не можна припинити без нанесення збитків добросовісним споживачам, а у деяких випадках, екологічній та соціальній безпеці країни;

- по-друге, низька платоспроможність споживачів, обумовлена недостатністю грошових коштів у населення та підприємств, дефіцитом бюджетів відповідних рівнів.

Низька платіжна дисципліна споживачів призводить до появи проблемної дебіторської заборгованості підприємств машинобудування.

З 2012 по 2014 рр. питома вага дебіторської заборгованості підприємств машинобудування в оборотних активах промисловості майже не змінилась і складала 7% і 6,3% відповідно. У структурі оборотних активів машинобудівних підприємств цей показник становив 49,2% та 49,8% відповідно у 2012 р. та у 2014 р. [1]. Серед машинобудівних підприємств за вказаним показником найменша питома вага у 2014 році приходилася на підприємства, які спеціалізуються на виробництві комп'ютерів, електронної та оптичної продукції (44,5%), найбільша – на підприємства, що виробляють електричне устаткування (51,6%) [1; 5, с. 74].

Питома вага дебіторської заборгованості машинобудівних підприємств за товари, роботи, послуги та за розрахунками з бюджетом у загальній структурі дебіторської заборгованості в 2012 – 2014 рр. дещо зменшилась і становила 39,1% та 37,1%, 11,8% і 10,9% відповідно). Водночас частка іншої поточної дебіторської заборгованості зросла на 2,9% (49,1% та 52%) [1].

Отже, значна частка дебіторської заборгованості сформована за рахунок іншої поточної заборгованості, рівень ліквідності якої, як правило, досить низький, що негативно впливає на платоспроможність підприємств [2, с. 9].

Аналіз динаміки дебіторської заборгованості машинобудівних підприємств України свідчить про наявність стабільної тенденції зростання її обсягу, що можна пояснити як збільшенням обсягів реалізації, так і економічною кризою, котра призводить до дефіциту фінансових ресурсів [2, с. 9].

Результати проведеного аналізу засвідчують необхідність вживання заходів щодо покращення структури дебіторської заборгованості з метою зниження рівня іншої поточної дебіторської заборгованості, яка має низький рівень ліквідності та високий рівень сумнівності [2, с. 12].

Зростання дебіторської заборгованості темпами, які перевищують темпи виробництва й реалізації продукції, призводить до неефективної структури оборотних активів і погіршення фінансового стану машинобудівних підприємств. Це є причиною зниження рентабельності активів, втрати їх ліквідності.

Одним із завдань управління дебіторською заборгованістю в сучасних умовах функціонування машинобудівних підприємств є розробка правил і стандартів роботи з дебіторами, які дозволили б забезпечити найбільш ефективну структуру та ефективність використання оборотних активів, зростання рентабельності капіталу й фінансової стабільності підприємства за рахунок активізації процесу відшкодування споживачами вартості продукції.

Головна мета управління дебіторською заборгованістю – максимізація грошових надходжень у погашення зобов'язань і скорочення періоду обороту, підвищення ступеня її ліквідності з мінімальною втратою вартості. Формування кредитної політики є, на наш погляд, одним із основних моментів при оптимізації рівня дебіторської заборгованості машинобудівних підприємств.

Удосконалення управління дебіторською заборгованістю передбачає реалізацію таких етапів управління:

- визначення розміру заборгованості за основними видами (строкова, прострочена, реструктуризована, за контрактами, за боржниками тощо);
- аналіз заборгованості у динаміці;
- розробка заходів інкасації та реструктуризації заборгованості;

- реалізація запропонованих заходів і контроль за їх виконанням;
- моніторинг підписаних угод з метою недопущення зростання заборгованості [6, с. 6].

Управління дебіторською заборгованістю є складною системою, яка повинна гармонійно вписуватися у загальний комплекс прийомів і методів з управління машинобудівним підприємством і мати складну часову, суб'єктну й факторну структуру. Весь процес управління у відповідності з принципами, поставленими цілями та вирішуваними завданнями можна представити у вигляді покрокової моделі, що складається із кількох блоків (рис. 1).

Перший блок моделі полягає у забезпеченні обліковою та аналітичною інформацією з метою здійснення комплексної економічної діагностики власної фінансово-економічної ситуації. Цей блок передбачає виконання таких основних процедур:

- аналіз існуючих взаємовідносин із кредиторами та дебіторами;
- оцінка ринкової вартості існуючої дебіторської заборгованості;
- структурування дебіторської заборгованості за типом, строками й ризиком;
- аналіз ефективності стягнення простроченої та безнадійної дебіторської заборгованості;
- планування та обґрунтування оптимальної величини дебіторської заборгованості та фінансового ризику.

Другий блок містить визначення умов договорів поставки та розробку заходів щодо стимулювання своєчасної оплати відвантажених товарів, виконаних робіт, послуг. Одночасно формується обґрунтування бюджетів продажів, яке підтверджується конкретними договорами з покупцями. Цей блок включає роботу по взаємодії з кожним конкретним дебітором. Першочерговим завданням є визначення кредитоспроможності передбачуваного позичальника. На сьогоднішній день існує достатня кількість методик, які дозволяють дати якісну й досить точну характеристику фінансового стану дебітора.

На наш погляд, у будь-якому випадку фінансовий аналіз повинен здійснюватися у динаміці за трьома основними напрямками: аналіз коефіцієнтів ліквідності, аналіз фінансової стійкості, аналіз коефіцієнтів оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості та аналіз рентабельності.

Третій блок моделі пов'язаний із моментом виникнення дебіторської заборгованості при оформленні договорів поставки та відвантаження товарів, виконання робіт, надання послуг. Спочатку необхідний контроль за виконанням власних зобов'язань. На цій стадії при виникненні дебіторської заборгованості створюються умови, що визначають кількість та якість дебіторської заборгованості. Кількість об'єктивно залежить від обсягів виробництва та обсягів продажів, а також від термінів оплати реалізованих товарів, робіт, послуг, які визначені договорами. Якість дебіторської заборгованості визначається видами та умовами розрахунків, системою контролю, передбаченими договорами, а також наявністю гарантій, отриманих при укладенні договору. На даному етапі управління дебіторською заборгованістю може здійснюватися страхування дебіторської заборгованості. Страхування ризиків застосовується, коли вже існує конкретна дебіторська заборгованість і ризик неповернення (непогашення) боргу може бути об'єктом страхування.

Четвертий блок моделі – робота з уже виниклою дебіторською заборгованістю. Це один із найбільш трудомістких і відповідальних етапів, алгоритм якого може динамічно модифікуватися адекватно зовнішнім та/або внутрішнім змінам. Моніторинг дебіторської заборгованості дозволяє безперервно відстежувати фінансовий стан боржника, акцептувати платіжних документів, контролювати своєчасне погашення боргу. Ризик неплатежу присутній в будь-якій дебіторській заборгованості. Адекватна оцінка ризику дозволяє не тільки вибрати оптимальну схему інкасації дебіторської заборгованості, скоротити витрати на її обслуговування, але і прогнозувати виплати в погашення власних боргових зобов'язань.

Ризик неповернення дебіторської заборгованості, або ризик боргу може визначитися вже апробованими методиками. Практично всі методики оцінки ризику базуються на єдиному принципі: ризик поділяється на види, кожен із яких складається з набору показників, що його характеризують. Значення цих показників X_i та їхня питома вага g для кожного i -го ризику визначаються емпірично. Для отримання узагальненого ризику R отримані таким чином бали підсумовуються.

Розраховані з урахуванням ризику показники називаються очікуваними й дають більш точне уявлення про можливість виникнення негативних умов для учасників угоди; дозволяють робити обґрунтовані висновки про доцільність надання кредиту (у вигляді відстрочки платежу) та його характеристики.

П'ятий блок моделі включає роботу з дебіторською заборгованістю, непогашеною своєчасно, та передбачає реструктуризацію, уступку права вимоги (цесія), факторинг, форфейтинг, сек'юритизація (оформлення векселя), а також стягнення за допомогою юридичних процедур.

Під реструктуризацією розуміють зміну існуючих умов дебіторських боргів із метою підвищення їх ліквідності та мінімізації ризиків неповернення.

На нашу думку, найбільш доцільним методом погашення дебіторської заборгованості для машинобудівних підприємств є факторинг. Факторинг – фінансова комісійна операція, при якій клієнт переуступає дебіторську заборгованість факторинговій компанії з метою негайного отримання більшої частини платежу; гарантії повного погашення заборгованості; зниження витрат по веденню рахунків.

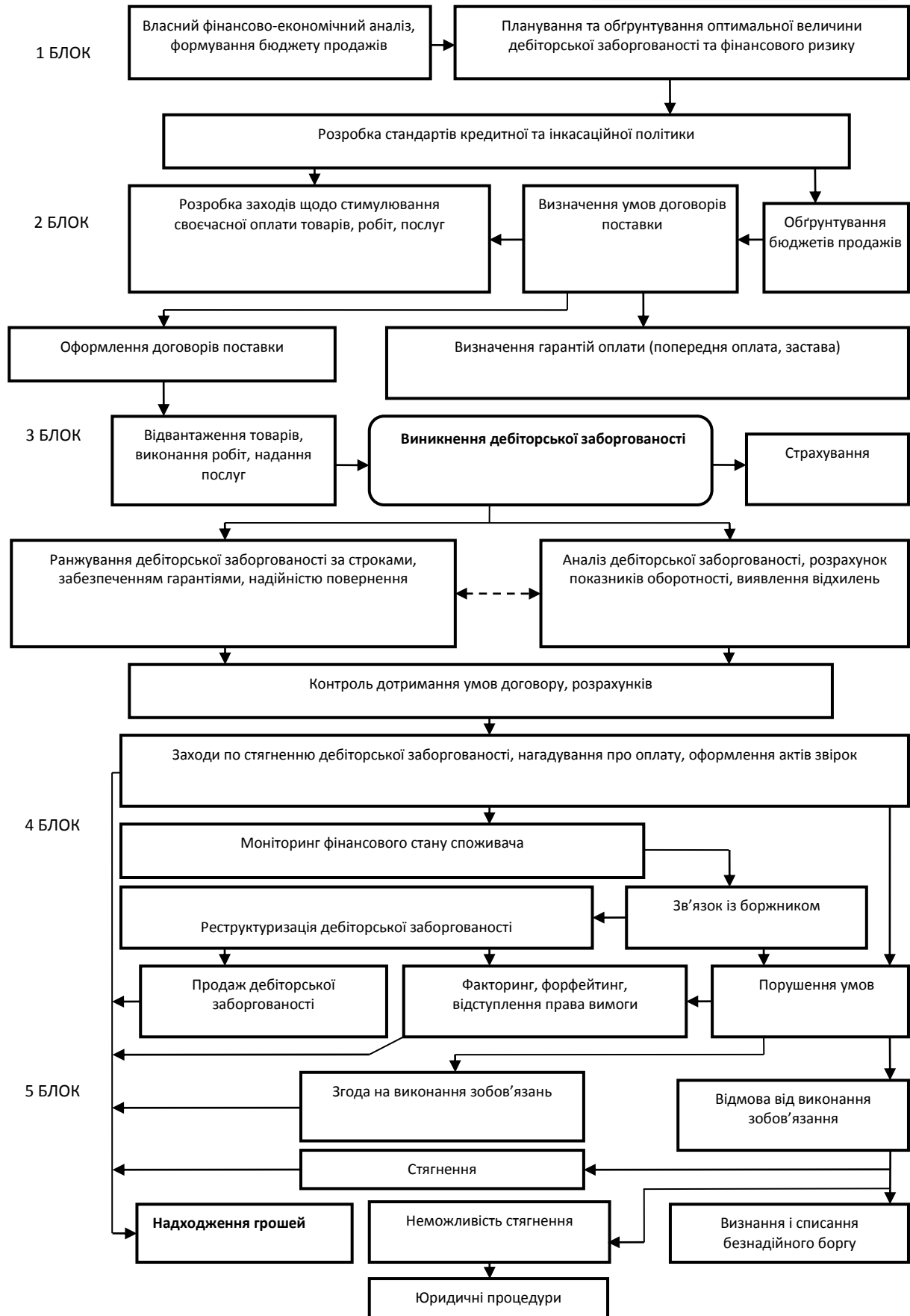

Рис. 1. Модель управління дебіторською заборгованістю машинобудівних підприємств

ВИСНОВКИ

Розробка й здійснення адекватної та ефективної кредитної політики, звичайно, не вирішить усіх проблем, що стоять перед підприємствами машинобудування, але сприятимуть упорядкуванню процесу відшкодування споживачами вартості продукції та мінімізації ризиків, пов'язаних із проблемною дебіторською заборгованістю машинобудівних підприємств, підвищить прибутковість їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Чорненька О.Б. Управління заборгованістю машинобудівних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / О.Б. Чорненька. – Львів, 2014. – 23 с.
3. Гахович Н.Г. Особливості розвитку ринку продукції машинобудування в Україні / Н.Г. Гахович // Молодий вчений. – 2015. – № 10 (25). – Ч. 1. – С. 102-106.
4. Машинобудування України: галузі та поточні тенденції: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://поради.pp.ua/poradu/3571-mashinobuduvannya-ukrayini-galuz-ta-potochn-tendenci.html>
5. Оборотні активи машинобудівних підприємств: процеси відтворення й оптимізації структури: монографія [Л.Г. Соляник, Ю.В. Дубей]; за ред. Л.Г. Соляник; Нац. гірн. ун-т. – Дніпропетровськ: НГУ, 2015. – 391 с.
6. Іванов В.К. Управління платоспроможністю промислового підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – економіка та управління підприємствами / В.К. Іванов. – Маріуполь, 2010. – 20 с.

EDITORIAL BOARD**Honorary Editors****Agaheydar Seyfulla Isayev****Azerbaijan State Oil Academy. Doctor of Economical Sciences. Professor.****Archil Prangishvili**

Georgian Technical University. Doctor of Technical Sciences. Full Professor.

Avtandil Silagadze

Correspondent committee-man of National Academy of Georgia. Tbilisi University of International Relationships. Doctor of Economical Sciences. Full Professor.

Badri Gechbaia

Batumi Shota Rustaveli State University. Head of Business Administration Department. PhD in Economics, Associate Professor.

George Malashkhia

Georgian Technical University. Doctor of Economical Sciences. Full Professor.

Jacob Meskhia**Tbilisi State University. Faculty of Economics and Business. Full Professor.****Lamara Qoqiauri**

Georgian Technical University. Member of Academy of Economical Sciences. Member of New York. Academy of Sciences. Director of first English school named "Nino". Doctor of Economical Sciences. Full Professor.

Lia Eliava

Kutaisi University. Economic expert in the sphere of economy and current events in financial sector. Full Professor. PhD in Business Administration.

Liana Ptaschenko

Poltava National Technical University named Yuri Kondratyuk. Doctor of Economical Sciences. Professor

Paata Koguashvili

Georgian Technical University. Doctor of Economical Sciences. Full Professor. Academician. Member of Georgia Academy of Sciences of Agriculture.

Timuri Babunashvili

Georgian Business Academy of Science. Doctor of Economical Sciences. Full Professor.

International Advisory and Editorial Board**Australia****Vikash Ramiah**

UNISA School of Commerce. Associate Professor. PhD in Applied Finance.

Azerbaijan**Amir V. Aliyev**

Ministry of Health of Azerbaijan Republic Lung Diseases Department. Guba District Central Hospital Head of Department. PhD of Medicine

Araz Manucheri-Lalen

Associated Professor, PhD Department of Psychiatry, Azerbaijan Medical University.

Azer K. Mustafayev

Turan Medical Clinic. Cardiologist. PhD in Medicine. Azerbaijan.

Beykas Seyfulla Xidirov

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Head of department. Doctor of Economical Sciences

Djamil Alakbarov

A researcher at the Research Institute for Lung Diseases. PhD in medicine. Azerbaijan

Elsan Mahmud Hajizade

Head of department of President Administration of Azerbaijan Republic. Doctor of Economical Sciences. Professor.

Farda Imanov

ANAS. Geography Institute. Doctor of Geography Sciences. Professor.

Garib Mamedov

National Academy of Sciences of Azerbaijan Republic. Academician-secretary of the Department of Agrarian Sciences of ANAS, Academician of ANAS. Doctor of Biological Sciences.

Ibrahim Gabibov

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Doctor of Technical Sciences. Professor

Jamala Mursalova

Azerbaijan National Academy of Sciences. Genetic Resources Institute. PhD BS.

Lala Bekirova

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Azerbaijan National Aviation Academy. PhD.TS

Leyla I. Djafarova

Clinic "Medium" Baku. Doctor of Medical Sciences. Professor

Omar Kerimov

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Doctor of Technical Sciences. Professor

Rafiq Gurbanov

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Doctor of Technical Sciences. Professor

Ramiz Gurbanov

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Doctor of Technical Sciences. Professor

Ramiz Mammadov

ANAS. Geography Institute. Doctor of Technical Sciences. Professor. Academician.

Rashad G. Abishov

Dental Implant Aesthetic Center Harbor Hospital, Azerbaijan State Doctors Improvement Institute. PhD. Azerbaijan.

Sadagat V. Ibrahimova

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Academician Doctor of Economical Sciences. PhD

Sayyara Ibadullayeva

Institute of Botany. National Academy of Sciences. Professor. PhD in Biological Sciences.

Sevinj Mahmudova

Azerbaijan State Agrarian University. PhD. Researcher.

Tarbiz Nasrulla Aliyev

Innovation Center of National Academy of Azerbaijan Republic. The deputy of director. Doctor of Economical Sciences. Professor

Tariel Omarov

Azerbaijan Medical University. Department of surgical diseases. PhD in Medicine

Tofig Ahmadov

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Doctor of Geology and Mineralogy Sciences. Professor

Tofig Yusif Baharov

Azerbaijan State Oil Company. Scientific Research Institute. Head of department. Doctor of Geology and Mineralogy Sciences

Tofig Samadov

Azerbaijan State Oil and Industrial University. Doctor of Technical Sciences. Professor.

Tubukhanum Gasimzadeh

National Academy of Sciences of Azerbaijan Republic. Scientific Secretary of the Department of Agrarian Sciences of ANAS. PHD in Biological Sciences, Associate Professor.

Vusal ismailov

"Caspian International Hospital". Orthopedics Traumatology Expert. Medical PhD. Azerbaijan.

Zakir Eminov

ANAS. Geography Institute. Doctor of Geography Sciences. Associate Professor.

Bahrain**Osama Al Mahdi**

University of Bahrain, Bahrain Teachers College. Assistant Professor. PhD, Elementary Education and Teaching

Bangladesh**Muhammad Mahboob Ali**

Daffodil International University. Department of Business Administration. Professor.

Belarus**Helena Kallaur**

Polesky State University. MD. Associate Professor

Tanua Teterinets

Belarusian State University of Agricultural Technology. Doctor of Economical Sciences. Associate Professor.

Vladimir Yanchuk

Belarus State University. Professor. Academy of Postgraduate Education. PhD in Social Psychology.

Brazil**Paulo Cesar Chagas Rodrigues**

Federal Institute of Education, Science and Technology of Sao Paulo. Professor. PhD in Mechanical Engineering.

Bulgaria**Desislava Stoilova**

South-West University "Neofit Rilski". Vice Dean of Faculty of Economics. Associate Professor. PhD in Finance.

Milena Kirova

Sofia University "St. Kliment Ohridski". Professor. PhD in Philology.

Egypt**Abdelbadeh Salem**

Professor at Faculty of Computer and Information Science, Ain Shams University.

France**Michael Schaefer**

L'Association 1901 SEPIKE International, Président at SEPIKE International. PhD of Economical Sciences.

Georgia**Ana Chkheidze**

Georgian Technical University. Department of Georgian Philology and Media Technologies. PhD.

Anzor G. Abzalava

Georgian Technical University. Doctor of Economical Sciences. Full Professor

Dali Sologashvili

State University named Akaki Tsereteli. Doctor of Economical Sciences. Full Professor

Dali Osepashvili

Professor of Journalism and Mass Communication TSU (Tbilisi State University), Head MA Program "Media and New Technology"

Eka Avaliani

International Black Sea University. Associate Professor. PhD in History.

Ekaterine Maghlakelidze

The University of Georgia, Associated professor, Business, Economics and Management School.

Enene Menabde-Jobadze

Georgian Technical University. Academical Doctor of Economics.

Evgeni Baratashvili

Georgian Technical University. Head of Economic and Business Department. Doctor of Economical Sciences. Full Professor

George Jandieri

Georgian Technical University; Chief scientist, Institute of Cybernetics of the Georgian Academy. Full Professor

Larisa Korghanashvili

Tbilisi State University (TSU) named Ivane Javakhishvili. Full Professor

Lia Matchavariani

Tbilisi State University (TSU) named Ivane Javakhishvili. Full Professor, Faculty of Exact & Natural Sciences (Geography Dep.)

Liana Hovelidze-Solomonova

Rector of high school of "Georgia". Doctor of Economical Sciences

Maya Kapanadze

Georgian State University named Javakhishvili. Doctor of Economical Sciences. Associate Professor.

Mariam Kharashvili

Tbilisi State Medical University. PhD MD

Nana Shonia

State University of Kutaisi named Akakhi Tsereteli. Doctor of Economical Sciences. Full professor

Nelli Sichinava

Akaki Tsereteli State University. Associate. Professor. PhD

Nino Didbaridze

Microbiology and Immunology Department. Immunology Direction. Tbilisi State Medical University. PhD MD.

Nino Pirtskhelani

Associated Professor of Department of Molecular and Medical Genetics of Tbilisi State Medical University.

Omari Omarimu

Tbilisi State University named Iv. Javakhishvili. Doctor of Chemical Sciences Professor

Rati Abuladze

St. Andrew the first-called Georgian University of the Patriarchate of Georgia. Faculty of Economics and Business Administration. Manager of the Faculty Quality Assurance Office. PhD in Business Administration.

Rusudan G. Kutateladze

Georgian Technical University. Doctor of Economical Sciences. Full Professor

Rusudan Sujashvili

Senior Researcher, Iv. Beritashvili Center of Experimental Biomedicine; Invited Professor, Tbilisi State Medical University

Simon Nemsadze

Georgian Technical University. Doctor of Technical Sciences. Full Professor

Tamar Didbaridze

Tbilisi State Medical University, First University Clinic. PhD in MD.

Tamar Giorgadze

Gr. Robakidze University, Department of Medicine. Associate Professor

Tamara Okropiridze

University "Geometri" Department of Dentistry, Doctor of Medical Sciences. Full Professor

Tengiz G. Museliani

Georgian Technical University. Academic Doctor of Technical Sciences. Associate Professor

Timuri Babunashvili

Georgian Business Academy of Science. Doctor of Economical Sciences. Full Professor.

Vaxtang S. Datashvili

Georgian technical University. Doctor of Economical Sciences. Associate Professor

Germany**Hans-Juergen Zahorka**

Assessor jur., Senior Lecturer (EU and International Law, Institutions and Economy), Chief Editor of "European Union Foreign Affairs Journal", LIBERTAS - European Institute, Rangendingen

Alexander Dilger

University of Münster. Professor of Business Economics. PhD in Economy.

India**Prasanta Kumar Mitra**

Sikkim Manipal Institute of Medical Sciences. Department of Medical Biotechnology. PhD in Biochemistry.

Samant Shant Priya

Lal Bahadur Shastri Institute of Management, New Delhi, Associate Professor in Philosophy (Ph.D.), Marketing.

Iran**Azadeh Asgari**

Asian Economic and Social Society (AESS). Teaching English as a Second Language. PhD

Italy**Simona Epasto**

Professor tenure of Economic and Political Geography PhD in J.D. L.L.M – Lawyer

Donatella M. Viola

London School of Economics and Political Science, London, Assistant Professor in Politics and International Relations at the University of Calabria, Italy. PhD in International Relations.

Jordan**Ahmad Aljaber**

President at Gulf University. German Jordan University, Founder / Chairman of the Board. Ph.D in Computer Science

Ahmad Zamil

Middle East University (MEU). Business Administration Dept. Associate Professor. PhD Marketing

Sadeq AlHamouz

Middle East University (MEU). Head Computer Information Systems. PHD. Computer Science.

Kazakhstan**Alessandra Clementi**

Nazarbayev University School of Medicine. MD, GP. Assistant Professor of Medical Practice and Family Medicine

Altinay Pozilova

Sirdarya University. Associated professor. PhD in Pedagogy Science.

Marina Bobireva

West Kazakhstan State Medical University named Marat Ospanov. PhD

Niyazbek Kalimov

Kostanay Agricultural Institution. PhD

Nuriya Kharissova

State University of Karaganda. Associate Professor of Biological Science

Nikolay Kurguzov

State University of Pavlodar named S. Toraygirova. PhD. Professor.

Anar Mirazagalieva

Vice-Rector for Teaching and Studies – East Kazakhstan State University named S.Amanzholov

Anna Troeglazova

East Kazakhstan State University named Sarsen Amanjolv. PhD

Gulmira Zhurabekova

Marat Ospanov West-Kazakhstan State Medical Academy. Department of Human Anatomy. Associate Professor

Libya**Salaheddin Sharif**

University of Benghazi, International Conference on Sports Medicine and Fitness, Libyan Football Federation- Benghazi PhD in Medicine (MD)

Latvia**Tatiana Tambovceva**

Latvian Council of Science. Riga Technical University. Associate Professor at Riga Technical University

Lithuania**Ieva Meidute – Kavaliauskiene**

Vilnius Gediminas Technical University. Vice-dean for Scientific Research

Vilma (Kovertaite) Musankoviene

e-Learning Technology Centre. Kaunas University of Technology. PHD

Loreta (Gedminaitė) Ulvydiene

Professor of Intercultural Communication and Studies of Translation. Vilnius University. PHD

Morocco**Mohammed Amine Balambo**

Ibn Tufail University, Aix-Marseille University. Free lance. Consultant and Trainer. PhD in Philosophy. Management Sciences, Specialty Strategy and Logistics.

Poland**Jonathan Ψ Britmann**

Ministry of Health of Poland. Polish Society of Clinical Psychology. Ph.D., DMSc., Psychiatry

Maciej Urbaniak

The Lodz University. Head of Logistics Department and Team of Improvement of Operational Processes Faculty of Management.

Robert Pawel Suslo

Wroclaw Medical University, Public Health Department, Health Sciences Faculty, Adjunct Professor of Gerontology Unit. PhD MD.

Qatar**Mohammed Elgammal**

Qatar University. Assistant Professor in Finance. PhD in Finance

Romania**Camelia Florela Voinea**

University of Bucharest, Faculty of Political Science, Department of Political Science, International Relations and Security Studies. PhD in Political Sciences.

Odette (Buzea) Arhip

Ecological University Bucuresti. Professor at Ecological University. PhD.

Russia**Alexander A. Sazanov**

Leningrad State University named A.S. Pushkin. Doctor of Biological Sciences. Professor

Alexander N. Shendalev

State Educational Institution of Higher Education. Omsk State Transport University. Associate Professor

Andrey Latkov

Stolypin Volga Region Institute of Administration, Ranepa. Sc.D. (Economics), Ph.D. (Politics), professor,

Andrei Popov

Director "ProfConsult Group". Nizhniy Novgorod Region. PhD

Anton Mosalyov

Russian State University of Tourism and Service. Associate Professor

Carol Scott Leonard

Presidential Academy of the National Economy and Public Administration. Vice Rector. PhD, Russian History

Catrin Kolesnikova

Samara Architectural and Constructional University. PhD

Ekaterina Kozina

Siberia State Transportation University. PhD

Elena Klemenova

South Federal University of Russia. Doctor of Pedagogical Sciences. Professor

Galina Kolesnikova

Russian Academy of Natural Sciences and International Academy of Natural History. Taganrog Institute of Management and Economics. Philologist, Psychologist, PhD

Galina Gudimenko

Orel State Institute of Economy and Trade. Doctor of Economical Sciences. Professor

Grigory G. Levkin

Siberian State Automobile and Highway Academy. Omsk State Transport University. PHD of Veterinary Sciences

Irina V. Larina

Federal State Educational Institution of Higher Professional Education. Associate Professor

Irina Nekipelova

M.T. Kalashnikov Izhevsk State Technical University. Department of Philosophy. PhD

Larisa Zinovieva

North-Caucasus Federal University. PHD. Pedagogical Science. Associate Professor

Liudmila Denisova

Department Director at Russian State Geological Prospecting University. Associate Professor

Lyalya Jusupova

Bashkir State Pedagogical University named M.Akmully. PHD Pedagogy Science. Associate Professor

Marina Volkova

Research Institute of Pedagogy and Psychology. Doctor of Pedagogical Sciences. Professor

Natalia Litneva

Orlov State Institute of Economy and Trade. Volga Branch of The Federal State Budget Educational Institution of Higher Professional Education

Nikolay N. Efremov

Institute of Humanitarian Research and the Russian Academy of Sciences. Doctor of Philology. Research Associate

Nikolay N. Sentyabrev

Volgograd State Academy of Physical Culture. Doctor of Biological Sciences. Professor. Academician

Olga Ovsyanik

Plekhanov Russian Economic University, Moscow State Regional University. Doctor in Social Psychology.

Olga Pavlova

Medical University named Rehabilitation, Doctors and Health, Professor of the Department of Morphology and Pathology, Doctor of biological sciences, physiology

Sergei N. Fedorchenko

Moscow State Regional University of Political Science and Rights. PhD

Sergei A. Ostroumov

Moscow State University. Doctor of Biological Science. Professor

Svetlana Guzenina

Tambov State University named G.R. Derzhavin. PhD in Sociology

Tatiana Kurbatskaya

Kamsk State Engineering – Economical Academy. PhD

Victor F. Stukach

Omsk State Agrarian University. Doctor of Economical Sciences. Professor

Yuriy S. Gaiduchenko

Omsk State Agrarian University. Associate Professor. PhD in Veterinary Science. Russia.

Zhanna Glotova

Baltic Federal University named Immanuel Kant, Ph.D., Associate Professor.

Saudi Arabia**Ikhlas (Ibrahim) Altarawneh**

Ibn Rushd College for Management Sciences. PHD Human Resource Development and Management. Associate Professor in Business Administration

Salim A alghamdi

Taif University. Head of Accounting and Finance Dept. PhD Accounting

Serbia**Aleksandra Buha**

University of Belgrade. Department of toxicology "Akademik Danilo Soldatović", Faculty of Pharmacy

Jane Paunkovic

Faculty for Management, Megatrend University. Full Professor. PhD, Medicine

Jelena Purenovic

University of Kragujevac. Faculty of Technical Sciences Cacak. Assistant Professor. PhD in NM systems.

Sultanate of Oman**Nithya Ramachandran**

Ibra College of Technology. Accounting and Finance Faculty, Department of Business Studies. PhD

Sweden**Goran Basic**

Lund University. Department of Sociology. PhD in Sociology. Postdoctoral Researcher in Sociology.

Turkey**Vugar Djafarov**

Medical school at the University of Ondokuzmayıs Turkey. PhD. Turkey.

Yigit Kazancioglu

Izmir University of Economics. Associate Professor, PhD in Business Administration.

UK**Alan Sheldrake**

Imperial Collage. London University. Electrical Power Engineering Consultant. PhD

Christopher Vasilopoulos

Professor of Political Science at Eastern Connecticut State University. Doctor of Philosophy (Ph.D.).

Political Science and Government.

Mahmoud Khalifa

Lecturer at Suez Canal University. Visiting Fellow, School of Social and Political Sciences, University of Lincoln UK. PhD in Social and Political Sciences

Mohammed Elgammal

Qatar University. Assistant Professor. PhD in Finance.

Ukraine**Alla Oleksyuk-Nexhames**

Lviv University of Medicine. Neurologyst at pedagog, pryvaty refleksoterapy. MD PD.

Anna Kozlovska

Ukrainian Academy of Banking of the National Bank of Ukraine. Associate Professor. PhD in Economic.

Bogdan Storokha

Poltava State Pedagogical University. PhD

Dmytro Horilyk

Head of the Council, at Pharmaceutical Education & Research Center. PhD in Medicine.

Hanna Hulciaieva

Institute of Microbiology and Virology NASU, department of phytopatogenic bacteria. The senior research fellow, PhD in Biology.

Katerina Yagelskaya

Donetsk National Technical University. PhD

Lesia Baranovskaya

National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", PhD, Associate Professor.

Mixail M. Bogdan

Institute of Microbiology and Virology NASU, department of Plant of viruses. PhD in Agricultural Sciences,

Oleksandr Voznyak

Hospital "Feofaniya". Kyiv. Head of Neurosurgical Centre. Associated Professor

Olena Cherniavska

Poltava University of Economics and Trade, Doctor of Economical Sciences. Professor

Olga F. Gold

Ukrainian National University named I.I. Mechnikov. PhD

Roman Lysyuk

Assistant Professor at Pharmacognosy and Botany Department at Danylo Halytsky Lviv National Medical University

Sergei S. Padalka

Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Researcher at the Department of Contemporary History and Policy at the Institute of History of Ukraine National Academy of Sciences of Ukraine

Stanislav Goloborodko

Doctor of Agricultural Sciences, Senior Researcher. Institute of Agricultural Technologies of Irrigated Agriculture of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

Victoriya Lykova

Zaporizhzhya National University, PhD of History

Victor P. Mironenko

Doctor of Architecture, professor of department "Design of architectural environment", Dean of the Faculty of Architecture of Kharkov National University of Construction and Architecture (KNUCA), member of the Ukrainian Academy of Architecture

Yuliia Mytrokhina

Donetsk National University of Economics and Trade named after Mykhaylo Tugan-Baranovsky., PhD in Marketing and Management. Associate Professor

Yulija M. Popova

Poltava National Technical University named Yuri Kondratyuk. PhD in Economic. Associated professor

Crimea**Lienara Adzhyieva**

V.I. Vernadsky Crimean Federal University, Yevpatoriya Institute of Social Sciences (branch). PhD of History. Associate Professor

Nelya Gluzman

V.I. Vernadsky Crimean Federal University, Yevpatoriya Institute of Social Sciences (branch). Doctor of Pedagogical Sciences. Full Professor

Oksana Usatenko

V.I. Vernadsky Crimean Federal University. Academy of Humanities and Education (branch). PhD of Psychology. Associate Professor.

Tatiana Scriabina

V.I. Vernadsky Crimean Federal University, Yevpatoriya Institute of Social Sciences (filial branch). PhD of Pedagogy. Associate Professor

Vladyslav Fadieiev

V.I. Vernadsky Crimean Federal University, Yevpatoriya Institute of Social Sciences (filial branch). PhD of Psychology. Associate Professor

United Arab Emirates**Haitham Hobanee**

College of Business Administration, Abu Dhabi University, PHD.

USA**Ahmet S. Yayla**

Adjunct Professor, George Mason University, the Department of Criminology, Law and Society & Deputy Director, International Center for the Study of Violent Extremism (ICSVE), PhD in Criminal Justice and Information Science

Carol Scott Leonard

Presidential Academy of the National Economy and Public Administration. National Research University – Higher School of Economics. Russian Federation

Christine Sixta Rinehart

Academic Affairs at University of South Carolina Palmetto College. Assistant Professor of Political Science. Ph.D. Political Science

Cynthia Buckley

Professor of Sociology at University of Illinois. Urbana-Champaign. Sociological Research.

Mikhail Z. Vaynshteyn

Lecturing in informal associations and the publication of scientific articles on the Internet. Participation in research seminars in the "SLU University" and "Washington University", Saint Louis

Nicolai Panikov

Lecturer at Tufts University. Harvard School of Public Health. PhD/DSci, Microbiology

Rose Berkun

State University of New York at Buffalo. Assistant Professor of Anesthesiology, PhD. MD

Yahya Kamalipour

Dept. of Journalism and Mass Communication North Carolina A&T State University Greensboro, North Ca. Professor and Chair
Department of Journalism and Mass Communication North Carolina A&T State University. PhD

Wael Al-Husami

Lahey Hospital & Medical Center, Nardone Medical Associate, Alkhalidi Hospital, Medical Doctor, International Health, MD, FACC, FACP

Uzbekistan

Guzel Kutlieva

Institute of Microbiology. Senior Researcher. PhD in BS.

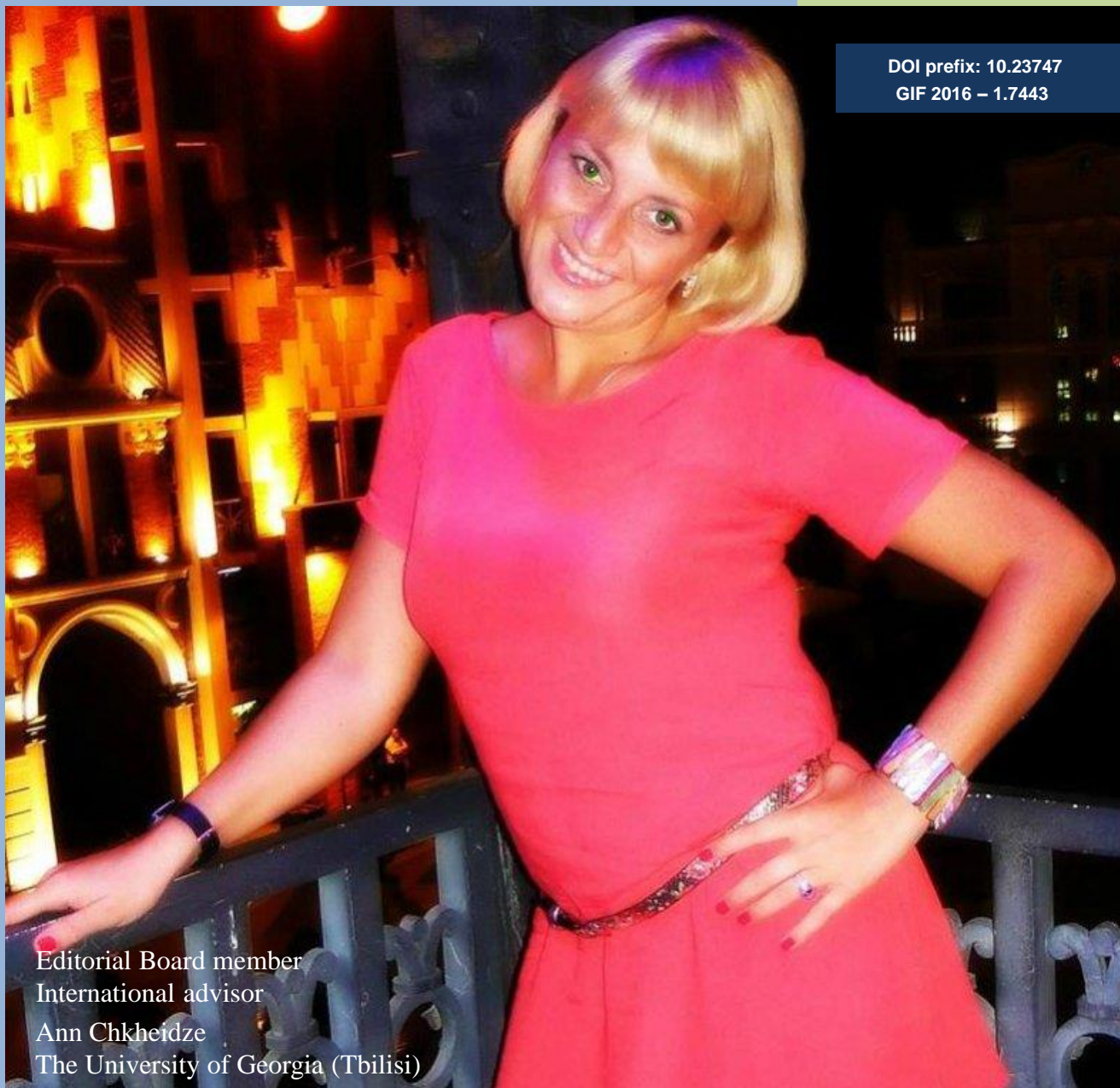
Shaklo Miralimova

Academy of Science. Institute of Microbiology. PhD in BS.

ISSN: 2298-0946, E-ISSN: 1987-6114; DOI prefix: 10.23747; Global Impact factor 2016 – 1.7443
©Publisher: Representation of Azerbaijan International Diaspora Center in Georgia.SCSJAR.
©Typography: Representation of Azerbaijan International Diaspora Center in Georgia.SCSJAR.
Registered address: 0165 Georgia. Marneuli municipality. Village Takalo.
©Editorial office: 0165 Georgia. Marneuli municipality. Village Takalo.
Questions or comments? E-mail us at gulustan_bssjar@mail.ru, engineer_namik@mail.ru

DOI prefix: 10.23747
GIF 2016 – 1.7443

Editorial Board member
International advisor
Ann Chkheidze
The University of Georgia (Tbilisi)

AGRICULTURAL, ENVIRONMENTAL & NATURAL SCIENCES
SOCIAL, PEDAGOGY SCIENCES & HUMANITIES
MEDICINE, VETERINARY MEDICINE, PHARMACY AND BIOLOGY SCIENCES
TECHNICAL AND APPLIED SCIENCES
REGIONAL DEVELOPMENT AND INFRASTRUCTURE
ECONOMIC, MANAGEMENT & MARKETING SCIENCES
LEGAL, LEGISLATION AND POLITICAL SCIENCE

© **SOUTHERN CAUCASUS**
THE CAUCASUS

SCIENTIFIC JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH
MULTIDISCIPLINARY JOURNAL
REFEREED & REVIEWED JOURNAL

JANUARY – FEBRUARY 2017 VOLUME 16 ISSUE 01 ISSN: 2298-0946, E-ISSN: 1987-6114

